

SÕDUR

„SÕDUR“ 1919–1939

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI „SÕDUR“

Nr. 12-13 — 1939.

Sisustik:	Lk.	Sommaire:	Pages.
<i>Dr. H. Sepp:</i> Pärnumaa sõjaajalooliselt Ordu, Poola ja Rootsi ajal	255	<i>Dr. H. Sepp:</i> Pärnumaa du point de vue d'histoire militaire aux époques de l'Ordre, de Pologne et de Suède	255
<i>Kpt. A. Ots:</i> Tööstus riigikaitsemajanduses (järg)	257	<i>Capitaine A. Ots:</i> L'industrie dans l'économie de la défense nationale	257
A. K.: Hispaania kodusõda	261	A. K.: La guerre civile en Espagne	261
3. Diviisi juhatus ja staap 20-aastane	266	20-me anniversaire du commandement et de l'état-major de la 3-me Division	266
„Sõdur“ 1919—1939	267	„Sõdur“ 1919—1939	267
<i>Kpt. S. Laks:</i> Soomusmasinad ja nende kasutamise Leedu ametlike vaadete kohaselt	270	<i>Capitaine S. Laks:</i> Les engins blindés et leur emploi d'après des opinions officielles lithuanienes	270
TAKTIKA ALALT:		TACTIQUE:	
— Taktikalise ülesande nr. 7 lahendus	276	— Solution du problème tactique No 7	276
— K.: Pionerirühma ülema ettepanek pataljoniülemaale positsiooni kindlustamiseks	279	— Propositions du chef la section de génie sur la fortification de la position	279
J. N.: Spionaaž rahvusvahelise sõjaõiguse seisukohalt	280	J. N.: L'espionnage du point de vue du droit international	280
M. N.: Prantsuse sõjalaevastik rikastub nelja võimsa lahingulaeva võrra	282	M. N.: La flotte française va s'enrichir de quatre vaisseaux de ligne puissants	282
<i>Korrektor M. Preast:</i> Keelelisi küsimusi	284	<i>M. Preast:</i> Questions linguistiques	284
BIBLIOGRAAFIA:		BIBLIOGRAPHIE:	
J. V.: RKKA varustamistaktika alalt	286	J. V.: De la tactique d'approvisionnement de la R. K. K. A.	286
A. K-sar: Jõuvankrijuhtide psühhotehnilise katsetuse süsteem Inglismaal	289	A. K-sar: Le système d'épreuves psychotechniques pour les chauffeurs en Angleterre	289
Mootorveokite süstematiseerimine	291	Pour un système d'automobiles	291
Poola: „Bellona“, september-oktoober 1938	292	Pologne: „Bellona“, septembre-octobre 1938	292
Jutustus Vabadussõjast	294	Récit de la Guerre d'Indépendance	294
Juriidilisi küsimusi	296	Questions juridiques	296
Male.		Echecs.	

Vastutavtoimetaja major **Alfred Luts.**

Telefon nr. 477-20/40.

Tegevtoimetaja kapten **Martin Nurk.**

Telefon nr. 477-20/163.

Kodune tel. nr. 477-20/13-22.

Väljaandja: „SÕDUR“, Sakala nr. 33, Tallinn.

Tegevtoimetaja kõnetunnid
iga päev k. 0800—1200.

Talitus avat. iga päev kella
0800—1500 ja laupäeviti
0800—1300.

Telefon — Sõjaväe 163.

Tarvitamata ja tagasisaata-
miseks märkimata käsi-
kirju alal ei hoita.

„Sõdur“ ilmub kuni 4 korda kuus.

„SÕDURI“ TELLIMISE HIND:

Aastas — kr. 6.00.

Poolaastas — kr. 3.00.

Veerandaastas — kr. 1.50.

Üksiknumber — kr. 0.20.

KUULUTUSTE HINNAD:

Lehekülj — kr. 40.

Tekstis — kr. 60.

Pärnumaa sõjaajalooliselt Ordu, Poola ja Rootsi ajal.

Dr. H. Sepp.

Pärnumaa asend sõjaliselt oli palju soodsem kui Viljandimaal (vt. „Sõdur“ nr. 10–11 ja 12–13 m. a.), hoopis soodsem aga veel kui Võru- ja Tartu- ning Virumaal. Vaenlik naabrus asetses Pärnumaast kaugeimal ja sealne harv asustus ei soodustanud sõjategevust. Takistuseks sõjategevusele oli ka Pärnumaa tolleaegne loodus. Muistsel iseseisvuse ajal ja ka hiljem veel võis Pärnumaal lõunast põhja pääseda ainult piki mererannikut, sest kogu muu osa maast oli kaetud sügavate metsade, laante, soode ja rabadega. Alles aegamisi, peamiselt uuemal ajal, tungis tihedam asustus maakonna lõunapoolsesse ja kirde-ossa. Pika aja jooksul oli see väga hõre, eriti Saardes, Toris ja Vändras, ning peagu sama olukord oli ka Pärnu kihelkonnas.

Enne kui asuda Pärnumaa sõjaajaloolisele vaatlusele, olgu mainitud, et Muinas-Eesti ei tundnud Pärnu maakonda ja et Pärnu maakond kui niisugune on hilisema aja moodustis, samuti puudub praegusel Pärnumaal maa-alaliselt säärane substraat, nagu see on teistel Eesti maakondadel — näit. Viljandimaal Sakala ning Tartu- ja Virumaal Ugala näol, kõnelemata Järva-, Harju- ja Virumaast, mis esinevad allikais Muinas-Eesti maakondadena.

Alles ordu ajal hakkas pisitasa kujunema Pärnumaa. Ordu aja alguseks oli nüüdse Pärnumaa alal tihedam asustus loodes (Audru, Tõstamaa, Mihkli ja Jaagupi) ja kagus (Karksi ja Halliste). Pärnumaa loodeosa kuulus Saare-Lääne piiskopkonda, kesk- ja lõunaosa ordule. Orduosades tekkis kaks sõjalist ja administratiivset keskust. Pärnu jõe suudmes tekkis ordu kindlus ja Pärnu linn, mis algul küll kandis Pärnu jõe tolleaegse nime järgi Emajõe-

linna nime, kuid peagi muutus see nimi aga Uus-Pärnuks. Teine ordu sõjalis-administratiivne keskus tekkis Pärnumaa kaguosas Karksi lossi näol. Pärnumaa sõjaajalugu ongi tihedasti seotud nende kahe ordulinnusega, kuid teatav sõjaajalooline osatähtsus oli ka Saare-Lääne piiskopi linnusel Vana-Pärnul.

Ordu ajal kujunes Vana-Liivimaal vaenlik naabrus järgmiseks: lõunas oli orduriik kestvalt vaenujalal Leeduga ja idas Vene linnriikide Novgorodi ja eriti Pihkvaga. Vene vaenlus omandas eriti terava kuju 15. sajandi teisest poolest alates, kui Moskva võimu tõustes Novgorod ja Pihkva sattusid Moskva mõjuvõimu alla. Ordu aja esimesel poolel olid leedulaste hoobid orduriigi alale sügavamalt ulatusega kui Pihkva linnriigi omad. Hiljem, 14. sajandi keskelt alates ei puudutanud Eesti alasid leedulaste pealetungid, kuid 15. sajandi teisest poolest alates muutusid maa-alaselt sügavamaks Vene pealetungid, riivatés tunduvalt Vana-Liivimaa olulisemaid elundeid, kuni hoop idas Vene-Liivi sõja ajal 1558—1561 sai orduriigile saatuslikuks.

Sellel üldisel taustal tuleb jälgida Pärnumaa sõjasündmusi ordu ajal.

Kui 15. sajandi teise pooleni Pärnumaa ei tundnud peale leedulaste teisi vaenuvägesid, kuid ka leedulaste väed polnud Pärnumaale pidevalt hädaohtlikud. Leedulaste pealetungide all nüüdsest Pärnumaast sai enam kannatada muistne Sakala allmaakond Alistekunde. Leedulased tegid Vana-Liivimaa siseolude halvenemisel 1260—1290 ja 1297—1330 kaugemale ulatuvaid retki. Ajastu 1260—1290 on tähistatud Vana-Liivimaa ajaloo kui kohalike rahvaste rahvusliku vastuhakkamise ajastu pealetungiva

saksa võimu vastu, kuid saksavaenulise teotsemise raskuspunkt oli Kuramaal ja Saaremaal, kuna Mandri-Eesti, mis inim-põlv tagasi oli muistse vabadusvõitluse ajal tugevasti kannatanud, ei lõonud enam nii energiliselt kaasa. Vana-Liivimaa riiklikus struktuuris olid 1260—1290 saksa võimu energilisemaiks vastasteks kurelased, semgallid ja saarlased. Kuid 1290 paiku rauges äge heitlus ja pärismaalaste vastupanu. Saarlased olid sunnitud alistuma juba 1261. aastal, kuigi nad ka veel hiljem püüdsid oma pead tõsta. 1297—1330 kestis kodusõda siinsete võimude vahel, ühelt poolt ordu ja teiselt poolt Riia ja piiskoppide, esijoones muidugi peapiiskopi vahel.

Mõlemal perioodil, 1260—1290 ja 1297—1330, seisid leedulased siin võitlevate poolte seljataga, abistades 1260—1290 pärismaalasi orduvõimu vastu ja 1297—1330 Riia ja peapiiskoppe samuti ordu vastu.

Leedulaste Troinati-retk 1263. a. algul ulatus läbi Pärnumaa Läänemaale. Sel teel rööviti ja põletati Vana-Pärnu. Uus leedulaste retk 1270. a. veebruarikuus riivas jällegi Pärnumaad — Saaremaa-vastasel retkel olles kimbutasid leedulased ka Pärnut.

Ajavahemikul 1260—1290 kannatasid leedulaste retkede all nii piiskoplikud kui ka ordu alad, kuid hiljem, 1297—1330, need retked puudutasid vaid ordu alasid. 1298. a. võitsid leedulased Väina jõest üle tulles orduväe ja jätkasid maa rüüstamist Karksin. See ala sai leedulaste rüüstamise all uuesti kannatada 1305. ja 1329. aasta sügisel. Uuesti Pärnumaa lähedusse kandus leedulaste hädaoht Eesti suure vabadusliikumise ajal 1343, kui leedulased liikusid kuni Valgani, kuid siit nad siiski edasi ei tulnud. Leedulaste retkedele said pidurda-vaiks tegureiks sündmused mujal ja orduriigi võimukeskused Väinal ja sellest põhjal pool.

Siitpeale Pärnumaa sai otsestest sõjahädaohtudest puhata pikemat aega, umbes 150 aasta jooksul leedulased enam siia retki ei sooritanud ja ka Pihkva venelaste retked ei ulatanud Tartu piiskopkonnast kaugemale.

Muutus tuli 1480-ndais aastais, kui Moskva kaitseisandana toetas Pihkvat oma huvides Leedu ja Vana-Liivimaa vastu. Pihkva pealekäimisel abistas 1481. a. kevadtalvel Pihkvat Moskva suurvürst Ivan III ja venelased tungisid maale kolme väega, kusjuures keskmine, peavägi, namestnik Šuiski juhatusel liikus Valga peale ja sealt edasi, lõigates ära ühendused orduriigi lõuna- ja põhjaosa vahel. Tolleaegne ordumeister

Berndt von der Borch püüdis tagajärjetult Võndu kokkutõmmatud vägedega orduriigi lõuna- ja põhjaosa vahel sidet jalule seada. Pärast kokkupõrget Šuiskiga 28. veebruaril Karksi juures oli ta sunnitud Võndu tagasi tõmbuma. Venelastel olid nüüd vabad käed: neile langes Viljandi linn (kuid lossi ei suutnud nad vallutada), Tarvastu loss ja Karksi lossi juures olev alevik.

Seega kannatas vene rüüstamise all ka Pärnumaa kaguosa.

Paarkümmend aastat hiljem teotses Ivan III vägi jällegi Vana-Liivimaa vastu. Tolleaegne ordumeister Plettenberg lõi 1501. aastal septembrikuus Petserimaal Seritsa jõel venelasi ja läks Ostrovi alla. Jäädes aga seal leedu abivägedeta, tuli ta tagasi ning tema kannul vene väelaviin, ujutades hilissügisel üle Lõuna-Eestis samad alad kui 1481. a. Kuid siis tõmbusid vene väed tagasi. Nad polnud vallutanud siin sõjaliselt tähtsaid tugipunkte ja kui Plettenberg 1502. a. lõi Smolina järvel venelasi uuesti, saavutati mõlema poole vahel 1503. a. vaherahu, mida pikendati, kuni vaenutegevus uuesti puhkes Moskva tsaari Ivan IV ajal, 16. sajandi teise poole algul.

Selleks ajaks oli orduriik sisetülidest ja lahkelidest lõhestatud. Nn. koadjuutori (*peapiiskopi abilise*) tüli oli põhjustanud 1557. a. Poola-Leedu vahelesegamise Vana-Liivimaa sisetülidesse ja ordumeistri kapituleerimise Poola-Leedu kuninga Sigismund II Augustile Pasvolis.

Pärast alandavat Posvoli rahu küdes siselahkmeeleolu edasi ja kui sõda uuesti puhkes 1558. a., siis polnud maa sisemiselt valmis, et avaldada vene vägedele tõsisemat vastupanu. Polnud ühist sõjategevuse kava, õigeaegset vägede koondamist, puudusid ka küllaldased sõjajõud jalaväe-palgasõdurite näol, nagu neid oli osanud õigel ajal Vene hädaohu tõrjumiseks viiskümmend aastat varem maale tuua Wolter von Plettenberg. Sõjaks oli vaja ka sisemist kokkukõla, et saada materjalseid abinõusid maa kaitseks. Sõda nõudis 16. sajandil juba hoopis enam materjalseid ressursse kui varem. Eriti palgasõdurite palkamine nõudis maalt suuri pingutusi, mida aga kujunenud siseolukorras ei suudetud teostada.

Nn. Vene-Liivi sõja (1558—1561) esimesed kaks aastat polnud Pärnumaale otse veel hukutavad. Suurema hädaohu tõi kaasa aga kolmas sõja-aasta, kui Vene sõjategevuse eesmärgiks oli Viljandi kui ühe võimsama ordukantsi vallutamine, milleks nad tegid ettevalmistusi pikema aja jooksul.

1560. a. suvel saadeti vene väed Viljandi alla. Et Viljandit segamatult piirata, otsustati lüüa ordu väge. 2. augustil saigi Viljandist edela pool Härgmäel (Oomulis) orduvägi ordumarssal Philipp Schall von Bellingi juhatusel vene väelt rängasti lüüa. Nüüd oli vene vägedele avatud ka sissetung Pärnumaale. Augusti algul ilmusid Saarde kihelkonda vene rüüstesalgad, kes laastasid ja põletasid. Kannatas kihelkonna enamastatud ala — Jäärja, Voltveti. Rüüstati ka mujal kihelkonnas. Saarde põhjaossa nende retked siiski ei ulatunud, see oli väga metsadebarjääri taga. Venelased vallutasid ka Viljandi ja pärast seda püüdsid endi kätte saada ka Kagu-Pärnumaal olevat Karksit, kuid see jäi siiski teostamata.

Viljandi vallutamine oli vaenlase alatise tugipunkti toonud Pärnumaale lähemale ja maakond oli nüüd alaliselt otseses Vene pealetungi ohus. Vene väed, olles pärast Viljandi vallutamist teel Paidesse, sooritasid 1. sept. rüüsteretki koguni säärasele metsadest ja soodest kaitstud alale, nagu seda olid Tori ja Väandra. 3. sept. jõudsid nad Pärnu juures Räämani (Ravasaareni), rüüstasid Vana-Pärnu ning läksid edasi Audrusse, Saugasse jne. Otsesest Vene hädaohust näivad puutumatuks jäänud olevat siis peamiselt Saarde kihelkonna metsarikkad alad Patis, Laiksaares ja Kilingis, samuti Pärnu kihelkonna metsarikkad alad Pärnu jõest lõuna pool ja Häädemeeste.

(Järgneb.)

Tööstus riigikaitsemajanduses.*)

Kapten A. Ots.

Sõdades asume samade probleemide ees, mida käsitlesime selle ajakirja eelmises numbris. Nagu igal riigil, tingitult tema erilistest oludest, nii ka meil on rida probleeme, mida peame lahendama vastavalt endi omapärale. Sõda esitab ka meie majandusele tähtsaid nõudmisi. Seepärast peame siin leidma oma võimete kohase lahenduse. Meie üldine majanduslik iseloom — väike agraar-riik ilma tähtsamate sõjatööstuste tooraineteta (raud, lõhkeainete valmistamiseks vajalikud toorained jne.) — nõuab meil küsimuse lahendamisel erilisi seisukohti ja jõupingutusi.

Meie väiksus nii inimarvult kui ka maaalalt võimaldab meile kiiret sõjaseisukorda üleminekut. Selleks on vaja esiteks elavjõudu ette valmistada ja teiseks peavad kääpärast olema võitlusvahendite tagavarad.

Kuna riigid, kel sõjatööstus olemas, vajasid tagavarasid selle perioodi katteks, mil tööstus end ümber korraldas, siis meie oleme siin eri olukorras. Meie peame arvestama siin rea võitlusvahendite sisseveo vajadusi, kuid ühtlasi seejuures ka igasuguseid viivitusvõimalusi, mis nende kohaleveo juures võivad esineda.

Kõik see tähendab seda, et meil võitlusvahendite sõjatagavarad evivad enamiku teiste riikidega võrreldes erilist tähtsust. Vaatamata sellele, et võitlusvahendite tagavarade loomisel puutume kokku rea raskustega (kallis tegevuseta kapital, tüübid vana-

nevad, lõhkeained ei säili kaua), tuleb lugeda küllaldase tagavara loomist meil sõjamajanduslikult väga oluliseks. See on seega ka meie riigikaitsemajanduse põhiprobleem, sest võitlusvahendite tagavaradega peame lahendama ka osa oma sõjatööstuse probleemist.

Koos sisseveo vajadusega esineb meil sõja ajal ka väljaveo vajadus palju teravamal kujul kui paljudel teistel riikidel.

Meie oma eksport on kindlam pant, mis võimaldab meil võitlusvahendite eest tasumaksmist, ja seega see on kindlamaks tagatiseks võitlusvahendite hankimiseks üldse. Olgugi et meie sõdades on tõenäoline, et leidub riike, kes oma huvides on valmis meid abistama, ei saa meie oma riigikaitset rajada ainult sellele oletusele. Suur ekspordi osatähtsus sõja ajal ei jäta otsest mõju avaldamata aga meie sõjamajandusele selle tööstuslikus osas. Osa elavjõu rakendamine tööle selleks, et selle töö tagajärjena välismaalt võitlusvahendeid hankida, muudab meie rinde ja tagala elavjõu vahetada, mida ei saa arvestamata jätta elavjõu küsimuses õige tasakaalu leidmisel. Rinde võitlusvõime säilitamiseks tuleb siin kasutada võimalikult sellast tööjõudu, mis rinde jaoks on nõrk (naised, vanemad inimesed jne.). Samuti, kui rinne vajab tugevdamist, võib kaalumisele tulla küsimus, kas sõja-aegset eksporti saaks arendada võimalikult tooraine alusel, s. t. töötlemata. Siis säästaksime küll elavjõudu, kuid seda ebaratsionaalse eksportpoliitika arvel.

*) Algus vt. „Sõdur“ nr. 10-11 — 1939.

Ka kapitali küsimuses tuleb meil selgitada vahekorrad eraettevõtjatega sõja ajal. Ka meil sõjamajandus tahab näha ettevõtjas võitlejat, kes on valmis rakendama kõik oma oskused, teadmised ja kapitali riigikaitse ülesannete teenistusse. On ette näha, et siin riigi mõjuv vahelesegamine on mõõdapääsmatult vajalik.

*

Et riigi majanduslikud võimed oleksid tugevad sõja ajal, selleks on vaja suurt ja ettenägelikku tööd ja ettevalmistust rahu ajal. See rahu aegne tegevus ongi riigikaitsemajandus.

Mis osa on täita sellases riigikaitsemajanduses tööstusel?

Ka tööstus peab arvestama sõja võimalusi. Riigi tööstuspoliitika endale eesmärkide ülesseadmisel peab arvestama riigikaitsemajanduslikku momenti. On selge, et sõjamomendi arvestamine annab riigi rahu aegsele majanduspoliitikale isevärvingu, tekitab kohati materjalseid raskusi, kuid neid materjalseid raskusi tuleb vaadelda kui paratamatust, kui kindlustuspreemiat, mis kuulub igasse majanduslikku kalkulatsiooni (nagu tabavalt iseloomustas ka Majandusminister Sõjaministeeriumi kulusid riigi 1939/40. a. eelarve kõnes).

Esimeses järjekorras tuleb astuda siin ettenägelikke samme raskuste ületamiseks sõja puhkemise momendil, millal, nagu nägime, teatavalt aladel nõudmised toodete järele kasvavad mitmekümnekordseks (näit. laskemoona on rahu ajal aastas vaja ühe aastakäigu noorsõdurite väljaõppeks, kuid sõja ajal tõuseb sõdurite arv mitmekümnekordseks ja iga sõdur kulutab vahel päevas rohkem kui kulutati ta väljaõppeks terve aasta jooksul), kuna teisest küljest teatavate liikide toodete produtseerimine peab paratamatult kokku kuivama.

See järsk ja ülisuur nõudmiste tõus teatavalt aladel teeb antud probleemi raskeks ja keerukaks.

Täpselt sama tähtsusega kui sõjaväe mobilisatsiooni kiirus on riigikaitsemajanduse tööstuse mobilisatsiooni kiirus.

Küsimuse lahendamiseks tuleb hinnata kogu riigi tööstused sõjalise tähtsuse seisukohalt, need siis tähtsuse järgi grupeerida ja tööstuste gruppide kaupa hinnata kõik tööstuse põhiprobleemid riigikaitsemajanduse vaatekohalt. Tööstuste klassifitseerimisel nende sõjamajandusliku tähtsuse seisukohalt võib leida mitmeid seisukohti. Üldiselt võiks tuua järgmise järjestuse: 1) sõja-, 2) metalli-, 3) masinaehituse-, 4) len-

nuki-, 5) auto-, 6) keemia-, 7) naha-, 8) tselluloosi-, 9) tekstiil-, 10) küttaaineid töötlevad ja 11) toiduaineid töötlevad tööstused. Vastavalt riigi omapärale siin toodud loetelu järjekord võib muutuda ning teatavad tööstuse liigid kas juurde tulla või ära jääda.

Saanud ettekujutuse tööstuse osast sõjamajanduses, tuleb ette koostada üksikajaline arvestus nõudmiste alal sõja ajaks juba rahu ajal. Nõudmiste ja vajaduste kaalutlusel on oluline hinnata ka kodanike vajadusi. Seejuures tuleb ette näha vahendamist tarvituses, kuid peab kindlaks määrama ka minimaalsed piirid, milleni tarvitus võib laskuda.

Seejärel hinnatakse tööstuse võimeid üldiselt, nende liikide ja ka üksikute tööstuste kaupa, et saada selgust, kui suurel määral tööstus neid nõudmisi täita suudab, ja et aegsasti ette näha lünki ja leida võimalusi nende täitmiseks.

Siin tuleb leida vastus küsimustele:

— kas ja mis korras sõja puhkedes tuleb asuda tööstuste ümberkorraldamisele ja missuguseid ettevalmistusi siin vaja teha juba rahu ajal;

— missugused vahekorrad ja raskused siin esile kerkivad seoses teiste majanduslike probleemidega — kaubandus, liiklus, finantseerimine jne.?

Edasi tuleb lahendada küsimused:

a) kuidas kujuneb sõja korral tööstuse üldine organisatsioon ja tema harude sõltuvus üksteisest;

b) missugustele tööstusharudele pöörata erilist tähelepanu ja kuidas tööstusi üldse sõja ajal grupeerida;

c) kas on vaja sõja ajal juurde asutada uusi tööstusi ja missuguseid, ning samuti kas ja missuguste tegevust pidurdada;

d) missuguseid põhitööstusi arendada juba rahu ajal sellaselt, et nende tootmisvõimet sõja ajal võiks tunduvalt tõsta ning et need tööstused sõja ajal suudaksid anda instruktoreid teistele sama grupi tööstustele;

e) vajalike sisustuste, riistade, lekaalide, tagavarade jne. hoidmine ning toorja küttaainetagavarade loomine;

f) tööstuse mobilisatsiooniks valmisoleku kontrollimine;

g) aegajaline tööstuse mobilisatsiooni plaanide läbivaatamine ja täiendamine;

h) ette näha kontroll sõja ajaks, et ülesseatud nõudmised leiaks täitmist.

Siit hargnevad edasi küsimused iga üksiku tööstuse kohta:

- a) temale ülesande andmine;
- b) kiire ülemineku võimaluste uurimine;
- c) tööstuse tehniliste jõududega ja töölistega komplekteerimise kord;
- d) tööstuse kõige vajalikuga varustamise kord;
- e) töö organiseerimine tööstuses ajaliselt;
- f) tööstuse kaitse tulikahju, pommituse jne. vastu;
- g) tööstuse finantseerimine olenevalt riigi vahelesegamise tugevusest tööstuses.

Olgu tähendatud, et toodud küsimuste lahendamine oleneb riigi majanduslikust struktuurist, õigemini tööstuse osatähtsusest riigi majanduses. Üldiselt nende küsimuste lahendamisel tõuseb esiplaanile tagavarade probleem, milles tööstuslike toorainete küsimusel on eriti suur osatähtsus. Seda võime märgata ka kirjanduses, kus tööstuse käsitlemisel sõjaliselt seisukohalt omistatakse tagavarade probleemile erilist kaalu.

Tagavarade probleemid üldse võime eristada järgmisi tagavaraliike:

- tagavarad kullas ja deviisides,
 - võitlusvahendite tagavarad,
 - tööstuslike toorainete tagavarad,
- ning siia liiki võib lugeda ka sõja ajaks ehitatud ja rahu ajal seisvad tööstused, nn „varjutööstused“, mis eriti Inglismaal peetakse otstarbekohasteks — tagavarad reservkäitiste näol.

Tööstuse käsitlemisel esimeses järjekorras tuleb vaadelda tööstuslike toorainete tagavarasid.

Tööstuslike toorainete tagavarade hulgas on eriti tähtsad need, mida veetakse sisse välismaalt. Kuna sõja ajal on karta nende juurdevoolu katkemist vastaspoole majandussõja tagajärjel, siis püütakse olukorda kindlustada tagavaradega. Et sellased tagavarad majanduslikult kujutavad endast nn. külmunud kapitali, siis on see puhtmajanduslikult soovimatu, kuid paratamatu nähe. Sellase tagavarana säilitab USA 600 000 tn rauamulda, Prantsusmaa ühe aasta bensini-tagavara jne.

Samuti kerkib esile tööstuse sõjaks valmistumise küsimuste lahendamisel standardimise probleem. Kui vaadelda standardimise probleemi kujunemist Euroopas, siis näeme, et tema esialgne areng on tihedasti seotud sõjamajandusega, sest Maa-ilmasõda oli õigupoolest * standardimise probleemi arengus Euroopas esimeseks ja suuremaks tõukejõuks.

Sõda iseenesest loob siin soodsemad eeldused:

- suur nõudmine teatavate tarbeainete järele,
- ühtlus sõjaväe varustise alal (rõivastis, rakmed, relvad jne.),
- piiratud võimaluste tagajärjel isikliku maitse ja moe osatähtsuse langemine.

Olgu et rahu ajal neel eeldused on tagasihoidlikud, püütakse tänapäeval kõikjal ratsionaliseerimise küsimuste lahendamisel arvestada sõjamajanduslikku momenti. Siin võiks tuua näitena N. Vene standardimise komitee vastavad kavad. Nimelt peetakse siin igasuguse varustise standardimisel ja tüüpimisel kinni sõjamajanduslikest nõuetest. Nii on juba standarditud kõik hobusega seoses olevad artiklid ja on kaalumisel üleriigiliselt ka inimeste rõivastise alal kindlaksmääratud riidest ja kinnitatud lõigete kohaste rõivaste valmistamine (nagu palitu, pluus, püksid, villane kittel, poolkasukas jne.). Kas suudetakse seda kõike läbi viia, see on väga kahtlane. Sõjaväe ihukatte- ja hobusevarustise alal oleks sellaste põhimõtete kohaldamine aga väga otstarbekas.

*

Asudes meie tööstuse olukorra hindamisele riigikaitsemajanduse seisukohalt, peame esimeses järjekorras arvestama meie eri olukorda, millest oli juttu juba eespool. Nimelt teatavate sõjaliselt tähtsate tööstuslike toorainete puudumine ja sellest tingitult eriline võitlusvahendite tagavarade osatähtsus ning suur ekspordi arendamise vajadus, et hankida teatavat liiki võitlusvahendeid välismaalt.

Mis puutub olukorda, et meie tööstuses on väga tugevasti esindatud väliskapital, siis sõjamajanduse seisukohalt siin oma- ja väliskapitali vahel ei tule olulist vahet teha. Nii üks kui teine rakendatakse sõja ajal tööle riigikaitse huvides. Riigikaitsemajanduse seisukohalt ei ole samuti olulist vahet sise- ja väliskapitali vahel. Sõja ettevalmistustöö alused määratakse seadusandlikul teel ja seadusele peavad alluma mõlemad. Võib tekkida arvamus, et väliskapital tõmbub tagasi, kui tema tegevusvabadust piiratakse. Kuid siin pole tagasi tõmbuda kuhugi, sest riigikaitsemajanduslike küsimustega puutub kapital kokku kõikjal.

Võrreldes meie viimaseid andmeid tööstuse ja põllumajanduse alal näeme, et tööstuse netotoodangu väärtus 113 milj. krooniga võrdub ligikaudu põllumajanduse turu toodanguga — 115 milj. krooniga. Siit ilmneb meie tööstuse võrdlemisi suur osatähtsus meie riigi majanduses. Kui edasi selgitada, kui suures osas riigikaitsemajandus

on huvitatud tööstuse netotoodangust, siis leiame, et riigikaitsemajandust huvitamatu osa (maiusused, ehitustarbed jne.) on väga väike — umbes 15—20%.

Edasi näeme, et tööstussaaduste osa meie ekspordis kõigub $\frac{1}{3}$ — $\frac{1}{4}$ vahel, missugune suhe väljendab tööstuse osatähtsust valuuta hankimisel.

Vaadeldes edasi tooraine olukorda meie tööstuses, näeme siin laialdast baseerumist välistoorainele. Meie impordis langeb toorainetele keskmiselt 45% ja selles on tööstuslike tooraineid ca 85%. Kuigi rahu ajal on olulisem tooraine „saadavus“ kui „olemasolu“ omal maal, siis riigikaitsemajanduse seisukohalt tuleb kindlasti eelistada viimast. Seega meil viimasel ajal esinev nähtus — oma tööstusliku tooraine osatähtsuse tõus tööstuses — tuleb lugeda riigikaitsemajanduse seisukohalt otstarbekaks.

Vaadeldes meie tööstussaaduste ekspordit näeme, et sellest ca 75% põhjeneb kodumaa toorainele ja 25% välistoorainele, kusjuures viimases osas mängivad olulist osa tekstiiltooted. See olukord näitab üldiselt, et välistoorained rõhuvas emanikus on vajalikud siseturu nõuete rahuldamiseks. Seda osalist sõltuvust välisturust toorainete alal tuleb kindlasti arvestada ka sõjamajanduslikult, sest sõja ajal püüdes arendada suurt võitlusvahendite importi, peame paratamatult jätma kogu impordis oma osa ka tööstuslikele tooraineile.

Hinnates meie tööstust riigikaitsemajanduse seisukohalt, võime teha järgneva üldise liigituse:

- tööstused, mis seotud võitlusvahendite hankimise küsimustega (sõja-, metalli- ja keemiatööstus);
- tööstused, mis seotud sõjaväe ja kodanike elutarvete rahuldamise küsimustega (naha-, tekstiil- ja toiduaineid töötlevad tööstused);
- tööstused valuuta hankimiseks sõja ajal (kütteaineid töötlevad tselluloosi- ja muud tööstused, mis baseeruvad kodumaa toorainele).

Toodud tööstusgruppidest on kõige lähemas seoses riigikaitsemajandusega esimene. Kuid nagu teada on vastavate toorainete puudumise tõttu meil siin arenemise eeldused piiratud. Vastava ettevalmistuse juures aga suudab see grupp olla sõja ajal tõhusaks toeks ja täienduseks sisseveetavatele võitlusvahenditele. Keemiatööstuse harus siin grupis peaks senisest laialdasemat tähelepanu pööratama lõhkeainete ja sõjagaaside valmistamise uurimisele, sest siin avanevad meil juba rahu ajal järjest lai-

mad turustamise võimalused siseturul (kaevandused, maaparandus, laskemoona uuendamine). Samuti tuleb erilist rõhku panna siin grupis toorainete tagavarade loomisele.

Teine grupp on meie tööstuse tugevam osa. Baseerudes enamasti oma toorainele, ta suudab rahuldada meie nõudmised ja on leatavail aladel (tekstiil, toiduained) väljaevõimeline. Toorainete alal tuleb siin arvestada puuvilla ja parkaine tagavarasid.

Kolmanda grupi juures, mis peab andma meile valuutat ka sõja ajal, on oluline, et need tööstused eviksid kohapeal tooraine ja et nende toodete järele oleks nõudmine ka sõja ajal. Meie olukord siin kiviöli- ja tselluloositööstustes tuleb lugeda selles suhtes soodseks. Eriti esimene on tõusnud sõjaliselt erilisel tähtsate hulka (bensiin). Tselluloositööstuses peame ette nägema abitoorainete tagavara.

Riigikaitsemajanduse seisukohalt tuleb läbi uurida ka see osa tööstusest, millest sõjamajandus on huvitatud vähe ja millede tegevuse piiramist sõja ajal kindlasti on ette näha. Nende saatus ja ülesanded tuleb sõja ajaks ette määrata. Nii on piiritusevabrikute tooted osalt vajalikud sanitaaralal, bensiini täiendusena jne., õlevabriku odrad on hädakorral heaks lisaks tootlusküsimuste lahendamisel, maiusainetööstust saab rakendada kuivikute valmistamiseks, tsemenditööstuse tooted on vajalikud välikindlustustöödel jne., kuid siin üksikasjadeni laskumiseks pole ruumi. Kõigi võimaluste kaalumise nõuab suurt süvenemist, organiseerimist ja kombineerimist. Nii kasutati Maailmasõjas klaveritööstusi laskemoonakastide valmistamiseks, kalliskivide lihvimise töökojadid optiliste abinõude valmistamiseks jne.

Nagu nägime, puutusime peagu kõigi tööstusharude juures kokku tööstuslike toorainete tagavarade loomise vajadusega. Üldisi aluseid anda on siin raske. Igal juhul peame siin arvestama samu põhimõtteid, mis esinesid võitlusvahendite tagavarade loomisel. Küsimuse alla võib tulla tagavarade loomine üleriigilises ulatuses — riigi poolt ja korraldusel, kuid teisalt peavad siin oluliselt kaasa aitama ja riigikaitsemajanduse nõudmisi igati arvestama tööstused ja kaubanduslikud ettevõtted ise.

Ettevõtjate juures tagavarade loomisel tuleb arvestada, et neilt nõutaks sellaseid tagavarasid, millega nad oma ettevõttes kokku puutuvad. Nii ei ole otstarbekas rauaärile määrata laos hoida teatavaid eriteraseliike, mida kasutab ainult sõjatööstus ja millel turul üldse pole minekut. Sellaste

tagavarade loomise peab riik endale võtma. Samuti tuleb tagavarade loomisel ettevõtjate juures teravalt silmas pidada õigluse nõuet. Kohustuste pealepanemisel tuleb valvata, et see koormaks ettevõteteid ühtlaselt, vastavalt nende suurusele ja jõukusele. Tagavara ettevõtja laos ei tohi panna teda raskemasse olukorda kui konkurenti. Pigemini on otsustavaks anda tagavarade loomisel sellele ettevõttele, kellelt tagavarasid nõutakse, muudel aladel teatavaid soodustusi.

Meil on tagavarade loomisel teatavaid samme juba astunud, kuid need sammud on ettevõtjaskonnas tekitanud nurinat, sest siin ei ole üldtoodud põhimõtetest kinni peetud.

Olukorra hindamisel meie tööstuses ei saa vaikselt üle minna meie üldisest inimtöajõu probleemist. Sõjamajandus eelistab olukorda, kus riik rahu ajal oma inimtöajõuga läbi saab. Sõja ajal on kindlasti ette näha töajõu puudujääki mobilisatsiooni tagajärjel, kuid kui lisandub veel see puudujääk, mis rahu ajal kaeti välistöajõuga ja mida sõja ajal kindlasti ei saa kasutada, siis on siin esile kerkivad raskused palju teravamad.

Sellelt seisukohalt asjale vaadates ei saa sõjamajandus meil pooldavalt suhtuda põllutööstuses, vaid siin on väga oluline leida meie töajõu küsimuse muu lahendus.

Vaadeldes meie tööstuse olukorda sõja- ja riigikaitsemajanduse seisukohalt, võime ütelda, et meil esineb siin teatavaid raskusi. Kuid ei leidu ühtegi riiki, kus ei esine sel alal raskusi või nn. „kitsaid kohti“ ühel või teisel kujul.

Sellaseid kitsaid kohti võib liigitada kogu riikliku tööstuse või üksiku tööstusliigi järele järgmiselt:

- tooraine ja tarvituse vahel on kitsaks kohaks tööstus,
- tööstuse ja tarvituse vahel on kitsaks kohaks tooraine,
- tööstuslike produktsioonialuste ja tarvituse vahel on kitsaks kohaks põlvkond.

Meil esineb mõjuvamalt teine juhus, eriti tööstuse selles osas, mis varustab riiki võitlemiseks vajalike toodetega.

Võrreldes meie riigi sõjapotentiaali kahte põhikomponenti — majandust ja inimjõudu — tundub, et meil siin küllaldast tasakaalu ei ole. Nimelt suudame meie välja panna inimesi rohkem kui meie neid kõige sõjapidamiseks vajalikuga varustada suudame. S. t. meie ei suuda veel saavutada maksimaalset korrutist meie maksimaalseks sõjapotentiaaliks just majanduse kui nõrgema komponendi tõttu.

See majanduse kõvendamine on ka meie üldiseks rahvamajanduslikuks eesmärgiks. Selle eesmärgi saavutamisel sõjamajandus eelistab senisest veel laialdasema tähelepanu pööramist tööstusele, mis kiiremini viib meid sellele eesmärgile lähemale.

Allikad.

1. J. Schmidt. Kriegswichtige Industrie im System der Wirtschaftspolitik 1937.
2. Dr. H. Leonhardt. Industrielle Wehrowirtschaft 1938.
3. G. Šigulin. Podgotovka promošlennosti k voine 1928.
4. A. Manikovski. Boevoe snabženie ruskoj armii v mirovuju voinu 1930.
5. Dr. E. Scherbening. Wirtschaftsorganisation im Kriege 1918.
6. M. Savitski. Ekonomika voinõ 1930.
7. L. A. Codd. Preparedness in England. („Army Ordnance“ 1937. a. nr. nr. 105, 106 ja 107).
8. Ajakiri „Konjunktuur“.

Hispaania kodusõda.*)

12. Operatsioonid edu arendamiseks Vahemere-rannikul.

Pärast õnnestunud läbimurret, mis valitsusvastaseid tõi välja Vahemere-rannikule, sõjategevuse raskuspunkt kandus äsjakuinenud uuele rindeosale, Teruelist mereni (nn. Levante'i rinne). See oli suurel määral paratamatus, mille tingis valitsusvastaste 1938. a. suure kevadise pealetungi lõpuks kujunenud olukord.

*) Vt. „Sõdur“ nr. nr. 6, 9, 12-13 ja 16-17 — 1938.

Pealetungi kestel, üritades läbimurret, valitsusvastaste peajõud 1938. a. aprillikuu teiseks pooleks olid koondunud kolmnurka Ebro jõe alamjooksu, Vinarozi ja Montalbani vahele. Nende esialgsed katsed läbimurret laiendada Vahemere-rannikul Kataloonia suunas ei andnud loodetud tagajärgi ja pealetung tõkestus jõe alamjooksu joonel. Läbimurdekoht ise, Vahemere-rannikul vaid mõnikümmend kilomeetrit lai, samal ajal seisis valitsusvägede kallaletungi ohus lõunast. Valitsusväed Kesk-Hispaania rindel oli olnud tegevad juba mõnda aega,

koondades tugevaid jõude Castelloni piirkonda, eesmärgiga siit omakorda pealetungile minna ja ühendus Katalooniaga uuesti jalule seada. Ähvardus oli seda tõsisem, et valitsusvägedel oli kasutada küllalt suur kindlustatud platsdarm oma ürituse läbi-

vatsustes. Ühes valitsusvägede ähvarduse tõrjumisega see pealetung teenis valitsusvastaste läbimurde laiendamise eesmärgi Vahemere-rannikul, et Katalooniat muust Hispaaniast ruumiliselt võimalikult rohkem eraldada.

viimiseks Terueli, Montalbani ja Alcala vahelises rindeosas.

Selles olukorras peab lugema loomulikuks, et valitsusvastased otsustasid ise uues rindeosas Terueli ja Vahemere vahel pealetungile asuda, ennetades vastast tema ka-

See ülesanne ei olnud valitsusvastastele iseendast kerge. Ainus raudtee rinde selles osas, Vahemere-rannikul, oli valitsusvägede poolt nende taandumisel põhjalikult lõhutatud. Maanteid oli väga hõredalt ja needki suuremalt osalt rikutud. Varustamise basee-

rudes autotranspordile oli valitsusvastastel ainsa enamvähem kõlbliku teena mereäär- ses tegevusribas kasutada Alcaniz, Morella, Mateo maantee. Teisi ühendusi tagalaga, kaugemal sisemaal, pakkusid Saragossa ra- joonist kaks Terueli ja Montalbani juurde viivat teed. See asjaolu määras ka opera- tiivsed suunad, sundides valitsusvastaseid teotsema kahes võrdlemisi iseseisvas rüh- mituses, vastavalt olemasolevatele teedele.

Pealetung algas 22. aprillil 1938. a. kõi- gepealt rannikuäärses rindeosas. Siin teot- sema määratud kõvendatud Navarra-korpus vallutas 23. aprillil Alcala, siit kaugemale aga ei pääsnud ja sunniti mõneks ajaks kohal peatuma. Terueli rajooni koondatud rühmitus, kõvendatud Kastilia-korpus, as- tus tegevusse päev hiljem, 23. aprillil. Ent ka siin ei olnud edu algul kuigi suur. Valit- susväed osutasid kõikjal väga tugevat vas- tupanu, evides selleks ka küllalt suuri jõude.

Valitsusvägede tugevust Vahemere-ran- niku ja Terueli vahelisel rindel hinnati ap- rillikuu teises pooles umbes 50 brigaadile, kokku kuni 100 000 mehega. Tugevate jõu- dude olemasolu kinnitab ka see, et valitsus- vastaste pealetungi puhkedes valitsusväed võtsid korduvalt ette vastukallaletunge. Eriti jõuliselt toimisid nad seda Cueva juu- res, ähvardades siit valitsusvastaste Vahemere-äärse rühmituse ühendusi tagalaga.

Osutades suurt aktiivsust, valitsusväge- del läks korda vastaste pealetungi kinni pi- dada kuni 4. maini. Siis olukord muutus. Valitsusvastased, saates lahingusse uusi jõude, nende hulgas ka Itaalia-leegioni ja Maroko-korpuse osi, murdsid Terueli ja Forcalli vahel valitsusvägede vastupanu. Päästes elavjõudu, valitsusväed olid sun- nitud loovutama nende käes olnud seisukohad Terueli, Montalbani ja Forcalli vahelises kolmnurgas ja tõmbuma kiiresti tagasi Gu- dari, Vellida, Forcalli joonele. Jätkuva pea- letungi surve hiljem, maikuu lõpus, valit- susväed olid sunnitud tagasi minema juba tervel rindel Teruelist Vahemereni, asudes kõrg. 2019, Mosquerela, Albocaceri, Torre- blanca üldjoonele.

Vastase tõrjumiseks viimatimainitud seisukohtadelt valitsusvastased kõvendasid uuesti oma jõude, saavutades suure ülekaalu eeskätt suurtüki- ja lennuväes. Edaspidi- sel pealetungil see andis end ka hästi tunda. Rannikuäärses ribas valitsusväed olid sun- nitud juba 11. juunil kiiresti üksteise järel loovutama Lucena ja Alcora. Castellon ka- pituleerus 15. juunil. 27. juuniks valitsus- väed olid sunnitud vastasele loovutama ka Mijaresi jõe alamjooksu ühes Onda, Villa-

reali ja Burriana linnadega. Ka rinde tei- sel tiival, Terueli ümbruses, saavutasid va- litsusvastased teatava edu. Juunikuu lõpuks valitsusväed tõrjuti siin tagasi kuni Java- lambre mägedeni.

Kokkuvõttes valitsusväed jäid juunikuu lõpuks püsima põhja pool Mijaresi jõge ai- nult rinde keskosas, looduslikult hästi kaits- tud kolmnurgas Valeana, kõrg. 2019 ja Ci- rati vahel, kuna mõlemad tiivad olid suru- tud tahapoolle. Selle etteulatava osa tõrju- miseks siit valitsusvastased korraldasid lü- hema vaheaja järel, 13. juulil, uue löögi Terueli rajoonist Sagunto suunas. Viimane operatsioon lõppes 24. juulil tulemusega, et valitsusväed tõrjuti tagasi ka rinde kesk- kohas ning valitsusvastased valitsesid Mija- resi jõe mõlemaid kaldaid, välja arvatud vähema tähtsusega sopp Cirati juures.

Tõenäoliselt ei olnud valitsusvastastel kavas oma eduarendamise operatsioone Va- hemere-rannikul selles seisukorras veel lõ- petada, sest Terueli-Sagunto operatiivselt väga tähtis tee oli veel saavutamata. Seda tingis aga vahepeal ootamatult puhkenud valitsusvägede pealetung Ebro jõel, kisku- des valitsusvastaste tähelepanu ja jõud sin- na. Kokkuvõttes valitsusvastaste pealet- tung Levante'i rindel oma olulisemas osas siiski oli täitnud ülesande. Kuigi valitsus- vastased ei saavutanud siin ühtegi otsusta- vat võitu, olid Kesk-Hispaania kui põhirüh- mituse väed Katalooniast nüüd ometi eemale tõrjutud ja nende Castelloni löögi- grupp desorganiseeritud. See andis valit- susvastastele vabamaid käsi edaspidises sõjategevuses.

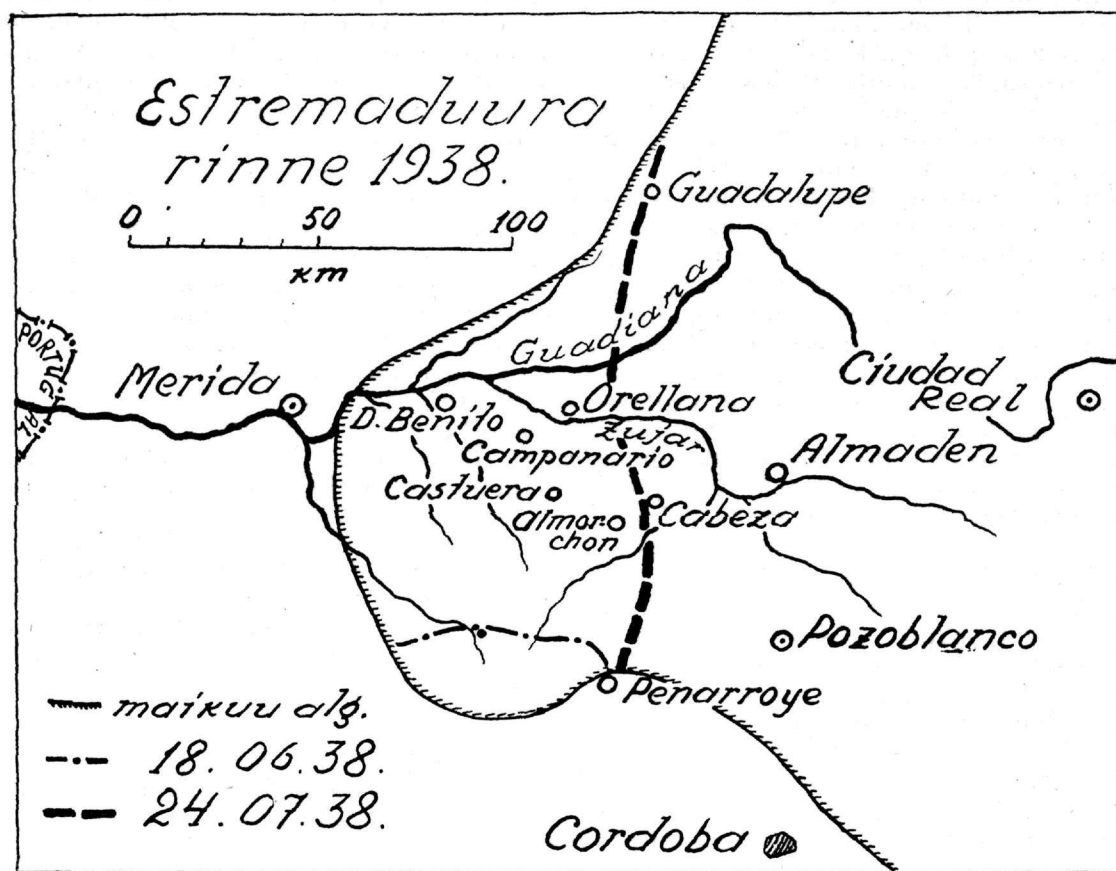
13. Võitlused Segrel, Ebrol ja Estremaduuras.

Valitsusvägede üldiselt raske seisukord Levante'i rindel nõudis endastmõistetavalt mõnesugust abistavat aktsiooni valitsusvä- gedelt teistel rinnetel. Kesk-Hispaania rin- del selleks oli lootusi vähe. Meeleheitlik vastupanu Levante'i rindel sidus kõik Kesk- Hispaania rinde vähegi vabamad jõud. Kü- simuse alla seega võis tulla vaid Kataloonia rinne, kus, alates valitsusvastaste pealetun- gist Levante'i rindele, surve puudus täieli- kult. Valitsusvägesid asus siin looduslikult võrdlemisi tugevatel positsioonidel umbes 70 brigaadi. Teatava pingutusega neist võis löögiks koondada kuni 35 brigaadi. Kevadise taandumise järel väed nõudsid siiski kor- raldamist ja see vajas aega. Vastavate ette- valmistustega tuldi toime alles 22. maiks, millal valitsusväed tegid ka esimese peale-

tungikats. Löögiks valiti kõigepealt valitsusvastaste rindeosa mõlemal pool Segre jõe, Lerida ja Trempi vahel. Vaatamata sellele, et pealetungist võttis osa kuni 20 brigaadi, edu oli tähtsusetu. Nädalapäevad kestnud lahingute järel pealetung rauges 30. mail, toomata olulisi muudatusi valitsusvastaste seisukohtades ja mõjustamata valitsusvastaste ettevõtlikkust Levante'i rindel.

Just nagu vastuseks sellele valitsusvägede pealetungile valitsusvastased võtsid

rindele, kuni sellele pani piiri valitsusvastaste uus pealetung Estremaduuras umbes kuu aega hiljem. Valitsusvastaste operatsiooni seekordseks eesmärgiks oli, kasutades vastase jõudude jätkuvat vähenemist, valitsusvägede rindesopi likvideerimine Penarroye ja Guadalupe vahel, üheaegse kalaletungiga lõunast ja põhjast. Pealetung, mis algas 19. juulil, oli edukas. Põhjapoolsel grupil läks veel samal päeval korda ilma suuremate raskusteta vallutada Orellana ja

varsti, juunikuu teisel nädalal, omaltpoolt ette piiratud eesmärgiga pealetungi Estremaduuras, Kesk-Hispaania kaugemas rindeosas. Estremaduura rindel oli vaikus kestnud juba 1937. a. kevadest saadik. Valitsusvägede rinne moodustas siin sopi, mille ots asus vaid 60 km Portugali piirist. Oma löögiks valisid valitsusvastased valitsusvägede rindesopi lõunapoolse külje, Penarroye-Almorchoni teest lääne pool. Pealetung algas 14. juunil ja löök andis edu u. 45 km rindel kuni 35 km sügavuseni, siis aga vaibus. Võrdlemisi nõrkade jõududega, umbes 5 brigaadiga ette võetud, see löök ei kujunenud valitsusvägedele siiski siduvaks. Nad jätkasid vägede viimist Levante'i

seejärel Zujar. Lõunapoolne grupp vallutas sama kiiresti Monterrubio ja 22. juulil Castruera. 24. juulil mõlemad grupid saavutasid sideme Campanaria juures, lõigates ära valitsusvägede kõik läänepoolsed seisukohad. 25. juulil langes Don Benito. Valitsusvastaste kätte sattus palju vange ja sõjasaaki, ühes sellega u. 5 000 ruutkilomeetrit maad. Seekordne löök oli valitsusvägedele niivõrra tunduv, et nad kohe asusid kiires korras kõvendama oma vägesid Ciudad Reali ja Almadeni ümbruses, kartes Lõunarinde üldise julgeoleku eest. Valitsusvastastele ei jäänud siiski enam aega edu arendamiseks siin. Nagu Levante'i rindelt,

nii ka Estremaduurst pidi valitsusvastaste tähelepanu pöörduma võitlustele Ebro jõel.

Olukord Ebro jõel, nimelt tema alamjooksul, oli üldiselt püsinud vaiksena, alates valitsusvastaste väljajudmisest jõe läänekaldale 1938. a. kevadel. Valitsusvastaste tähelepanu oli suunatud teatavasti võitlustele Levante'i rindel. Sinna olid suundunud ka nende peajõud, jättes Ebro jõeile vaid nõrku osi julgestuse ülesannetega. Kasutades olukorda, valitsusvägede juhatus pärast nurjunud lööki Segrel otsustas anda siit valitsusvastastele uue löögi — Falseti rajoonist üle Ebro jõe Alcanizi peale. Löögi õnnestudes sellega oleksid saanud ära lõigatud valitsusvastaste Vahemere-äärse rühmituse ühendused tagalaga.

Pealetung tuli valitsusvastastele üllatavalt 24. juuli öösi. Pimeduse kattel valitsusväed forsseerisid jõe rohkearvuliste sildade abil, kasutades madalvee seisust, Cherta ja Fayoni vahel. Valitsusvastaste valvepostid jõe läänekaldal kõrvaldati üllatusretkega. Tähelepanu kõrvaldamiseks forsseerimise peakohast päeval enne seda võeti ette kallaletung ühe diviisiga Amposta juures, teisega — Mequinezal lähedal.

Õo jooksul forsseeris jõge umbes 10 brigaadi, järgneva päeva jooksul neile lisandus teist niipalju. Esimese päeva jooksul, rakendanud tegevusse kuni 20 brigaadi, valitsusväed saavutasid silmapaistvat edu. Nad tungisid edasi üle 20 km kogu pealetungirindel. Ainult Gandesa, kus asusid valitsusvastaste kohalikud varud, pidas vastu, vaatamata haaramisele põhjast ja lõunast. Suurte pingutustega õnnestus valitsusvastastel seda pealetungi ometi võrdlemisi ruttu pidurdada, tänu oma lennuvää kiirele kohalejõudmisele teistelt rinnetelt ja abivägede saabumisele. Otsustavalt aitas siin kaasa ka kohaliku rinde ülema kindral Yague korraldus mitmesuguste veejõujaamade tammide vabastamiseks Ebro ülemjooksul. Selle tagajärjel lahtipääsnud vesi lõhkus 26. juulil ürgjõuliselt kõik valitsusvägede sillad, katkestades nende ühendused tagalaga. See muutis üle jõe tulnud osade varustamise väga raskeks. Valitsusväed asusid küll kohe uute sildade ehitamisele, kuid siin tegi raskusi vastase lennuvägi, samuti ka ennenähtamatu suurvesi.

Valitsusvastaste kõigi vastuabinõude tar-

vitusele võtmise järel valitsusvägede pealetung oli paratamatult määratud nurjumisele. Leidnud ootamatu takistuse, paljutõotav üritus jooksis tühja nagu varem Brunete ja Saragossa juures, ning jäi vaid ajaküsimuseks, millal üle jõe tulnud osad hävitatakse või jõe taha tagasi tõrjutakse. Valitsusvastaste vastupealetung algas 1. augustil, leides aga visa vastupanu ja ei edenenud kuigi jõudselt. Võitlus Ebro jõel kestis vahelduva õnnega pikemat aega ja oli mõlemale poolele väga raske. Valitsusvastased saavutasid küll peatselt arvulise ülekaalu valitsusvägedest, väed olid aga väsinud eelmistest pikkadest võitlustest ja ei suutnud saavutada kiiret otsustavust. Ebro lahing lõppes alles 15. novembril, millal valitsusväed viimaks järkjärguliselt sunniti oma viimasedki seisukohad Ebro jõe läänekaldal maha jätma, ja rinne stabiliseerus endistel kevadistel seisukohtadel Ebro jõe kallastel.

Vahepeal, et abistada võitlusi Ebro jõel, valitsusväed võtsid ette pealetunge veel kahes kohas, esiteks Tajo juures, hiljem Balagueri ja Lerida vahel. Tajo juures 1.—20. augustini ette võetud pealetungikatsed lõppesid tulemusteta. Pisut edukam oli tegevus Balagueri ja Lerida juures. Võitlused siin kestsid 9.—25. augustini. Valitsusvägedel läks korda forsseerida Segre jõgi, siis aga valitsusvastaste abivägede kohalejõudmisel varises pealetung ka siin kokku ja valitsusväed visati suurte kaotustega uuesti Segre taha.

Samal eesmärgil, s. o. võitluste abistamiseks Ebro jõel, valitsusväed võtsid augustikuu teises pooles ja septembris ette veel korduvaid kallaletunge valitsusvastastele Estremaduuras. Sellega saavutati, et valitsusvastased pidid oma rinnet Estremaduuras kõvendama osalt ka jõududega Ebro rindel. Kokku võttes see killustas jõude ja muutis võitluse pikemaajaliseks. Jõudude üldisesse vahekorda valitsusvägede ükski üritus ometi muutusi ei toonud ja valitsusvastased jäid üldiselt valitsema kõigil rinnetel nii Kataloonias kui ka Kesk-Hispaanias.

Selles olukorras novembrikuu teisest poolest alates võitlused vaibusid, et anda võitlevatele pooltele aega puhkuseks ja jõudude uueks korraldamiseks. A. K.

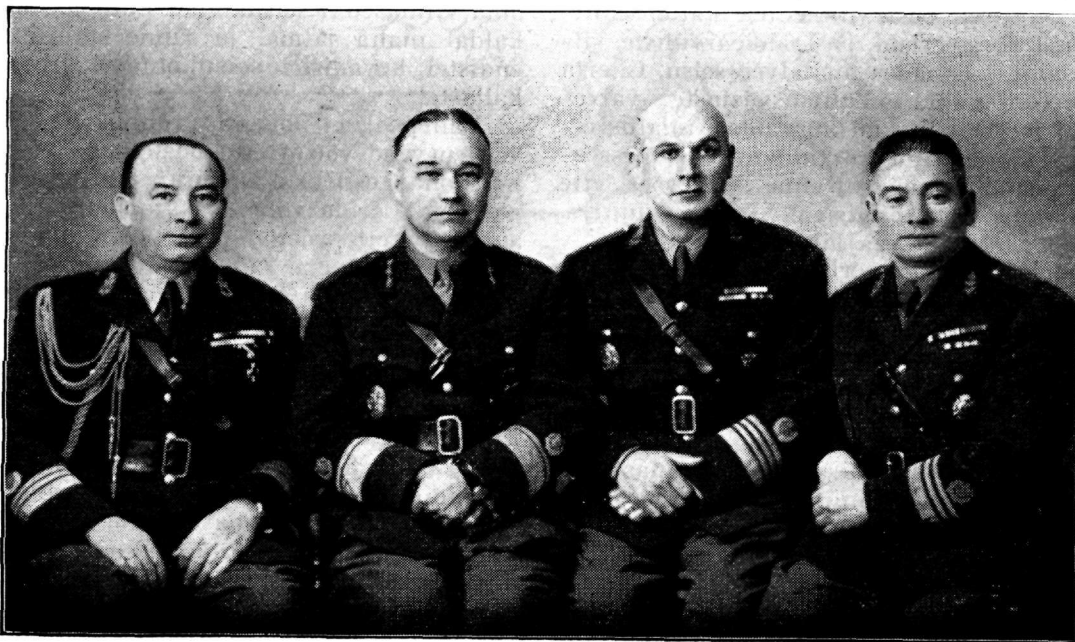

3. Diviisi juhatus ja staap 20-aastane.

20 aastat tagasi, 27. märtsil 1919, Sõjavägede Ülemjuhataja andis käsu 2. Diviisi II Brigaadist formeerida 3. Diviisi, määrates diviisi ülemaks kindralmajor Ernst Põdder'i ja diviisi staabi ülemaks alampolkovnik Nikolai Reek'i. Seega 3. Diviisi koosseisu määrati Vabadussõjas juba võidelnud väeosad ja diviisi ülemaks ja tema lähemaks kaastööliseks — vilunud sõjamehed.

ning Põhja-Läti vabastamine teostati peamiselt 3. Diviisi väeosade poolt.

Rahu aja saabudes otsustati 3. Diviisi likvideerida. Likvideerimine algas 30. detsembril 1920. Senine 3. Diviisi ülem kindralmajor E. Põdder määrati 2. Diviisi ülemaks, kuna diviisi staabi ülem polkovnik N. Reek oli juba 1. oktoobril 1920 üle viidud Sõjavägede Staapi.

3. Diviisi juhatus märtsis 1939.

Vasakult: kolonel A. J. Laats VR I/3, kindralmajor H. Brede VR I/2, kolonel N. Ermaste, kolonelleitnant med. O. Paju VR I/3 ja II/3.

Kindralmajor E. Põdder asus 3. Diviisi juhtimisele 16. aprillil 1919. Selle ajani 3. Diviisi formeerimiseks määratud väeosi juhtis alampolkovnik Peeter Kann, kes uue diviisiülema kohalejõudmisel määrati diviisiülema abiks. Alampolkovnik P. Kann oli 3. Diviisi ülema abiks kuni 9. detsembrini 1919. a., millal ta määrati sõjaprokuröriks. Uueks diviisiülema abiks määrati senine Tallinna Tagavarapolgu ülem polkovnik Ernst Limberg.

Vabadussõja päevilt on 3. Diviisil ja tema juhtidel seljataga kuulsusrikas minevik. Landesveeri purustamine ja Lõuna-Eesti

Pool aastat hiljem võeti 3. Diviisi uuesti meie sõjaväe organisatsiooni ja 23. juunil 1921 alustati uuesti 3. Diviisi formeerimist. Selle uuesti formeeritava 3. Diviisi ülemaks määrati kindralmajor Aleksander Tõnisson ja diviisi staabi ülemaks alamkapten Hans Tuksam, mõlemad 1. juulist 1921 arvates.

Sõjaväe organisatsiooni ümberkorraldamise puhul 1. oktoobril 1928 likvideeriti senine 3. Diviisi staap, kuna senine Ranna- ja Ohukaitse Staap korraldati ümber uueks 3. Diviisi staabiks. Uueks 3. Diviisi ülemaks määrati kindralmajor Johan Unt, temale abiks ja ühtlasi I Brigaadi ülemaks kolonel

Villem Marder ja diviisi staabi ülemaks kolonel Hugo Kauler.

Kolonel V. Marder lahkus I Brigaadi ülema ametikohalt 1. juulist 1930, selle koha likvideerimise puhul. Diviisiülema abi ametikoht likvideeriti 1. juunist 1929.

3. Diviisi ülem kindralmajor J. Unt lan-ges mõrvari kuuli läbi 7. aprillil 1930.

7. aprillist 1930 kuni 6. septembrini 1934 oli 3. Diviisi ülemaks kindralmajor Gustav Jonson.

6. septembrist 1934 kuni seniajani juhib 3. Diviisi kindralmajor Herbert B r e d e.

Kolonel H. Kauler lahkus diviisi staabi ülema ametikohalt 1. augustil 1930. Sellest ajast kuni 1. juulini 1934 oli diviisi staabi ülemaks kolonel Aleksander Parv, kes juba ka enne kahe aasta jooksul, 1. oktoobrist 1926 kuni 1. oktoobrini 1928, oli 3. Diviisi staabi ülemaks.

1. juulist 1934 kuni 13. jaanuarini 1936 oli 3. Diviisi staabi ülemaks kolonel August Steinberg.

16. oktoobrist 1936 kuni praeguseni juhib diviisi staabi tööd kolonel Artur-Johannes L a a t s.

3. Diviisi intendantideks Vabadussõja ajal olid sv-ametnik Koemets, kapten Bachmann ja sv-am. Jürvetson.

Rahu ajal juhtis 3. Diviisi Intendantuuri major Vares kuni oktoobrini 1927.

1. oktoobrist 1928 kuni praeguseni on diviisi intendandiks kolonel Nigul Ermaste.

3. Diviisi arstideks Vabadussõjas olid arstid Ferdinand Eichfuss ja Oskar Reiman.

Rahu ajal rohkem kui 8 a. kestel oli 3. Diviisi arstiks kolonel med. Paul Tanilas.

Alates 29. 02. 36. on diviisi arstiks koltn. med. Oskar P a l u.

Nagu eestoodud ülevaatest nähtub, 3. Diviisi juhatus, elades läbi möödunud 20 aasta jooksul mitmeid organisatsioonilisi muudatusi ja juhtide vahetusi, on olnud sõjas kogenud ja rahuaja töös vilunud meeste juhtida.

Täitnud suure eduga oma ülesanded Vabadussõjas, on diviisi ka rahu ajal püüdnud oma ülesannetega laitmatult toime tulla, milleks nii diviisi juhatus kui ka kohapealsed juhid on rakendanud kõik omad oskused ja teadmised, et õpetada ja kasvatada Vabadussõja kangelaste väärilisi noori isamaakaitsjaid.

Õppe- ja kasvatustöö kõrval on diviisi pidevalt valvel olnud riigi julgeoleku ja sise-mise korra säilitamisel.

Oma 20. aastapäeval 3. Diviisi juhtkond vaatab rahuldustundega tagasi kahe aastakümne jooksul tehtud tööle ja, ammutanud õpiseid ja uusi kogemusi senitehtud tööst, astub kolmandasse aastakümnesse, et oma tööd jätkata täie energiaga ja innuga.

„Sõdur“ 1919—1939.

20 aastat tagasi, 26. märtsil 1919, kui meie vabadusvõitlus oli alles täies hoos, ilmus Ülemjuhataja Staabi väljaandel sõjandusliku ajakirja „Sõduri“ esimene number.

Pidi olema kaaluvaid põhjusi selleks, et hakata organiseerima hoopis uue, varem-ilmumata, eri-iseloomulise ajakirja väljaandmist sõjaväelaste poolt toleaeagsel erakordsel raskel ajal, kus kõikide jõupingutused olid suunatud võitluseks ülekaaluka vaenlase vastu.

Neid põhjusi selgitab vabadussõjaaegse Ülemjuhataja Staabi ülem kindral J. Soots järgmiselt:*)

„Sisemaal seltskonnas ja valitsevates ringkondades polnud küllaldast ühtmeelt...

Oli näha, et seltskond ei tunne sõjaväe seadusi, mispärast neid oli tarvis avalikult seletada, et eksiarmavisi ja selle tagajärjel tekkida võivat pahameelt ära hoida. Poliitilistes lehtedes oli seda raske teha, sest kelle häälekandjas sa kirjutad ja kelle sa kirjutamata jätab, oma häälekandjat aga pole. Samuti oli tarvis Sõjaministri ja Ülemjuhataja käskkirju laiematele ringkondadele rutemini teatavaks teha, mis jällegi oma häälekandjat nõudis. Nendel ja teistel kaalutlustel tekkiski mõte, kutsuda ellu sõjaasjanduse ajakiri, kus kõiki neid sõjapidamisel üleskerkinud küsimusi, mis avalikkusel tarvis teada, võiks käsitleda. Kalkulatsioonid näitasid, et ajakirja võib trükkida Sõjaministeeriumi enese väikeses trükkikojas. Kaastöö aga tegi muret, sest rindelt palju midagi loota polnud; kuigi

*) „Sõdur“ nr. 12/13 — 1934, lk. 335.

staabimehed olid ka liiga ülekoormatud, siiski tuli kaastöö nende peale rajada. Kutsusin siis osakondade ülemad ja teised, kellest abi võis loota, kokku nõupidamisele. Kogus nii meest paarkümmend. Tutvustasin neid kavaga ja küsisin, mis arvatakse ja kas kaastööd saab. Arvati, et tuleks katsuda; lubati ka kaastööd... Saanud sellased lubadused, tegin Ülemjuhatajale kirjaliku ettekande, mispeale sain Ülemjuhataja nõusoleku...“

„Sõduri“ esimese tegevtoimetaja sv-am. J. A u d o v a mälestusist *) selgub aga, et kaastöö saamine ei olnud sugugi nii kerge kui loodeti. Ta kirjutab:

„Kellel ohvitseridest oli siis aega sulge kätte võtta, kui rinnetel olid käimas võitlused vaenlase vastu? Ja staabimeestel igaühel oli endalgi oma ametialal tööd nii palju, et vaata, kuidas valmis saad. Ajakirjale artikli kirjutamisest ei võinud juttugi olla. Pealegi oli kaastöö tasuta, sest tasumaksimiseks ei olnud mingisuguseid summasid. Ent see asjaolu ei olnud mõõduandev, sest tol ajal tasu ei nõutudki.

Kõige rohkem jõuga ja nõuga võttis ajakirja toimetamisest osa Ülemjuhataja staabiülem kindral S o o t s ise. Peagu iga päev, kas hommikul staapi tulles või hilja õhtul koju minnes, ta astus sisse toimetuse tuppa (mis asetses Sõjaministeeriumi alumisel korral) ja päris, kuidas on materjaliga ja kas järjekordne number ilmub õigel ajal.“

Kõigist raskusist saadi siiski üle ja „Sõdur“ hakkas ilmuma igal nädalal 8-leheküljelisena, millest suure osa võttis enda alla nn. „Amelik osa“, kus ilmusid Ülemjuhataja tähtsamad käskkirjad, staabi korraldused ja muud ametlikud teadaanded. „Üldises osas“ avaldati peamiselt iganädalasi sõjategevuse ülevaateid, mis olid koostatud operatiivstaabi andmetel.

Pärast Vabadussõda ilmnis vajadus sõjandusliku ajakirja järele veelgi suuremal määral kui sõja ajal. Rahuaegse väljaõppetöö organiseerimisel ning selle edaspidisel arendamisel ja suunamisel suutis „Sõdur“ pakkuda sõjaväele tõhusat abi.

Pöördepunktiks selles mõttes kujunes 1921. a. veebruar, millal „Sõdur“ hakkas ilmuma Sõjaväe Õpetuskomitee väljaandel ja kol. N. R e e k'i vastutaval toimetamisel. Peab tähendama, et kõige produktiivsemaks kaastööliseks oli tollal vastutavtoimetaja kol. N. R e e k ise, kelle sulest ilmus terve rida põhjalikke töid sõjaväe juhtimise ja väljaõppe alalt.

*) „Sõdur“ nr. 12/13 — 1934, lk. 360.

Vastavalt sisulisele murrangule hakkas „Sõduriga“ kaasas ilmuma igas kuus 70–80 lk. suurune „Sõduri Lisa“, kus oli võimalik avaldada pikemaid töid. „Sõdur“ ise aga hakkas seetõttu ilmuma iga kahe nädala tagant.

Järgmine suurem muudatus „Sõduri“ väljaandmise alal tekkis 1924. aastal, seoses Sõjaväe Õpetuskomitee funktsioonide üleminekuga Kindralstaabi Valitsuse VI Osakonnale.

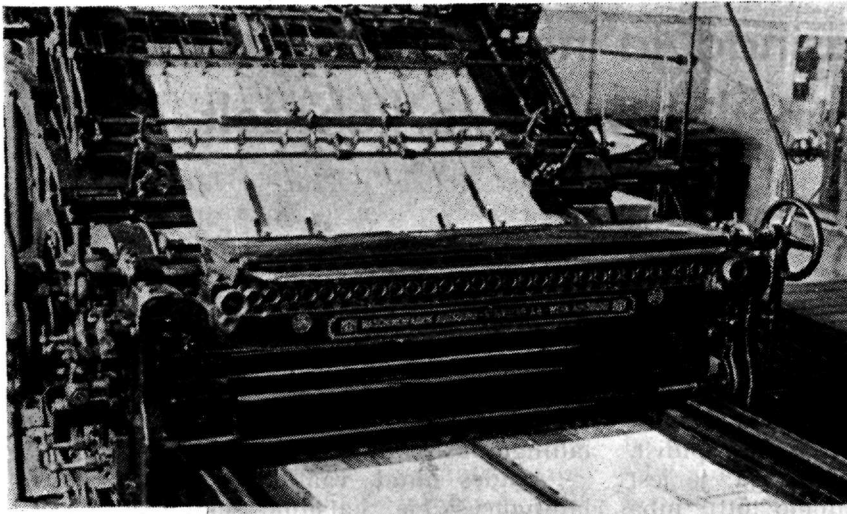
Sõjaväelise elu vahepealne areng võimaldas üle minna juba rohkem rakenduslikule alale ning „Sõdur“ hakkas ilmuma jällegi igal nädalal ja suurendatud kaustas (16 lk.) ning „Sõduri Lisa“ ilmumine jäeti ära. Ühtlasi samal aastal „Sõdur“ muutus uue põhikirja alusel majanduslikult iseseisvaks ettevõtteks, milleks ta on jäänud ka tänapäevani.

Olles pikemat aega ainsaks sõjanduslikuks eriajakirjaks, on „Sõduril“ tulnud rahuldada mitmesuguste huviringkondade väga mitmekesiseid, tihti isegi otse vastupidiselt lahkuminevaid nõudeid, mida üles seadis riigikaitse korraldamine pidevalt arenevas ja üha komplitseeritumaks muutavas olukorras.

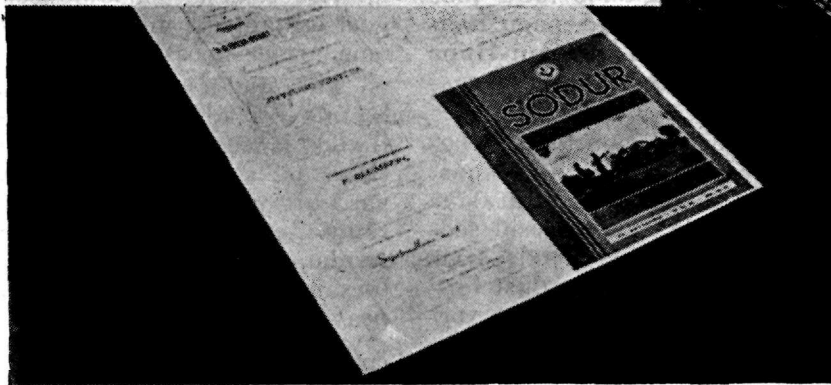
Hiljem juurde tekkinud teised sõjanduslikud perioodilised väljaanded, nagu „Kaitse Kodu“, „Merendus“, „Vabadussõja Tähistel“ jne. on tublisti vähendanud neid raskusi. Siiski, sellele vaatamata jääb olukord küllaltki raskeks. Sõjaväelaste häälekandjana „Sõdur“ peab suutma rahuldada nii ohvitserkonna kui ka allohvitserkonna vajadusi ja nõudeid nende kutsealase töö väga mitmesugustel üksteisest erinevail erialadel. Meie ainelised võimalused ja ka kaastöö piiratud ulatus ei võimalda välja anda eraldi ajakirju ohvitseridele ja allohvitseridele ja eraldi ajakirju väeliikidele. Kuid kutseliste sõjaväelaste kõrval ei ole vähem lähtis kaasa tõmmata riigikaitse tööle ka meie reservjuhtkonda ja see asjaolu seab „Sõdurile“ jällegi erilised nõuded. Lõpuks veel „Sõdur“ kui ainus üldsõjanduslik ajakiri peab suutma midagi pakkuda ka aja-teenijale-sõdurile.

Osaliselt on aidanud neid küsimusi lahendada just lisade, resp. eri väljaannete ilmumine, kuna neisse on võimalik eraldada ja paigutada rohkem teaduslik ja teoreetiline uurimismaterjal, mis huvitab peamiselt ohvitserkonda.

Nii näiteks peale eesmainitud „Sõduri Lisa“ hakkas 1925. aastal jällegi ilmuma Sv. Staabi VI Osakonna kulul ja toimetamisel kuuajakirjana eri väljaanne nimetuse all

„Sõduri“ poognad trükimisel A-s. „Ühiselu“ trükikojas — automaatallalasse kiirpressiga.

„Sõjateadlane“. Piiratud ainelistel võimustel tõttu aga lõpetati selle väljaandmine juba 1926. a. alguses.

Viimaseil aastail aga läks korda asutada Sõjavägede Staabi juurde „Sõjateadusliku Kirjanduse Edendamise Kapital“, mille toetusele baseerudes möödunud aastal „Sõjateadlane“ hakkas uuesti jälle ilmuma „Sõduri“ kirjastusel mitteperioodilise väljaandena kuni 3 korda aastas.

Koos selle kõigega on ka „Sõdur“ ise juba läbi elanud katsestamis- ning otsimisajajärgud ja on välja kujunenud kõigiti kindlailmeliseks ajakirjaks. Sellest annab tõendust ka ajakirja tellijaskond, mis viimaste aastate kestel on püsinud väga stabiilselt ühtlasena.

„Sõduri“ väljaandmist on juhtinud möödunud 20 aasta kestel:

Vastutavtoimetajate nimekiri:

- kol. J. Rink (†) 26. 03. 19. — 09. 10. 20.
- kol. J. Tõrvand 01. 10. 20. — 19. 02. 21.
- kol. N. Reek 19. 02. 21. — 04. 12. 23.
- kol. E. Limberg (†) 04. 12. 23. — 30. 04. 26.
- koltn. A. Traksmann 30. 04. 26. — 14. 07. 28.
- ja 22. 11. 30. — 03. 12. 32.
- koltn. A. Kasekamp 14. 07. 28. — 22. 11. 30.

- koltn. V. Külaots 03. 12. 32. — 19. 05. 34.
- koltn. J. Rimmel 19. 05. 34. — 10. 06. 36.
- koltn. J. Raud 10. 06. 36. — 10. 10. 36.
- major A. Luts 10. 10. 36. alates

Tegevtoimetajate nimekiri:

- sv-am. J. Audova 26. 03. 19. — 08. 02. 21.
- ja 21. 04. 22. — 15. 03. 24.
- lipnik J. Sardo-
Lindebaum (†) 08. 02. 21. — 21. 04. 22.
- n-ltn. V. Kruus 15. 03. 24. — 01. 08. 24.
- kpt. P. Univer 01. 08. 24. — 20. 09. 25.
- major E. Ahman 20. 09. 25. — 09. 10. 26.
- ja 06. 08. 27. — 08. 03. 32.
- major O. Kurvits 09. 10. 26. — 06. 08. 27.
- major A. Laats 26. 03. 32. — 14. 07. 34.
- major J. Kõrge 14. 07. 34. — 08. 02. 36.
- kpt. J. Madisson 08. 02. 36. — 28. 08. 37.
- kpt. E. Saidra 28. 08. 37. — 13. 08. 38.
- kpt. M. Nurk 13. 08. 38. alates

Nüüd, kolmandat aastakümnet alates, „Sõdur“ tuletab tänutundes meelde kõiki neid kõrgemaid sõjaväejuhte, kelle toetusel ja eestkostmisel „Sõdur“ on seni evinud ilmumisvõimalusi; samuti ka oma endisi toimetajaid ja kõiki kaastöölisi, kelle teeneteks tuleb pidada neid saavutisi, millel oleme jõudnud praeguse „Sõduri“ näol.

Soomusmasinad ja nende kasutamine Leedu ametlike vaadete kohaselt.

Kapten S. Laks.

Vaated soomusmasinate, eriti tankide kasutamisevõimaluste, -viiside ja osatähtsuse suhtes lahingus pole tänapäeval veel kujunenud ühtlaseks ja stabiilseks. Soomusmasina apologetide kõrval, kes näevad soomusmasinas ainsat võimast pealetungirelva ja lahingu otsustajat, leidub küllaldaselt autoriteete, kes kinnitavad otse vastupidist, lugedes soomusmasinate hiilgeaega järjest võimsamaks muutuva tangitõrje tõttu juba möödunuks. Ka viimased sõjad, nagu Itaalia-Abessiinia, Hispaania ja Jaapani-Hiina sõda pole sellesse küsimusse toonud otsustavat lahendust.

Hoolimata teatavast selgusetusest soomusmasinate probleemist, tuleb siiski konstateerida asjaolu, et peagu eranditult kõik riigid püüavad täiendada oma vägesid soomusmasinatega ja suurendada nende arvu. Suurriigid, evides võimsat majandustehnilist baasi, on ses suhtes väikeriikidest võrdamatult paremas olukorras. Mehhaniseeritud väed on suurriikide eesõiguseks. Väikeriigid oma piiratud majanduslike võimuste juures peavad paratamatult leppima vaid piiratud hulga soomusmasinatega ja ei saa sel alal isegi vähemas ulatuses suurriikidega sammu pidada. Endastmõistetavalt vajutab see asjaolu oma märgi väikeriikides kehtivaile vaadetele soomusmasinate osatähtsusest. Samuti ei või kahtlust olla selles, et väikearvulist soomusväeosa ei saa rakendada lahingusse nende põhimõtete kohaselt, mis on mõeldavad suurte soomusväekoondiste suhtes.

Tuleb tähendada, et eespool märgitud mõtted on väga reljeefselt kajastunud meie naaberriigi Leedu jalaväe lahingueeskirjas (II osa). Et meie olukord soomusmasinate suhtes väga suurelt ei erine Leedu omast, siis peaks mainitud eeskirja vastavad vaated pakkuma teatavat huvi meilegi. Enne seda kui asume selle eeskirja vaatlemisele, püüame selgitada, mida leedulased evivad soomusmasinate alal. Heigl'i „Taschenbuch der Tanks“ II (1935) toodud andmed on väga kasinad. Sääm märgitakse vaid seda, et Leedus on varustusel tehniliselt vananevad Renault M-17, M-18 ja M-26/27 tüüpi kergetangid ja et kavandatatakse varustusele võtta vene (?) kergetanke ja rootsi soomus-

autosid. Mõni aeg tagasi läbis ajalehti teade, et leedulased on muretsenud oma armeele Inglismaalt partii tanke. Kui need andmed vastavad tõele, siis tuleb arvata, et Leedu soomusväe koosseisu kuulub maailmasõjaaegsete väikese liikumiskiirusega tankide kõrval teatav arv täiesti moodseid lahingumasinaid.

Asudes nüüd vaatlema Leedu jalaväe lahingueeskirja, katsume selgitada, missugust osatähtsust annab see soomusmasinaile oma armee koosseisus.

Kui sõjakirjanduses on ühelt poolt hääli, mis loevad soomusväge iseseisvaks väeliigiks ja seejuures mõnede arvates isegi tähtsamaks väeliigiks teiste väeliikide hulgas, siis väga paljude, võib ütelda, et isegi rõhuva enamuse arvates tuleb soomusväele vaadata kui abirevaliigile, mille peamiseks ülesandeks on lahingus tehniliselt abistada peaväeliiki — jalaväge.

Leedu eeskiri käib siin teissugust rada. Eeskirja 3. jaos, kus on loetletud abiväeliigid ja kus käsitletakse abiväeliikide omadusi ja lahingulise kasutamise põhimõtteid, ei leidu suurtükiväe, ratsaväe, lennukiväe ja pioneride kõrval soomusväe nimetust. Sellest võime järeldada, et Leedu ametliku vaate kohaselt soomusmasinad ei moodusta jalaväe suhtes isegi abiväeliiki. Soomusmasinate osatähtsust armee kui terviku suhtes leedulased loevad nähtavasti vähemaks kui näiteks ratsaväe oma. Kui esimesel pilgul sellane vaade võib paista soomusmasinate alahindamisena, siis küsimuse süvenedes peame tunnustama, et leedulaste seisukoht on õigustatud. Leedu, kui suhteliselt nõrga majandustehnilise kandejõuga väikeriik, ei saa mõelda sellase soomusväe loomisele, mis suudaks lahingus mõjuvalt ja pidevalt abistada jalaväge sama tõhusalt kui teised eespool loetletud väeliigid. Seetõttu väikesearvulisi soomusüksusi on võimalik ja tuleb rakendada tegevusse ainult erakordseis juhtumeis ja eritingimuses, siis kui nende kasutamine osutub välditamatuks. Soomusmasin kuulub lahingus ruttu ja igatahes kiiremini kui nõrga tehnilise baasi juures võimalik on kaotusi asendada. Sellelt seisukohalt väljudes tuleb

Leedu eeskirja vaatega nõustuda, sest see on täieliselt kokkukõlas realiteediga.

Soomusmasinaid ja nende kasutamist lahingus käsitletakse eeskirja 6. jaos, mis on pühendatud jalaväe lahingule eritingimustes. Peatükis, mille pealkirjaks on „Lahing soomusosade toetusel“, käsitletakse kõigepealt üldisi aluseid, siis iseloomustatakse soomusmasinaid ja nende tehnilisi ja lahingulisi omadusi, sellele järgneb tankide lahingulise kasutamise osa ja lõpuks puudutatakse soomusautode, soomusrongide ja soomusdresiinide rakendamist lahingus. Et vaatluse all olev eeskiri on eeskätt jalaväe-eeskiri, siis endastmõistetavalt soomusmasinate omaduste ja kasutamise suhtes on toodud, laskumata peenustesse, vaid üldpõhimõtted.

Leedu soomusautosid.

Peatüki alguses määratakse kindlaks soomusmasinate osa jalaväe lahingus. Selle määrangu kohaselt soomusosade osavõtt ei muuda jalaväe lahingukuju ega jalaväe tegevuse iseloomu. Soomusmasinate osavõtt lahingust võib vaid mõjutada:

- maastiku valimist pealetungiks,
- märkide määramist,
- lahingulise ettevalmistuse iseloomu ja
- jalaväe tuleplani.

Soomusosade juurdeandmine jalaväele on üldiselt lühiajaline. Seejuures evides juurdeantud soomusosi, jalavägi peab meelestama, et soomusmasinad on vaid abirelvad, et lahingus viimaste mahajäämisel või väljalangemisel jalavägi peab saavutama võidu nende kaasabitajate ja et soomusmasinate juurdeandmine paneb ühtlasi jalaväele kohus-

tuse neid kaitsta ja abistada (võrdle meie JE II § 615 2. ja 3. lõik).

On väga levinud vaade, et soomusmasinate suhtes ei ole jalaväel mingeid kohustusi, et jalaväe ülesandeks on vaid järele jõuda ja realiseerida soomusmasinate poolt saavutatud edu. Sellane vaade on kahtlemata väär, eriti olukorras, kus soomusmasinaid pole abistamas võimas suurtükivägi ja kus soomusmasinaid on vähe.

Soomusmasinate iseloomustamisel eeskiri märgib, et soomusmasinad evivad võrdlemisi suurt kiirust ja võimast tuld, kaitses seejuures oma meeskonda harilike püssikuulide, šrapnelli- ja mürsukildude eest. Soomusmasinate sõjaline väärtus oleneb nende tehnilistest omadustest ja nende te-

gevusulatus — määre- ja kütteenite hulga, mida nad suudavad kaasas kanda.

Liikumisel tekitavad nad müra ja on hästi nähtavad, seepärast tuleb nende varjamiseks ja ootamatuse saavutamiseks võtta tarvitusele vastavad abinõud. Vaatlus soomusmasinatest on väga piiratud ja tuletäpsus liikumisel väike (võrdle meie LE § 69 viimane lõik).

Eeskiri käsitleb lähemalt vaid väiketanki (tankette) ja kergetanke, millest võib järeldada, et teisi tangiliike (keskmised tangid, rasketangid) varustusel pole või et need võivad kasutamisele tulla vaid harukordselt.

Väiketanki iseloomustatakse järgmiselt: väiketank evib relvana ühe kk. ja kaitseks kerge soomuse, mis kaitseb soomustlähista-va püssikuuli eest keskmistel kaugustel. Meeskond koosneb kuni 2 mehest. Oma

väiksuse ja suure liikumiskiiruse tõttu on tank raskesti tabatav, pealegi ta võib hõlpsasti kohaneda maastikule. Suurim tehniline kiirus (maksimaalne kiirus) on kuni 40 km/t., taktikaline kiirus (näiteks pealetungil keskmise pinnasega maastikul) on kuni 15 km. Väiketank suudab ületada kuni 45° tõusud, 0,5 m kõrgused vertikaalsed tõkked, 1,5 m laiused kraavid (?) ja kuni 0,5 m sügavused veekogud.

Kergetank on relvastatud kas mitme kuulipildujaga või ühe väikekaliibrilise suurtükiga või nii ühe kui ka teisega. Tema soomus kaitseb soomustlâbistavate kuulide eest keskmistel ja osaliselt ka väikestel kaugustel, 20-mm relvade kuulide eest — suurte ja osaliselt keskmistel kaugustel. Kergetangi meeskond koosneb kuni 3 mehest. Tank ületab tõusud kuni 45°, vertikaalsed tõkked kuni 0,6 m, kraavid kuni 1,8 m, veekogud kuni 0,75 m sügavusega, murrab maha puud, millede jämedus on kuni 25 cm ja purustab igasugused traattõkked.

Kergetangi suurim kiirus on:

- a) väikese liikumiskiirusega tankidel: tehniline kuni 10 km/t ja taktikaline 2—4 km/t;
- b) suure liikumiskiirusega tankidel: tehniline kuni 50 km/t ja taktikaline kuni 15 km/t.

Soisel ja liivasel maastikul kõik antud kiirused vähenevad. Temperatuuri juures alla -10° ja lumes, mille sügavus on üle 0,6 m, on kergetangi tegevus tõkestatud ja mõnel juhtumil isegi võimatu. Tank suudab anda hävitustuld hästi nähtavate märkide pihta kuni 400 m ja maashoidvat tuld 600—700 m.

Toodud kergetankide iseloomustusest nähtub, et leedulased peavad mõeldavaks ka väikese liikumiskiirusega, s. o. maailmasõjaaegsete (kuid moderniseeritud) tankide kasutamist lahingus. Seda dikteerib ette muidugi asjaolu, et sellased tangid on varustusel ja neid tuleb tarbe korral lahingus kasutada.

Mis puutub tankide organisatsiooni, siis eeskirjas ei käsitleta tangikompanist suuremat soomusüksust, millest võib järeldada, et kompanist suuremaid tangiüksusi ei kavatseta moodustada. Nii kerge- kui ka väiketangikompani koosneb kolmest lahinguja ühest abirühmast. Abirühma ülesandeks on varustada lahingurühmi kõige vajaliku ja abistada avariistunud või riknenud masinaid. Lahingurühm koosneb harilikult 3—5 tangist. Rühmaülemal on kasutada omaette tank. Tangirühm teotseb alati koos.

Käsitledes tankide kasutamist lahingus, eeskiri märgib, et jalavägi võib koos töötada kõigi tangitüüpidega. Seejuures väikese liikumiskiirusega tangid on kasutatavad peamiselt frontaalse kallalsetungi korral, kuna suure liikumiskiirusega kergetanke ja väiketanke võidakse kasutada ka haaramiste toetamiseks. Tankide saatmine lahingusse peab igal juhul toimuma ootamatult vastasele, seepärast tankide koondamist lahinguväljale on parem teostada pimeduse või udu kattel.

Pealetungilahingus tanke kasutatakse kahes ešelonis. Esimene ešelon tanke, jalaväe otsetoetuse tangid, teotseb tihedas koostöös jalaväega. Teine ešelon tanke, kaugetegevuse tangid, teotseb iseseisvalt, tungides vastase positsiooni sisse ja hävitades seal vastase suurtükiväge, varusid ja komandopunkte. Vastavalt nendele ülesannetele otsetoetuse tankideks võib kasutada nii väikese kui ka suure liikumiskiirusega tanke, kuna kaugetegevuse ešloni võidakse määrata vaid suure liikumiskiirusega ja võimsamaid tanke. Tankide vähesusel moodustatakse ainult otsetoetuse ešelon.

Tankide jaotamisest kahte ešloni nähtub, et leedulaste vaade tankide kasutamisel on sisuliselt lähedane prantslaste sellekohasele vaatele ja et nad peavad võimalikuks ka suhteliselt väikese arvu tankide olemasolul neid tegevusse saata väljaspoole otsest kontakti jalaväega. Tuleb siiski arvata, et see on mõeldud ainult eriti soodsete juhtude korraks.

Kuna jalaväe suhtes peamist tähtsust evivad otsetoetuse tangid, siis eeskiri käsitleb lähemalt ainult nende tankide lahingulist kasutamist.

Otsetoetuse tankide kasutamine võib toimuda ainult sellekohase plaanikindla kava alusel. Tihe koostöö tankide ja jalaväe vahel saavutatakse:

- tankide andmisega jalaväe käsutusse;
- tegevuskava selgitamisega kuni üksikasjadeni tangi- ja jalaväeüksuste ülemate vahel;
- tankide edu viivitamatu kasutamise ja jalaväe poolt, kusjuures jalavägi, abistades oma tulega ja tööjõuga tanke, ei või nõuda nendelt võimatut, näiteks vastase tuleosade täielikku mahasurumist;
- tankide pöördumisega jalaväe poole selle soovide ja vajaduste suhtes.

Juurdeantud tangid moodustavad osa jalaväe lahingukorrast. Tangikompani ülem, jäädes jalaväeüksuse ülema juurde, on selle nõuandjaks ja, säilitades sidet oma kompani rühmadega, hoolitseb nende varustamise eest.

Et tangiüksusel jätkuks aega lahinguks igakülgselt ettevalmistuseks, antakse tangid jalaväele juurde õigeaegselt. Jalaväeüksusele juurdeantavate tankide arv oleneb selle üksuse ülesandest, maastiku iseloomust ja vastase positsiooni tugevusest. Jalaväepataljonile antakse juurde harilikult üks rühm tanke. Pealetungil vastase tugevasti kindlustatud positsioonile antakse jalaväepataljoni käsutusse tangikompani.

Pealetungil vastasele, kes on kaitsele asunud ettevalmistatud positsioonile, tangid paigutatakse algul ootepositsioonile, mis asetseb harilikult mitu kilomeetrit lähte- positsioonist tagapool. Ootepositsioonilt tangiülemad toimetavad lähte- positsiooni luuret.

Tankide lähte- positsioon peab asetsema võimalikult lähemal jalaväe kallaletungi lähtealusele. Juhtumil, kui jalaväe lähte- aluse läheduses ei leidu tankidele sobivat kaetud ala, siis peatatakse tangid lähema varje taga. Igal juhul tankide lähtealul peab olema võimalikult hästi varjatud vastase vaatluse eest.

Lähtealusele väljasõit toimub võimalikult hiljem enne kallaletungi algust, kusjuures selleks kõige sobivamaks ajaks loetakse suurtükiväe ettevalmistamise aega, millal tangimootorite mürin on vähe kuuldav. Lähtealusel tangid rivistuvad vastavalt kallaletungi plaanile ja nad moondatakse:

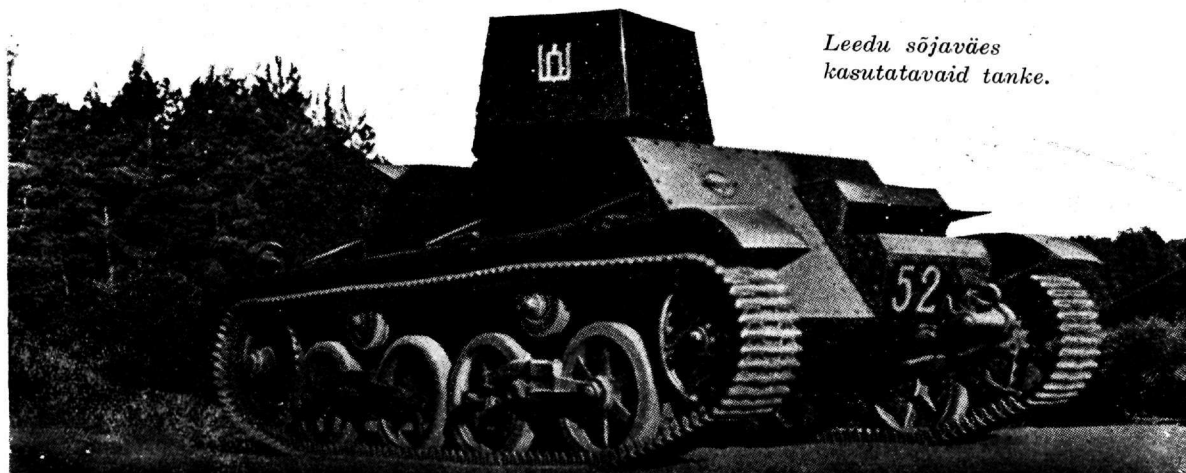
Eestoodut kokku võttes väärub märkimist, et leedulased püüavad tankide arvulist vähesust kompenseerida lahingu plaanikindla ja üksikasjalise ettevalmistusega ning ootamatuse saavutamise- ga tankide lahingusse saatmisel.

Kallaletungi läbiviimine tankide toetusel toimub eeskirja järgi järgmiselt. Põhimõtteliselt tangid peavad igal tingimusel esimestena sisse murdma vastase positsiooni. Puhastades teed jalaväele, tangid peavad kiiresti maha suruma lähemad tulepesad, mis neile kätte näidatakse juba lähtealusel.

Tankide järel pealetungiv jalavägi peab tanke kaitsma. Oma raskete relvade tule jalavägi juhhib vastase tulepesade pihta, mis lahingu kestel ilmuvad positsiooni sügavuses või tiibadel, püüdes eeskätt hävitada või vähemalt maha suruda tangitõrjerelvi.

Jalavägi peab tankidele järgnema sellasel kaugusel, et ta suudaks kiiresti, vastasele vastupanuks mahti andmata, tangirün- naku tulemusi kasutada.

Mis puutub tankide ja jalaväe koostöösse, siis see organiseeritakse arvesse võttes tankide arvu, jalaväe kallaletungi- lähtealuse kaugust vastasest ja maastiku iseloomu. Kui kaugus lähtealusele vastaseni ei ole suur, või kui pimeduse või udu tõttu tangid võivad vastast rünnata ootamatult, siis jalavägi liigub vahenditult tankide taga. Kui aga lähtealul asetseb vastasest kaugel ja maastik on lahtine, siis tangid ründavad omaette ešelonina üldisest lahingukorrast. Samal ajal jalavägi, kasutades tankide poolt vastase tulesüsteemis tehtud tühemikke,

Leedu sõjaväes kasutatavaid tanke.

liigub kiiresti edasi, et okupeerida maa-ala, mille tangid on maha surunud.

Kui sellase kallaletungi korra juures on ette näha, et kaugus jalaväe ja tankide vahel kujuneb niivõrra suureks, et pole võimalusi vastastikuseks abistamiseks ja kui tanke on kasutada rohkem kui üks kompani, siis tangid saadetakse tegevusse kahes järjus, milledest teine järk, rünnates esimese järel, surub maha esimese järgu poolt maha surumata jäänud vastase tulepesad. Niisugusel korral jalavägi tungib peale harilikult teise järgu järel, samuti kui eespool kirjeldatud. Mõnel juhtumil, olenevalt pealetungi arenemiskäigust ja maastikust, algab jalavägi liikumist juba siis, kui teine tangiešelon on läbimas jalaväe kallaletungilähtelust, või kohe esimese tangijärgu järel; ei ole ka võimalu sellane juhtum, kus jalavägi algab liikumist enne mõlemaid tangijärke. Säärastel juhtudel aga tangid peavad jalaväest mööduma varem kindlaks määratud joonel, et nad suudaksid maha suruda vastase tulepesad enne kui jalavägi jõuab vastase tuletökkeni, ja et teha õigeaegselt vastase traattökkesse läbikäigud.

Pealetungil ühelt märgilt teisele tangid liiguvad samuti kas ühes või kahes järjus, olenevalt tankide arvust, maastikust ja kaugusest rünnakupunktile. Igal järjekorral märgil tangid peatuvad, surudes maha vastast kuni jalaväe järelejõudmiseni. Kui järjekordest märgiks on kõrgendiku hari, siis tangid liiguvad harja vastasküljele, et maha suruda ja hävitada seal asuvad vastase tulepesad. Juhul kui märgil on jalaväele ette nähtud peatus, tangid tõmbuvad ajutiselt lähema varje taha. On mõni vastase tulepesadest jäänud maha surumata ja jalavägi ei saa seetõttu edasi liikuda, siis tangid peavad tagasi pöörduma, et hävitada peatumist põhjustanud tulepesad. Kui ka siis jalavägi edasi ei liigu, sõidavad tangid oma jalaväe juurde, et saada korraldusi edaspidiseks tegevuseks.

Et hõlpsamini leida vastase tulepesi, tangid harilikult liiguvad lahingus murdjooneliselt. Sidepidamine tankide ja jalaväe vahel lahingus toimub peamiselt optiliste signaalide abil ja juhtide vahenditult kokkusaamistega. Raadio kasutamist sidevahendina eeskiri ette ei näe.

Nagu eestoodust tankide kasutamiskiiside kohta lahingus nähtub, leedulased ei kavatse tanke rünnakule saata mingi šablooni kohaselt, vaid jalaväe- ja tangiüksuste ülemale jäetakse ses suhtes täielik vabadus; tangid rakendatakse tegevusse vastavalt

olukorrale, kusjuures ainsaks kategooriliseks nõudeks on see, et tangid peavad vastase positsiooni sisse murdma esimestena jalaväe ees.

Tuleb arvata, et kui rünnak on hästi ette valmistatud ja see teostatakse ootamatult jalaväe ja suurtükiväe tõhusal toetusel, siis see nõue on realiseeritav. Kuid sellele järgnevas tegevuses tundub, et koostöös tankide ja jalaväe vahel tekib lünki, mis ei luba tankide tegevusest loota eeskirjas ettenähtud tulemusi. Ootamatuse element kaob, lahingukäik dikteerib ette uusi nõudeid ja seejuures side tankide ja jalaväe vahel on enam kui puudulik, mis ei võimalda õigeaegset ja aladekohast reageerimist lahingusündmustikule. Seetõttu on raske uskuda, et väike arv tanke (kompani tanke on maksimum 15 tanki) suudaks pidevalt ja pikemat aega lahingus teosteda. Iseküsimus on muidugi, kui tegemist on väikese lahinguväärtusega vastasega või kui lahing teostub pealetungil erakordselt soodsetes tingimustes.

Tankide kasutamist eritingimustes eeskiri käsitleb õige lühidalt, märkides, et juhtudel kui suurtükiväe tegevus on raskendatud, nagu metsalahingus ja asulates, võib tankide kasutamine osutada eriti kasulikuks. Pealetungil metsas tangid võivad abistada jalaväge metsaserva vallutamisel. Metsas aga tangid suudavad teosteda vaid teedel, sihtidel ja üldse seal, kus puud ei kasva tihedasti ja kus kändude kõrgus ei ületa 30 cm. Metsas tangid liiguvad vahenditult jalaväe julgestusosade järel ja neid rakendatakse tegevusse kas poolrühma- või isegi ühekaupa vastase avastatud tulepesa ründamiseks lähedatelt kaugustelt. Kui jalavägi jõuab tankide poolt rünnatud punktidesse, tõmbuvad tangid uuesti julgestusosade taha. Mõnedel juhtumitel on kasulik tanke kasutada metsas pealetungiva jalaväe tiibade kaitsmiseks. Sellasel juhtumil tangid liiguvad metsa serva mööda, maha surudes seal leiduvad vastase flankerivad tulepesad. Asulates kasutatakse tanke samadel põhimõtetel kui metsas. Kuna teotsemisel metsas või asulas olukord soodustab tankide ootamatut sattumist nii vastase tangitõrjerelvade tule alla lähedatelt kaugustelt kui ka tangimiinidele, siis on jalaväe kohustuseks õigeaegselt avastada ähvardavat ohtu, sellest tanke alarmerida ja katta neid oma tulega.

Tankide kasutamist kaitsel eeskiri ei käsitle, kuigi tanke, kui neid suhteliselt vähe on, tuleb arvatavasti kasutada eeskätt

just kaitsel, kus nende rakendamine lahingusse võib toimuda üldiselt soodsemates oludes kui pealetungil. Eriti peaks sellane vaade paika pidama maailmasõjaaegsete tankide kasutamise suhtes.

Soomusautodest eeskiri tõstab esikohale kolmeteljelise soomusauto, mille kohta tuuakse ka mõningaid tehnilisi andmeid. Neist andmetest võib järeldada, et eeskiri on kirjeldanud Rootsi päritoluga „Landswerk“ 3-teljelist soomusautot, kuid eeskirjas toodud väide, et soomusauto soomuskaitses väikekalibriilise suurtüki tule eest, ei taha tegelikult paika pidada, sest soomusauto ei suuda kanda sellase tugevusega soomust.

Iseseisvalt pikema vältusega tulevõitlust soomusautod ei suuda läbi viia, mistõttu eeskiri nõuab nende kasutamist peamiselt koostöös mootorveokitel veetava jalaväega, ratturitega ja ratsaväega.

Soomusrongide ja soomusdresiinide kasutamise kohta eeskiri märgib vaid seda, et nende kasutamine on võimalik ainult seal, kus raudteeliin on rikkumata, ja et soomusrongid teotsevad harilikult ootamatute, lühikeste kuid tugevate tuleõökidega, mille järel nad viivitamatult tõmbuvad lähema varje taha. Jalaväe ja soomusrongi koostöö avaldub peamiselt selles, et jalavägi peab soomusrongi julgestama ja pidevalt informeerima lahingukäigust; soomusrongi tuleloogi tulemused jalavägi peab viivitamatult kasutama. Soomusdresiinid teostavad soomusrongi vahenditult julgestust ja võtavad oma tulega osa soomusrongi võitlusest.

Kokku võttes Leedu ametliku eeskirja vaateid soomusmasinaile ja nende kasutamisele lahingus, tuleb märkida, et need on

üldiselt kokkukõlas väikeriigi olukorraga soomusrelvade suhtes. Väikeriikidel pole võimalusi oma vägesid tarvilise määrani küllastada tehniliste vahenditega, seepärast soomusmasinad võivad etendada nende vägede ridades vaid kõrvalist osa.

Mis puutub soomusmasinate võimete hindamisse, siis tundub, et mõnes suhtes, eriti mis puutub tankidesse, on neid siiski üle hinnatud. See on maksev eeskätt väiketankide ja samuti maailmasõjaaegsete tankide suhtes. Väiketank, nagu seda kinnitavad Hispaania kodusõja kogemused, ei ole kohane kasutamiseks rünnakurelvana. Väiketangi soomus on liialt nõrk selleks, et kaitsta tangimeeskonda jalaväerelvade tihe ja mõjuvõimega piirkonnas. Samuti on väiketangi manööverimisvõime lahinguväljal tema väikese pikkuse tõttu piiratud, ta ei suuda tarvilise hõlpsusega ületada neid tõkkeid kraavide, mürsulehtrite jne. näol, mis harilikult lahinguvälja iseloomustavad. Seetõttu väiketank on kõlblik kasutamiseks peamiselt vaid luure- ja julgestusteenistuseks, sidepidamiseks jne. Maailmasõjaaegsete tankide kohta tuleb märkida seda, et nende väike lahinguline liikumiskiirus, suur materjalosa kuluvus, suhteliselt nõrk manööverimisvõime jne. tekitab raskusi nende otstarbekohaseks rakendamiseks lahingutegevusse. Nende kasutamine võib kõne alla tulla vaid eriti soodseil juhtumel, kuid on küsitav, kas sellaseid soodseid juhtumeid on võimalik vajalise kiirusega kasutada, sest maailmasõjaaegsete tankide kohaltransportimine nõuab aega.

Üldiselt tuleb tunnistada, et Leedu ametlikud vaated soomusmasinatele on kained ja asjakohased ja sellastena peaksid pakuma meile, eriti aga meie soomusväelastele, nii mõndagi huvitavat ja õpetlikku.

Taktika alalt.

Taktikalise ülesande nr. 7 lahendus.

Pataljon kaitsel metsas.

Patül II/12. olukorra hinne.

I. Ülesanne.

1) Tegevuse iseloomult pataljoni ülesanne on kaitse organiseerimine metsas — väljaspool vastase survet.

2) Ruumiliselt pataljoni ülesanne on raamistatud lõigus, mille laius ca 3 kilomeetrit.

3) Kell on 1445. Pataljon peab olema lahinguvalmis täna kell 2300, s. o. hämarikus. Seega pataljoni käsutuses on kaitse organiseerimiseks aega esialgu 8 tundi, millele tuleb rajada kõik positsiooni organiseerimisega seoses olevad kalkulatsioonid. Kuid teisest küljest, arvestades juunikuu valgeid öid ja seda, et soodsel juhtumil vastane võib-olla ei suuda kella 2300-ks luua kontakti pataljoni positsiooniga, nähtub, et positsiooni organiseerimise tööd peavad jätkuma ka pärast kella 2300-me.

4) Pataljoni tiivad kaetakse naabrite asetusega ja brigüli korraldusel väljandavate liiteosadega. Järelikult tiibade julgeoleku tagamiseks pole vaja tarvitusele võtta erilisi abinõusid.

II. Oma jõud.

1) Pataljon on orgaanilises koosseisus. Käsutuses pi-rühm, si-rühm, mp-rühm ja rakom. Täna kell 2300 jõuab patüli käsutusse 3./IX k-gr., kuna patarüli abi ilmub patülile Pikandi talu juures täna kell 1700. Seega lahinguüksustena on patüli käsutuses 3 laskurikompanit ja 1 rk-kompani, missuguste jõududega terves lõigu ulatuses pole võimalik luua pidevat ning üle kogu rinde vajalikku sügavust evivat kaitsepositsiooni. Järelikult tuleb taotleda positsiooni sügavust ainult kaitselõigu tähtsamas osas, millele baseerudes olla valmis vastase sissemurrete likvideerimiseks vastulöökidega.

2) Vastavalt brigüli korraldusele pataljon peab täienduma laskemoonaga ühe tü võrra. Brigadi LP — kõrg. 38,3, avatud

alates kella 2400-st. Arvestades seda, et pataljon on varustatud laskemoonaga täies normis ning raske on ette näha laskemoona suhtelist kulu relvade juures, tuleb üle normi laskemoon maha laadida pataljoni laskemoonavoori juurde. Laskemoonaga varustamise kiiremaks teostamiseks tuleb avada igale esijärgukompanile umbes 500 m kaugusele vastupanupositsiooni eelservast LP, kus alatiselt tuleb hoida ca 0,5 tü laske-
moona.

3) Pataljon sai hommikusöögi kätte kella 0700 ja 0800 vahel. Lõunasöök on valmis. Allüksuste toiduveokites on elutarbeid ainult õhtusöögi jaoks. Järgmise päeva elutarbeid antakse brigadi EP-s — Maldlas välja homme kella 0030 ja 0130 vahel. Järelikult: a) lõunasöök tuleb välja anda ajal, millal juhivad teostavad positsiooniluuaret, s. o. otsekohe, ja b) õhtusöök tuleb välja anda harilikul ajal, s. o. kl. 1900 ja 2000 vahel, ning d) kella 0030 ja 0130 vahel tuleb välja võtta järgmise päeva elutarbed.

III. Maastik.

1) Maastik pataljoni tegevusrajoonis kujutab endast tihedat, võsastunud, kuni 100-meetrise nähtavusega ühtlast segametsa, kus pealetungitegevus on soodustatud vastase poolt suunduvate teede ja sihtide suundades, milliste sulgemisele tuleb pöörata peamist tähelepanu.

2) Pataljoni kaitselõigus esinevad vastase pealetungi soodustavate suundadena Paasvere küla, Maldla as. tee ja sellele rööbiti asuvana kolm läänepoolset sihti ja üks idapoolne siht.

3) Vastase pealetungi tõkestamine nimetatud suundades on soodustatud Perjatsi as. tee, Pikandi talu lagendiku ja sellest itta suunduva sihi joonel, kui ainukesel, kus on võimalik luua enam-vähem katkestamatut tõkketulede süsteemi. Järelikult see joon jääb vastupanupositsiooni eelservaks.

4) Erilist tähtsust evib Pikandi lagendik, mis tee üldsuunal asudes soodustab selle kindlat sulgemist automaatrelvade tu-

lega. Seevastu Perjatsi as. tee ja Pikandi lagendikult idasse suunduva sihi joonele loodud tõketelede süsteem ei saa evida tee ja sihi kitsuse tõttu erilist sügavust. Vajaliku sügavusega laskevälja valmistamine nõuaks siin suurt tööd, mille läbiviimiseks täies ulatuses puudub aeg. Järelikult tuleb kindlasti enda käes hoida Pikandi lagendiku rajoon, kuna mujal tuleb piirduda vaid sihtide suundade sulgemisega üksikute toetuspunktide kaasabil ning olla valmis seal sissemurdnud vastase tagasi-paiskamiseks varude vastulöökidega.

5) Metsa tihedus ei võimalda tsentraliseeritud rk-tulede juhtimist. Järelikult rk-d tuleb anda lahingu alates rühmade kaupa esijärgukompanite käsutusse.

6) Mets on püsivate kuivade ilmade tagajärjel kuiv ning vastase poolt süütepommide abil süüdatav. Tuul küll ei soodusta seda vastasele, kuid igaks juhaks tuleb pöörata tähelepanu võimalike tulikahjude kustutamisele, missugune ülesanne tuleb panna pioneridele ja varuosadele.

7) Soomusmasinate kasutamist vastase poolt ei ole karta, sest tiheda metsa tõttu nende liikumine on võimalik ainult tee ja sihtide suundades, kus on hõlpus nende vastu võidelda.

8) Pataljon saab brigaadi pi-laost 4 tonni okastraati, millega tuleb rindelt katta esmajärjekorras Pikandi talu rajoon.

IV. Vastane.

Vastane on ülekaalukate jõududega pealetungil. Tema edasitung on kella 1000 ajal tõkestatud brigaadi varude poolt Pikandi talust 10 km lõunas asuva Paasvere küla rajoonis. Siiski pole millegagi kindlustatud, et vastane halval juhtumil ei murra ka Paasvere küla rajoonis brigaadi rindest läbi ning ei jõua pataljoni rinde ette enne pimedaks minekut. Seepärast peab: a) viibimata astuma ühendusse brigaadi osade taandumisel Paasvere küla suuna kätteks määratud brigaadi luureeskadroniga (et olla õigeaegselt informeeritud olukorra muutustest rindel), ja b) kaitsepositsioonile asumine kui ka selle organiseerimine peab toimuma lahingueelpostide kattel.

Patül II/12. otsus kaitse organiseerimiseks.

I. Mulje vastasest.

Vastane asub ülekaalukate jõududega pealetungil. Tema eelosade väljajõudmist pataljoni asetrajooni võib halval juhtumil oodata juba täna õhtul.

II. Manöövri-idee.

Kindlasti hoida enda käes Pikandi lagendik, millele tuginedes olla valmis vastase sissemurrete likvideerimiseks varu vastulöökidega: a) kõrg. 40,0, Perjatsi as. tee ja b) kõrg. 40,0 ja sellest 1 km kagus oleva sihtideristi suundades.

III. Jõudude jaotus ja ülesanded.

1) Esijärku, alates paremalt, 4. ja 5. kompani; piirjooned vt. skeem.

2) 4. kompani tõkestab vastase kallaletungi Paasvere teest läänes asuva kahe esimese rööbiti sihi suunas, hoides selleks kindlasti enda käes Pikandi lagendiku rajooni.

3) 5. kompani tõkestab vastase kallaletungi Paasvere tee ja sellest idas asuvate vastase poolt suunduvate sihtide suundades, hoides selleks kindlasti enda käes tööliste maja ja sellest 400 m kirdes oleva metsakvartali rajooni.

4) Rk-kompani loob tõketelede süsteemi, nagu näidatud skeemil. Vastase kallaletungi alates lähevad rk-d jagude kaupa vastavate esijärgukompülide käsutusse.

5) Lahingueelpostideks alarmeerimisülesandel 4. kompanist mitte üle kolme ja 5. kompanist mitte üle kahe jao.

6) Liiteks 3. Rüg'iga — 6. kompanist 0,5 laskurirühma + 1 rk-jagu hoitab enda käes Pikandi talust 300 m läänes oleva silla rajooni.

7) Varus 6. komp. (ilma 0,5 rühmata), käsutuses pi-rühm (pärast pi-ülesannete täitmist) ja rakom (pärast luureülesannete täitmist), asukoht — vt. skeem, valmis olla: a) vastulöökideks Perjatsi as. tee ja kõrg. 40,0-st 1 km kagus oleva sihtideristi suundades ja b) pataljoni kaitseõigus tekkivate tulikahjude kustutamiseks.

8) Pi-rühm valmistab tõkkeid ja raiub sihid rühmüli ettepaneku kohaselt. Abitööjõud varukompanist. Laskevälja puhastamist võsast ja tulepesade organiseerimist korraldavad esijärgukompanid ise.

9) 3./IX K-gr. ja mp-rühm, positsioonid — vt. skeem, pöörata erilist tähelepanu laskeandmete ettevalmistamisel Paasvere tee ja vastase poolt suunduvate sihtide suundadele.

Tõketelede — vt. skeem.

10) Minu KP alates kella 1530-st — kõrg. 40,0. Kompülide KP-d — vt. skeem.

Traatside kompülide KP-dega alates kella 1600-st.

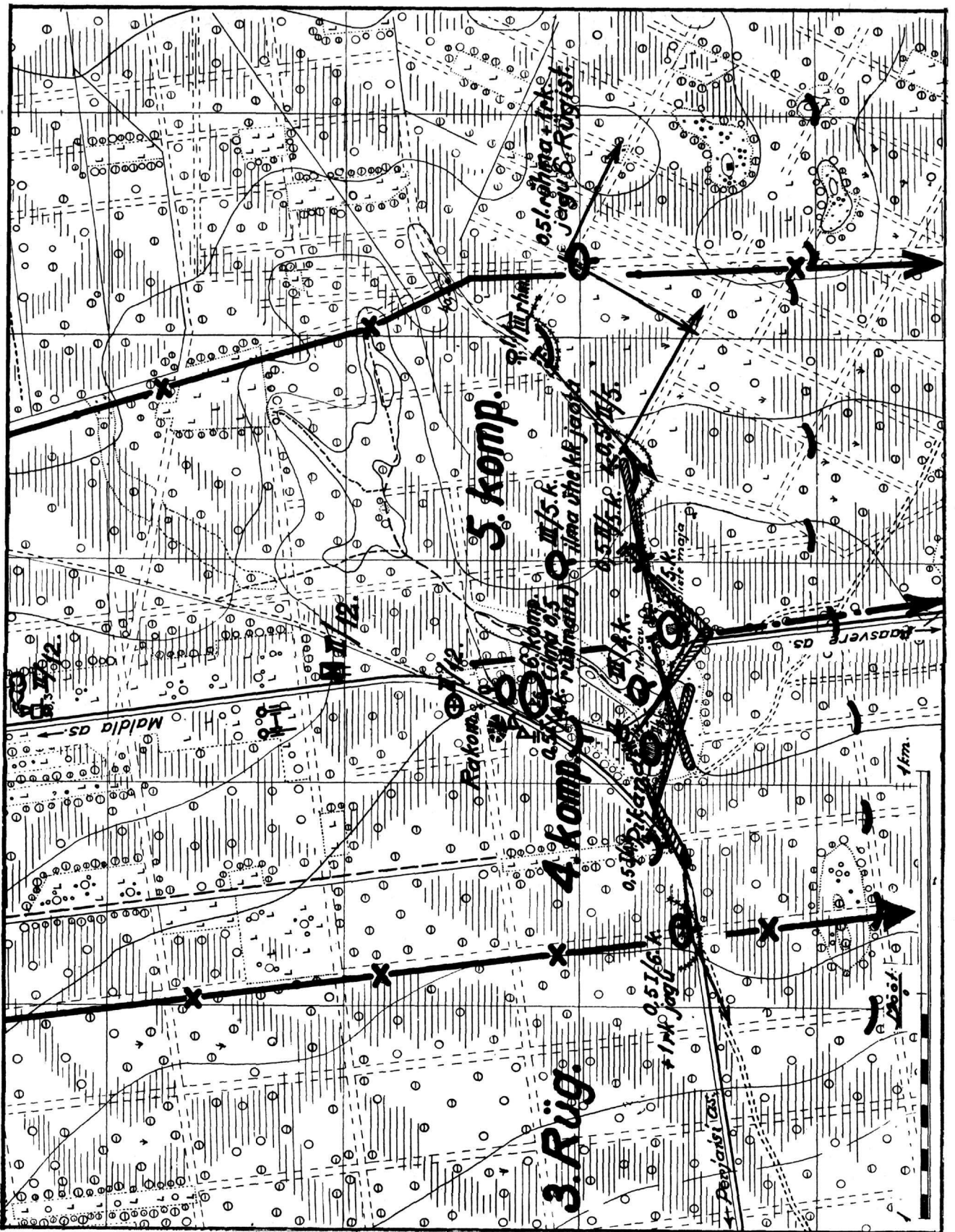
Signaalid:

— tõketele — rida rohelisi rakette;

— lahingueelpostid taanduvad — rida punaseid rakette.

IV. Luure.

Ratsakomando astub Paasvere küla rajoonis ühendusse brigaadi luureeskadroniga. Viimase taandudes taandub vastase ülekaalukate jõudude survele Paasvere tee suunas, kaotamata vastasega kontakti.

V. Varustamine ja evakuatsioon.

Lahinguvõõ — vt. skeem; täna kella 2300 ja 2400 vahel võtta brigaadi EP-st välja laskemoona üle normi 1 tü. Vastase pealetungi alates avada esijärgukompanitel LP-d, nagu näidatud skeemil.

Majandusvõõ — vt. skeem; lõunasõõk välja anda otsekohe, õhtusõõk — kella 1900 ja 2000 vahel.

Pi-rühmil esitab nõudmise kuni 4 tonni okastraadi kohaletoimetamiseks täna kella 1530-ks. SP — vt. skeem.

Pionerirühma ülema ettepanek pataljoniülemaie positsiooni kindlustamiseks.

Pi-rühma ülema olukorra hinne.

Ülesannete määramise, jõudude jaotamise, tööriistade väljaandmise ja töökohade kättenäitamise järel jääb töödeks kella 2300-ni aega 6,5—7 tundi.

Positsioon asub tervikuna metsas, seega õhust- ja maavaatluse eest hästi moondatav.

Metsa sihid, mis määravad vastupanupositsiooni (v. p.) eelserva, võimaldavad korraldada flankeerivat tuld; tulesektorid on kitsad — 5 m laiad, kuid neid ei ole aega laiendada.

Pikandi talu ja töölistemaja ette on tarvis sisse raiuda sihid flankeeriva tule jaoks.

V. p. eelserva ees metsa all kasvab kohati võsa, mis piirab vaatlust ja tuld.

Traattõkke teibaid saab valmistada kohapeal; tõke läheb piki flankeeriva sihi omapoolset äärt.

Kuna puude vahe on 8—10 m suur, siis on teibaid tarvis umbes $\frac{2}{3}$ normaal-arvust (1 km üherealise traataia jaoks $330 \cdot \frac{2}{3} = 220$ tükki).

Tankide tegevus metsas ei ole tõenäoline. Soomusautodele võib teed sulgeda raidtõketega.

Metsaalune on kuiv; kaevikud võivad olla kuni 1 m sügavad. Pinnas — pehme; kaevamist võivad raskendada puujuured.

Vaatluspunkte puu otsa tarvis ei ole. Metsas piiratud nähtavuse tõttu iga laskuripesa maa sees võib täita vaatluspunkti ülesannet.

Tööde läbiviimiseks on täiendavalt tarvis 120 kirvest, 14 suurt saagi, 12 käsisaagi, 180 suurt labidat, 4 tonni okastraati ja 250 kg obadusi; varustis veetakse kohale brigaadi abinõudega. Kui varustise veoks kasutatakse veoautosid, siis võib see kohale jõuda kella 1630 paiku.

Pi-rühma ülema otsus.

1) Sisse raiuda sihid Pikandi talu rajoonis. Sihi laius 3—5 m.

2) Puhastada laskevõli võsast vähemalt 100 m laiuselt v. p. eelserva ees. Maharaiutud võsa kanda v. p. eelservale kaevikute moondamiseks.

3) Valmistada tulepesad ja varjed.

4) Ehitada Pikandi talu, töölistemaja rajooni ette kõrvuti 2—3 m vahega kaks üherealist traataeda; (vahedega läbi-punatud kaherealise normaaltõkke punumiseks ei jätku aega).

5) Ehitada üherealine traataed v. p. eelservale töölistemajast ida poole teise ja kolmanda sihi rajooni ja kui aega jätkub, siis ka lõigu paremal tiival oleva sihi rajooni.

6) Sulgeda teed soomusautodele Pikandi talust lõuna poole ja lääne poole.

7) Täiendav pi-varustus vedada Pikandi talu; siit laialiveda — pataljoni veoabinõudega pioneride juhatusel. Esimeses järjekorras peavad kohal olema tööriistad.

Märkus: Mootorsaage välja ei nõutud, sest et pi-rühma meeskond ei tunne mootorsae käsitlemist.

Ülesannete ja jõudude jaotus.

1) 1. pi-jagu + üks rühm varukompanist raiub sihid Pikandi talu ja töölistemaja ees.

Sihtide raiumise lõpetamise järel asub Pikandi talu rajoonis tõkete ehitamisele.

Tööriistad: 8 suurt saagi ja 20 kirvest.

2) 2. pi-jagu + 0,5 rühma varukompanist ehitab Pikandi talu, töölistemaja rajooni ette kõrvuti 2—3 m vahega kaks üherealist traataeda ja sulgeb soomusautodele tee Pikandi talust lõuna ja lääne poole.

Tööriistad: 4 suurt saagi, 4 käsisaagi, 10 kirvest ja 8 puuvasarat.

Okastraati 2,5 tonni, obadusi 140 kg.

3) 3. pi-jagu + 0,5 rühma varukompanist ehitab üherealise traataia töölistemaja stidapoolse teise sihi kohal asuva poolrühma toetuspunkti (t. p.) ette.

Tööriistad: 3 suurt saagi, 4 käsisaagi, 14 kirvest ja 4 puuvasarat.

Okastraati 750 kg ja obadusi 40 kg.

4) 4. pi-jagu + 0,5 rühma varukompanist ehitab üherealise traataia töölistemaja stida poole kolmandama sihi kohal asuva toetuspunkti ette.

Tööriistad: 3 suurt saagi, 4 käsisaagi, 14 kirvest, 4 puuvasarat.

Okastraati 750 kg, obadusi 40 kg.

5) Esijärgukompanid kaevuvad ja puhastavad laskevälja omal jõul.

Lisatööriistad igale kompanile: 30 kirvest ja 60 suurt labidat.

6) Sihtide ja tõkete asukoha Pikandi talu, töölistemaja rajoonis näitan kätte mina ise.

7) Tõkete asukohad vasakul tiival näitavad kätte need laskurirühmade ülemad, kelle rühma asukoha ette tõkked ehitatakse.

8) Tööriistade väljaandmine toimub Pikandi talus kell 1630—1700.

Tööd lõppenud, tööriistad koondada Pikandi tallu.

9) Pi-rühma omad tööriistad jäävad piigade kätte. K.

Spionaaž rahvusvahelise sõjaõiguse seisukohalt.

Spionaaž on ajalooliselt väga vana sõjabinõu ning seetõttu on spionaaži kohta kujunenud sajandite kestel rida õiguslikke norme. Need normid olid varematal aegadel puhtal kujul rahvusvahelised kombad, kuid sõjaõiguse kodifitseerimisega muutusid need normid osaliselt kirjutatud õiguseks.

1907. a. Haagi II Rahukonverentsi poolt koostatud konventsiooni — „Maasõjakorralduse“ art. 29. järgi nimetatakse spiooniks isikut, kes salaja või vale-ettekäändel hangib või püüab hankida teateid vastasest, kavatsusega neid teateid üle anda teda saatnud sõdivale poolele. Spioonideks ei loeta sõdureid ja tsiiviilelanikke, kes küll hangivad andmeid kavatsusega neid üle anda oma ülemusele või sõdivale poolele, kuid teevad seda avalikult. Seega oluliseks spiooni tunnuseks on vastasest andmete kogumine salaja.

Spioonideks võivad olla sõdurid ja tsiiviilelanikud, nii mehed kui ka naised. Oma kodakondsuselt spioonid võivad olla neid saatnud riigi kodanikud, sõdiva vastasriigi kodanikud või ka kolmandate neutraalsete riikide kodanikud.

Spioone, kes toimetavad spionaaži võõra riigi huvides koduriigi vastu, nimetatakse reetureiks või äraandjajaks.

Spioonid lähetatakse kas sunduslikult või nende vabal tahtel. Et spioonide ülesanded on väga keerulised ning nad oma ülesannete täitmiseks peavad evima suurt ene-

sevalitsemist ja enesekindlust, ja et suurem osa nendest teotseb ideelisel alusel oma kodumaa huvides, ning et nende ülesannete läitmine on neile väga hädaohtlik, siis peame vaatlema neid suurevõimeliste ja kõrge moraali ning patriootiliste tunnetega inimestena.

Spioonide peamisteks ülesanneteks on teadete kogumine vastase sõjalistest jõududest, kavatsusist, sõjamoona- ja kraamiladudest, maastikust ja elanike meeleolust. Peale teadete hankimise võidakse spioonidele anda eriülesandeid, nagu vastasele kahju tegemise, sõjamoona- ja kraamiladude hävitamise, vastase tagala elanikkonnas rahutuste tekitamise ning mässude õhutamiste näol. Eriti kardetav on riigivastane kihutustöö, mis ei jäta oma mõju avaldamata ka sõjaliste jõudude juures, hävitades sõjaväe ja elanikkonna vastupidavust ja võitlustahet ning väeosade võitlusvõimet.

Spioonide pääsmiseks vastase territooriumile tarvitatakse väga mitmesuguseid teid. Tänapäevaks vaenlase poolele pääsmise viisiks on olnud tee neutraalsete riikide kaudu. Nüüdsel ajal on heaks abiõuks langevarjude abil lennukilt vaenlase tagalasse pääsmine, mida möödunud sõdade praktikas on vähe ette tulnud. Eriti meisterlikud ollakse just uute vaenlase tagalasse

¹⁾ Taylor H. International Public Law p-492.

pääsmise ja teadete edasiandmise abinõude leidmises ning tihti spioonidel on selleks otstarbeks leitud kindlad isikukohased viisid ja abinõud.

Spioone ei kasutata mitte üksi sõja ajal, kuid sõja ajal rakendatakse neid tunduvalt rohkem kui rahuaegses olukorras.

Juba rahu ajal riigid peavad olema valvel oma tulevase arvatava vaenlase suhtes ning evima ka teateid arvatava vastase teotsemistest ning kavatsustest. Pealeselle aga just rahu ajal valmistatakse ette isikuid sõjaaegseks spionaažitegevuseks ning ning luuakse vastav organisatsioon, sest sõja ajal ei suudeta teha seda kõike enam tarvilise kiirusega.

Rahvusvahelisõiguslike normidega ei ole spionaaži keelatud, järelikult rahvusvahelisõiguslikult spionaaži on lubatud. Siseõiguse järgi karistatakse spioone aga väga valjult ja tavaliselt surmanuhtlusega. Seega on siis siseõiguse ja rahvusvahelise õiguse vahel vastuolu, mida märgivad oma rahvusvahelisõiguslikes teostes nii Fenwick kui ka Kunz²⁾).

Millest see õiguste vastuolu on siis tingitud?

Loodusõigusliku ürgnormina kehtib seisukoht, et igal ajal, järelikult ka riigil, on õigus endakaitseks abinõusid tarvitusele võtta. Endakaitse huvides riik püüab teada, mida teine riik tema suhtes kavatsseb, — seega endakaitse huvides riik on õigustatud spionaažiks. Vastaspole spionaaži on aga riigile väga hädaohtlik siseriiklikult. Selle hädaohu vastu, jällegi endakaitse huvides, riik on õigustatud tarvitusele võtma abinõusid. Kuna spionaažist tekki hädaoht on riigile väga suur, siis riik spionaaži tõkestamiseks võtab tarvitusele spioonide vastu karmema abinõu, s. o. surmanuhtluse.

Spioone, kes pärast õnnestunud spionaažiretke oma vägede juurde tagasi tulevad ja hilisemas sõjalises tegevuses vangi langevad, koheldakse sõjavangidena, kusjuures neid ei või karistada sooritatud spionaažiretke eest.³⁾

Väeosa juurde tagasi tulnud spioonide all tuleb mõista neid spioone, kes vaenlase kätte sattusid, kuid põgenema pääsivad ja oma vägede juurde tagasi tulid, kui ka neid spioone, kes õnnelikult oma spionaažiretke sooritasid.

Kui spioon mitmel korral varemalt õnnelikult spionaažiretke sooritas ja viimasel retkel vaenlase kätte langes, peaks teda karistamata analoogiliselt „Maasõjakorralduse“ art. 31 eeskirjale ainult viimase retke eest. Et spiooni tema spionaažiretke tabamisel ootab niikuinii surmanuhtlus, siis kaotab see küsimus praktilise tähtsuse.

Ühenduses spioonidega vaadeldakse ka reetureid ja teejuhte.

Teejuhtideks loetakse isikuid, kes vabatahtlikult või vastase sellekohasel soovil püüavad vaenlase liikumist ja orienteerumist maastikul kergendada. Siia kuuluvad kodanike sellased teotsemised, mis vastasele töötavad kasu, kodaniku koduriigile aga mõjuvad kahjustavalt⁴⁾).

Reetureiks nimetatakse riigikodanikke või ametiisikuid, kes vabatahtlikult või vastase sellekohasel soovil avaldavad vaenlasele oma koduriigi valitsuse või sõjaväe kohta teateid, mis koduriigile toovad kahju, vaenlasele aga kasu. Nii teejuhid kui ka reeturid kahjustavad teadlikult oma riiki, kusjuures nende koduriigile kahjulik teotsemine toimub kas nende endi või vaenlase vastaval soovil, enamasti tasuliselt ilma vaenlase poolt avaldatud survetal.

Rahvusvaheline õigus jätab koduriigi ja reeturite ning teejuhtide vahelkordade selgitamise täieliselt koduriigi ülesandeks, ning riik karistab sellase tegevuse eest valjult.

Riigireetmine oli juba vanas Roomas isatapmise kõrval raskemaks ja häbitavamaks kuriteoks, mida sanktsioneeriti surmaga.

Peale nimetatute tunneb rahvusvaheline õigus veel ühe liigi teadeteandjaid sõjas. Need on vaenlase poolt okupeeritud maa elanikud, kes patriootilistest tunnetest juhituna püüavad okupeerijaist oma koduriigi sõjavägedele teateid anda. Kuigi sellane teadete andmine toimub õiglaste tunnete mõjul, keelab selle rahvusvaheline sõjaõigus (Art. 45) ning ka sellaste teadete andmise eest karistab vaenlane valjult.

J. N.

²⁾ Fenwick. International Law.

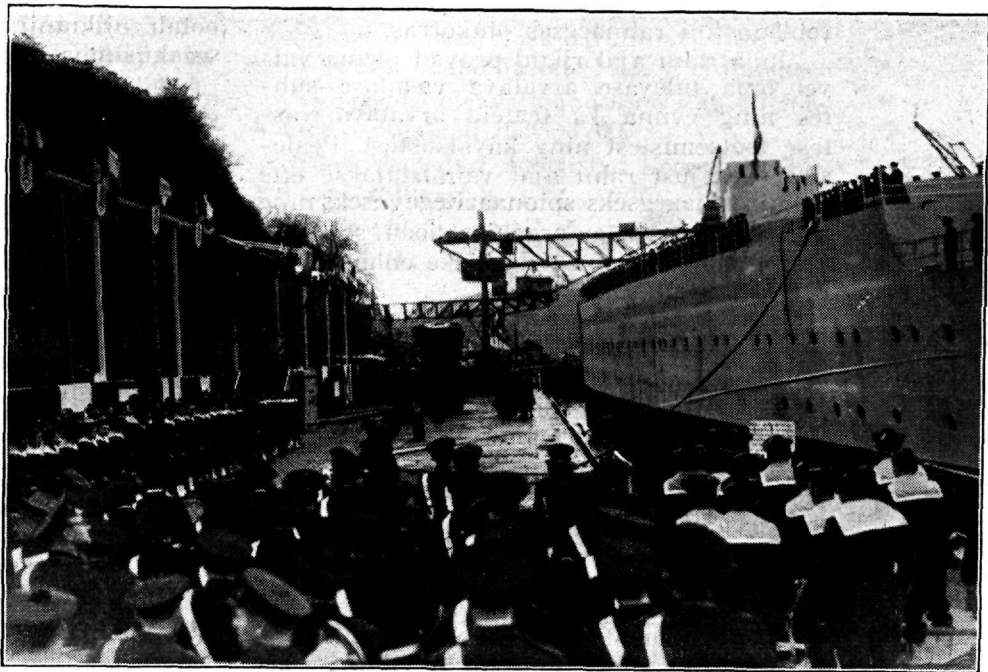
— Kunz. Kriegsrecht und Neutralitätsrecht.

³⁾ „Maasõjakorralduse“ art. 31.

⁴⁾ U.S.A. Rules of Land Warfare §§ 203—207.

Prantsuse sõjalaevastik

rikastub nelja võimsa lahingulaeva võrra.

Koos maa- ja õhujõudude arendamisega Prantsusmaa ei ole unustanud ajanõuete kõrgusel hoida ka oma merejõude.

Vastav merejõudude ülesehitamise kava näeb ette kiires korras nelja võimsa lahingulaeva ehitamise.

Ei ole liialdus, kui ütelda, et prantsuse merejõudude tugevusest oleneb väga suurel määral Prantsusmaa „au ja uhkuse“ — ta a s u m a a d e — saatuse ja sellest on ka iga prantslane täiel määral teadlik. Seepärast avalik arvaminegi seal ei lakka rõhutamast, et merejõudude kava kohaselt ette nähtud laevade ehitustööd peavad saama lõpule viidud rekordilise kiirusega.

Mainitud neljast laevast kaks — „Richelieu“ ja „Clemenceau“ ehitatakse Brestis ja ülejäänud kaks — „Jean Bart“ ja „La Gascogne“ — Saint-Nazaire'is.

Laevaehitustööd Brestis on arenenud niikaugele, et 17. jaanuaril s. a. toimus juba „Richelieu“ ristimistalitus koos vettelaskmisega ning ühtlasi asetati paigale ka „Clemenceau“ kiil.

Mõlemad need toimingud viidi läbi suure pidulikkusega kõrgete aukülaliste ja määratu rahvahulga osavõtul. „Richelieu“ vettelaskmisel märkis Prantsuse mereminister

M. Campinchi oma kõnes muu hulgas ka seda, et soetades nii tohutuid võitlusvahendeid kui need uued soomuslaevad, Prantsusmaal avaneb seega võimalus kaitsta õigluse huvisid veel energilisemalt, kui ta seda on teinud seni, oma põliste traditsioonide kohaselt.

„Richelieu“ iseloomustuseks olgu toodud alljärgnevalt mõningad arvulised andmed:

- hind: 1.500.000.000 franki (154.500.000 Ekr.),
- veeväljasurve — 35 000 tn,
- süvis — 8 m 10 cm,
- pikkus — 242 m,
- laius — 33 m,
- jõuallikate võimsus — 150 000 HP,
- kiirus — 30 sõlme, s. o. 55 km/t,
- relvastis: 8 kahurit kal. 380 mm, mis võivad 900 kg raskuse mürsu paisata 40 km kaugusele; 15 kahurit kal. 152 mm, 12 kahurit kal. 100 mm ja pealeselle veel õk-kahurid;
- soomus: 230—408 mm;
- meeskond: 60 ohvitseri ja ca 1500 madrust.

Pealeselle on ette nähtud laeva juurde kuuluvana ka 4 lennukit.

Moment „Richelieu“ ristimise ja vettelaskmise pühitsemiselt Brestis.

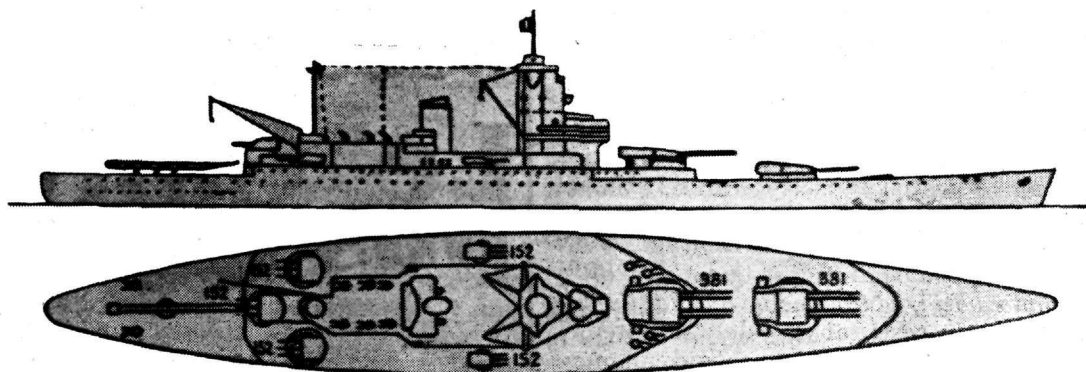
Kõik juhtimisorganid on paigutatud tsentraallorni, mis evib väga tugevat soomust ja mille ees asetseb 2 võimast kahuritorni, kummaski 4 eespoolmainitud 380-mm kahurit.

Väiksemakaliibrilised suurtükid on paigutatud laeva ahtriossa.

Toodud andmetega võrdlemiseks pole huvituseta märkida, et Prantsusmaal on

enne olemas 7 soomuslaeva. Neist 5 on vananenud tüüpi, veeväljasurvega 23 000 tn („Paris“, „Courbet“, „Bretagne“, „Provence“ ja „Lorraine“) ja nende kasutamine on ette nähtud ainult kuni aastani 1942. Ülejäänud („Dunkerque“ ja „Strasbourg“) on uuematüübilised, veeväljasurvega 26 500 tn ja evivad relvastisena kumbki 8 kahurit kal. 330 mm.

M. N.

„Richelieu“ ja „Jean Bart“i“ siluett ja plaan.

Keelelisi küsimusi.

Korrektor M. Preast.

Eesti keel on vokaalirikas ning konsonantidest selles esineb palju s- ja l-häälikuid, mis annavad keelele teatavat laulvust ja hinnatavat lauldavust.

Pisikene poisikene, söida tasa üle silla — nii üteldakse olevat kõlanud lause, millega eesti keel omaaegsel keelte-iludusvõistlusel saanud itaalia keele järel teise koha.

Tollal polnud lauset viimistlemas vahest küll vilunud keeleseppi, kuid meie keele omapära ja ilu on tabatud siin hästi.

Siiski sellest keele loomulikust ilust ükski ei piisanud taastärkava kultuuriga rahvale, kelle nõudmised hea ja täiusliku keele järele üha suurenesid. Omaloomingu tõkestuse kõrval leiti olevat võimatu rahuldavaltki tõlgendada teisi, suure sõnavalikuga kultuurkeeli. Kirjandus keelendite valikus tundus olevat nagu orb, kellel kasutada ehteks vaid hall, tükati paigatud ja tükati auklik rüü — sellal kui teised rahvused evisid purpur- ja sametmantleid. See polnud loomulik meile, kes me kõneleme nii ilusat keelt ja oleme uhked oma loomingu üle.

Nii oli see *force majeure*, mis paiskas meid keeleeuendusele, viimase paisudes üha ulatuslikumaks ja arenedes pädevalt kahes suunas: kõlalise ilu täiustamises ja uute sõnade tuletamises lünkade ning halbuste asemele.

Ühtlasi eesti õigekeelsus ja grammatika elasid läbi viimase mõnekümne aasta jooksul peagu uskumatu ümbersünni. Millest E. Ahrens, F. Wiedemann, M. Veske ja K. Hermann vaevalt uneldagi võisid, see viidi läbi otsekui revolutsiooniliselt, kus õhinal haarati kõige vähegi sobiva järele.

Kuid revolutsioonile järgnes kaine ja kaalutlev evolutsioon. Kõigest kunstlikust hakati eraldama kunstilist, mis oleks hea ja ilus. Nagu riiklikus eluski, nii ka keeles tuhina-meeleolud asendused teadliku ülesehitava tööga. Heites endast küll igasugust võõrapärast, jõuti siiski veendumusele, et juba rahvusvahelise kultuurielu tõttu mingi keeleline autarkia pole läbiviidav. Ning kuigi pealiskaudsel vaatlusel nagu võiks märgata teatavat järeleandmist ja tagasiminekutki, siis see on vaid näiline.

Mõned head aastad tagasi tarvitama hakatud *anda välja, võtta vastu, arvata juurde* jne. ei tundu eesti rahvakeelele kodusena ja siin adverbid kindlasti peaksid olema enne infinitiivseid verbe — *välja anda, vastu võtta, juurde arvata*. Sellane ümberpööramine oli mõeldav ehk vahest siis, kui

meil neid sõnu „raudse järjekindlusega“ valetsti kokku kirjutati, nüüd aga tuleks sellest tõvest vabaneda.

Siiski on kasulik seda ümberpööramist kasutada mõttes, kui tekib kahtlus verbi ja adverbi kokku- ja lahkukirjutamises. E. Muuk soovitab sellase kahtluse puhul katsetada lausesse juurde mõelda *olema*-vormi. Kui see sinna sobib, siis verb tuleb kirjutada adverbist lahku; kui ei sobi, siis kokku. Nende ridade autor oma praktiliste kogemuste põhjal aga on leidnud selle meetodi mõningais juhtumeis raskena ja soovitab lihtsama meetodina katsetada neid sõnu ümber vahetada. Kui ümbervahetamine on mõeldav, siis tuleb kirjutada verb adverbist lahku. Näiteks — *välja antud allkirja vastu* (antud välja) ja *väljaantud käsk* (antud välja käsk pole mõeldav).

Meie keel on võitnud palju *i*-mitmusega, mis viinud keelde üha enam diftonge. Aga sellegi hüve juures tuleb vältida liialdusi, mis keelt hoopis inetavad, nagu *tulemusiga, katsetusita* jne.

Liialdada tahetakse ka *-eerima* lõpu asendamises *-ima* lõpuga — *konstruima, definiima* jne. Kuid *-eer-* võib ära jääda ainult siis, kui on olemas nimisõna, millest *-ima* lõpuga koheselt saab tuletada verbi — *konserv-ima, protest-ima* jne.

„Moodsustamise“ tuhinas ka *-des* gerundiivi tarvitatakse valetähenduses ja valekohas. Selmet tarvitada absoluutset nominatiivi partitsiibiga, tarvitatakse absoluutset genitiivi *-des* gerundiiviga. Ometi tähendab *-des* samaaegsust ja *-nud* eelaegsust. Niisiis mitte *välismaalt tagasi jõudes ta tegi visiidi*, vaid *välismaalt tagasi jõudnud, ta tegi visiidi* (kui ta oli tagasi jõudnud).

Omas eelmises kirjutises*) juhtisin tähelepanu eksimustele tagasõnaliste väljendite asendamises käändelistega (*tankidelt pro tankide poolt* jne.). Kuid tahaksin rõhutada veel ka vastupidist pahet — *v a j a d u s e t a a b i s õ n a d e t a r v i t a m i s t*, mis kahtlemata on saksa mõju.

Eriti ära'd me ei vaja sugugi sellasel määral nagu kahjuks neid esildub. Olgu siin näiteks toodud ühest meie ametlikust väljandest lausekatkendeid, kus väga hästi saab läbi selle saksa eelliiteile *ab-, er-, ver-, zer-*loodud vasteta: *kaotati ära sisekaitseülema ametikoht; keelati ära alkoholiste jookide*

*) „Sõdur“ nr. 37-38 — 1938.

Res-sõjaväeametnik

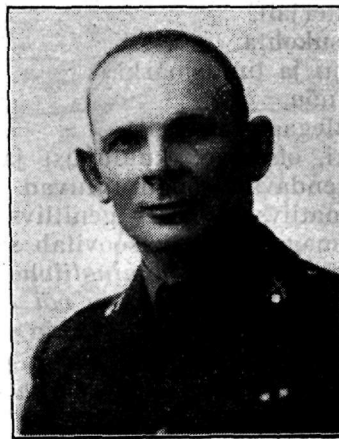
August Leopold Arak 50-aastane.

29. märtsil s. a. pühitseb 50 aasta sünnipäeva reserv-sõjaväeametnik August-Leopold Arak.

Juubilar sündis Järvamaal Preedi mõisas. Hariduse omandas Paide linnakoolis. Teenis endises vene sõjaväes 16. okt. 1910 kuni veebruarini 1918. Ülendati sõjajärgseks ametnikuks 17. aprillil 1916.

Eesti Vabadussõjast võttis osa 2. det. 1918 kuni sõja lõpuni. Vabastati demobilisatsiooni puhul sõjaväeteenistusest ja arvati reservi 10. septembrist 1920.

Alates 1. veebruarist 1927 astus uuesti sõjaväeteenistusse ja on teeninud kuni se-

Res-sõjaväeametnik A. L. Arak.

nini sõjaväes mitmesugustel majanduse- ja administratiivvala ametikohtadel.

Nimetati ümber sõjaväeametnikuks 27. veebruarist 1936. Evib KL III klassi Valgeristi.

Juubilarit tuntakse kui üldiselt lugupeetud tublit tööjõudu ja õiglast inimest.

Juubilarile palju õnne!

tarvitamine; võeti elanikelt ära toidutagavarad; otsustati valimised ära pidada; komisjonid kaotati ära jne.

Ära on tarviline seal, kus see annab verbile uue mõiste: jätma ja ära jätma, sõitma ja ära sõitma jne., ning ka ses juhtumis, kus tahetakse rõhutada tegevuse lõpuleviimist eriti: varutoiduannus tarvitati ära (viimse raasuni).

Peale on võimalik vältida väga paljudes juhtumites käändeliste lõppude -l, -le, -lt, -s, -sse, -st, -ks, -ga ja -ni tarvitamisega. Ning sellestki saksa mõjust tuleks vabaneda, sest meil on ju tervenisti neliteist käänat, millele peaksime olema uhked.

Siirdudes aga meie keeleliste omapärade juurde, tahan eelkõige puudutada -lik ja -line küsimust ja anda mõningad juhised mag. J. Aaviku järgi.

— -line liitub ainult vokaali külge. Seepärast ei iial majandusline, riiikline, kangelasline.

— -lik liitub niihästi vokaali kui ka konsonandi külge, kuid eelistab siiski viimast. Kus see võimalik, sääl -lik tuleb liita konsonant-lõpulise nominatiivi külge. Seega — lõplik, ingellik, mitte lõpulik, inglilik jne.

— Verbidest moodustatavad omadussõnad on kõik -lik lõpuga, liidetagu nad kas konsonandi või vokaali külge: surelik, tegelik, tundlik jne.

— Liitomadussõnad, milledele vastab omadussõna + -ga lõpuga nimisõna, on -line lõpuga: laiaulatuse-line, üheõiguseline jne.

— Täenduslikult -lik tähendab enam omadust, laadi, taolisust ja -line enam kuuluvust: kunstlik ja kunstiline, taevalik ja taevaline.

— Mõõtu tähendavad sõnad moodustavad liitomadussõnu tavaliselt -ne lõpuga, eriti kui neil on ees arvsõna — kahetunnine, kolmetonnine jne.

Neist reeglitest on teatavaid lubatavaid kõrvalekaldumusi, kuid nende loetlemine viiks pikale. Selle asemel puudutan aga teist eesti keele huvitavat küsimust — nominatiivset ja genitiivset liitumist.

Kas talverautus või talvrautus? — Õige on talvrautus, sest talv näitab siin liiki või otstarvet.

Nominatiivselt liituvad sõnad, mis tähendavad:

- materjali,
- seisukohta,
- kuju ja tundemärki,
- abinõu,
- millegagi sarnasust;
- liiki, otstarvet, kuuluvust ja päritolu tähendavad sõnad liituvad osalt nominatiivselt, osalt genitiivselt.

Kuid mag. J. Aavik soovib siin teatavate ettevaatust: *Kui nominatiivne liitumus ei ole kindlasti põhjendatav või ta tundub võõrastavana, on parem jääda genitiivse liitumuse juurde. Pealegi vääri genitiivne liitumus on väiksem viiga kui vääri nominatiivne.*)*

Üksikute sõnade tähendusliku vahe ja õigekirjutuse kohta olgu toodud siin tähelepanekuid mõningaist eksimustest ja vigadest:

Õhuvaatluse all tuleks mõista maapealsete osade õhuluuret, kuid lennukid teostavad *õhustvaatlust*. Loogilisuse mõttes see vahetegemine on vägagi tarvilik.

Möötekuulid on õigem kui *möötkuulid*, *möödukuulid* ehk *möödekuulid*, sest mõttemistegevusele on nad parim vaste.

Kehahoiak ja *kehahoid* on kaks iseasja. *Katsetama* tähendab proovima, *katsesama* — katseid tegema.

Eespool tähendab ruumiliselt ees olema, *eelpool* — ajaliselt eel olema. Seega: *kirjutises eespool toodud asjaoludel...*

Asi seisneb selles, mitte *seisab selles*. *Seisma* tähendab saksa keeles stehen ja *seisnema* — bestehen.

*) J. Aavik. Eesti õigekeelsuse õpik ja grammatika, lk. 25.

Toodud põhjendusist järeldub, mitte toodud põhjendusist järgneb.

Erinema tähendab lahku minema, *eristama* — vahet tegema, *eritama* — endast eraldama, *eritlema* — algosadesse lahutama.

Esildama — esile tooma, *esindama* — kedagi, *esinema* — kellenagi, *esitama* — ette panema, *esitlema* — tutvustama.

Lubatud on tarvitada ka lühendatult *tubak*, *allik*, *liblik* (pro *tubakas*, *allikas*, *liblikas*) — kuid siis nende genitiivne lõpp pole mitte enam *-a*, vaid *-u* — *alliku*, *tubaku*, *libliku*.

Ja ehkki ametlik keel eelistab *hea*, *peal*, *pea*, *seal* ja mag. J. Aavik *hää*, *pääl*, *pää*, *sää* — soovib nende ridade autor tarvitada muis juhtumeis *-ea*, ainult *seal* asemel aga tarvitada *sää*. Siis kaoksid sellased kurioosumid, nagu — *tulin Pariisist ja kasutan nüüd sealt saadud kogemusi; näitus oli huvitav ja põllumehed võisid sealt palju õppida; sealt on elu kergem kui meil*. Kui *heal* asemel kasutatakse erandina *hää*, miks ei võiks siis teise erandina kasutada *sää*l.

Lõppeks veel mõni sõna vene nimede transkriptsioonist, mille vastu veel eksitakse. Ж-le vastab eesti transkriptsioonis — ž, з-le — z, и-le — ts, ы-le — ts (ehk č), ии-le — š, ии-le — štš. E, э ja ъ asemel sõna algul ja vokaali järel — je, mujal — e, kuid o-ks hääldatavana neid tuleb transkribeerida o-na. C ja x vokaalide vahel tuleb transkribeerida kahekordsena. Ъ märgitakse täishääliku ees j-ga, mujal see jääb märkimata.

Bibliograafia.

RKKA varustamistaktika alalt.

(Vahetuspunkti tegevus — „Vojennõi Vestnik“ nr. 7, 1938)

Vahetuspunkti — „obmennõi punkt“ ehk lühendatult OP all mõistetakse rajooni¹⁾, kus toimub varustise üleandmine armee voorilt diviisi voorile või diviisi voorilt väeosa (rügemendi) voorile; vastavalt sellele näeb eeskiri ette korpuse²⁾ vahetuspunkti (KOP) ja diviisi vahetuspunkti (DOP).

Vahetuspunktid avatakse vastava väekoondise korraldusel ja nende asukohad määratakse kindlaks operatiivkäsu vastavas paragrahvis või tagala erikäsu (op-

käsu II osaga). Käsus näidatakse OP avamise aeg ja varustise kogus, mida sealt välja antakse.

Diviisi OP liigitletakse vastavalt varustamise iseloomule: laskemoona- (DOP ART), elutarvete- (DOP VHS) ja kütte-

¹⁾ PU 36 § 81.

²⁾ Punaväes korpusel orgaanilises koosseisus voori ei ole, vaid varustise veod korpuse eelonis teostatakse armee vooriosade poolt, mis antakse korpuse käsutusse.

ning määrdeainete väljaandmise punktiks. Erijuhitudel organiseeritakse kõigi varustusliikide tarvis ühine OP.

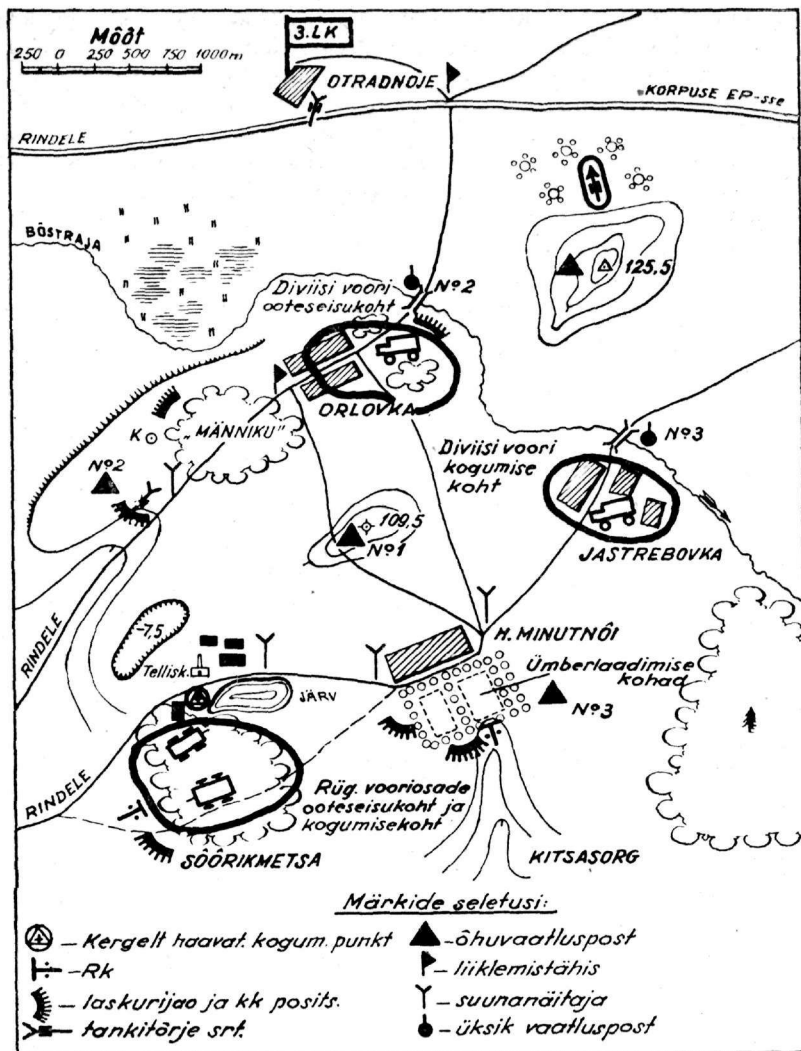
OP elementidena (vt. skeem) märgitakse:

- ooteseisukohti saabuvatele vooriosadele;
- ümberlaadimiskohti ja
- kogumiskohti laadimise lõpetanud koormatud veokitele;
- kergesti haavatute kogumispunkti.

OP rajooni valib staap kaardil, kuid selle täpse asukoha teeb maastiku luure kaudu kindlaks OP komandant. Maastiku luure tulemused esitatakse vastavale staabile kinnitamiseks. OP komandandiks tavaliselt määratakse erikorraldusega mõne vooriüksuse ülem.

OP rajoon peab:

1. võimaldama OP kõigi elementide moodustamist ja tagama läbilaskevõimet vooriosadele vastavalt ümberlaaditavatele varustise määradele ning haarama umbes 1—3 km² maa-ala;
2. evima küllaldaselt varjeid õhustvaatluse vastu ja võimaluse korral olema tankidele ligipääsetamatu; selles mõttes eelistatakse: metsaseid maa-alasid, suuremaid metsasalusid, asulaid, mis piiratud looduslike tõketega;
3. asuma juurde- ja äraveotee läheduses ja evima küllaldaselt juurde- ja ärasõiduteid (mitte vähem kui 2—3 juurde- ja ärasõiduteed), et võimaldada takistamatut liiklemist ning vältida vooride ristlemist, peatusi ja asjatuid aegaviitvaid ümbersõitmiisi;
4. evima:
 - soodseid ooteseisukohti saabuvatele vooriüksustele; võimaluse korral määratakse igale väeosadele eraldi ooteseisukoht;
 - 3—4 ümberlaadimiskohta, laiusega 10—12 m ja pikkusega 50—60 m, et

Diviisi OP

võimaldada nende jaotust väeosade vahel;

- soodseid kogumiskohti laadimise lõpetanud koormatud veokitele;
 - soodse koha kogumispunkti organiseerimiseks kergesti haavatute kogumiseks;
5. pinnaselt olema kuiv, et voorid võiks liikuda väljaspool teid;
 6. evima läheduses ka vett.

Vahetuspunkti komandandi õigused ja kohused. Vahetuspunkti ülemaks on komandant, kes operatiivselt allub staabiülemale ja vastavale jaoskonnaülemale, kuna eriteenistusel — vastava eriteenistuse juhile.

Komandandi kohuseks on vahetuspunkti üksikute elementide organiseerimine maastikul, julgestuse ja õhukaitse organiseerimine, teede jaotus ja liiklemise juhtimine ning side korraldamine. Komandandi

peamiseks ülesandeks on: korraldada varustise artiklite ümberlaadimist pidevalt ja kiiresti ühelt vooriešelonilt teisele, lähetada need rindele ning tühjad vooriosad — tagalasse.

Komandandile alluvad kõik punktis viibivad üksused. Tema käsutusse võidakse anda:

- töömeeskondi laadimistööde sooritamiseks;
- liiklemistoimkondi liiklemise korraldamiseks;
- erimeeskondi maapealse julgestuse ja õhukaitse teostamiseks;
- sideosi side loomiseks;
- pionieriosi kindlustus- ja moondamistööde sooritamiseks;
- g-meeskondi g-kaitse teostamiseks.

Varustise ümberpaigutamist veokilt veokile teostavad tavaliselt hobusemehed. Moortoori juures varustise ümberlaadimiseks nähakse ette erimeeskond.

Liiklemise korraldajaiks määratakse liiklustoimkond. Viimase poolt pannakse välja teederistidele ja teeharudele vastavad tähised, suunanäitajad, keelumärgid ja liiklushoiatusmärgid. Liiklustoimkond koosneb tavaliselt 6—10 erialamehest.

Õhukaitse eesmärgil komandant peab eraldama õhuvaatlejaid ja valvemeeskonna madalalt lendavate lennukite tõrjeks, määrama signaalid õhu- ja g-alarmpi puhuks ja organiseerima olemasolevate abinõudega õhukaitset.

Maapealse julgestuse organiseerimiseks komandant kasutab kogu OP-s asuvat meeskonda, moodustades neist vastava rühmituse, kus igale ajutisele allüksusele nähakse ette kindel ülesanne.

Väekoondise staabi korraldusel luuakse side OP ja vastava väekoondise juhi KP vahel. OP üksikute elementide omavaheliseks ühendamiseks eeldatakse 3—4 telefontiiparaati ja 5—6 km välikaablit ning 2—3 ratsavirgatsit või ratturit.

OP ettevalmistamiseks ja korrastamiseks tahetakse näha komandandi käsutuses:

- pionieriosi teede, ülekäikude ja sildade korrastamiseks, ümberlaadimiskohtade ettevalmistamiseks, tangitõrjetõkete ehitamiseks jne;
- moondamismeeskonda moondamistööde teostajaks OP otseses läheduses kui ka sellesse kulgevatel teedel;
- g-osi degaseerimistööde sooritajateks.

Vahetuspunkti tegevuse üksikasju. Tööd vahetuspunktis peavad toimuma äärmise

järje- ja kavakindlusega. Vooride punktis viibimise aeg peab olema piiratud. Töö edukuse mõttes eelistatakse ümberlaadimiskohti moodustada mitte varustusliikide järgi vaid väeosadele kuuluvuse järgi. Saabuv varustisevoor suunatakse ooteseisukohta, kuhu ta jääb kuni tema ümberlaadimiskohta etteandmiseni, seejuures voorüksuse ülem ajaviimatult esitab komandandile saabunud varustise dokumendid.

Väeosa voori kohale jõudes komandandi korraldusel algab varustise ümberlaadimine väekoondise voorilt väeosa voorile. Standardpakendites (kottides, kastides, pakides jne.) olev varustis antakse esimese poolt üle ja võetakse viimase poolt vastu kaalumata (arvuliselt), kuna muu varustis kaalutakse üle.

Pärast koorma üleandmist diviisi või armee vooriosad võtavad peale äraveetava (evakueeritava) varustise ja kergesti haavatud ning liiguvad kogumispunkti ja sealt edasi tagalasse.

Töö edukuse mõttes soovitakse, et diviisi voor juba korpuse vahepunktis või armee eellaos võtaks varustise vastu ja paigutaks selle oma veokitele nii, kuidas kavatsetakse seda ümber laadida väeosa voorile, s. t. kas väeosadele kuuluvuse järgi või varustiseliikide järgi.

Rügemendi voori saabumine ja äraminek on analoogiline eestoodule, ainult selle erandiga, et ta rindelt evakueeritud varustise annab üle komandandi poolt määratud punkti enne ümberlaadimiskohta asumist. Pärast laadimistööde lõpetamist rügemendi voori veokid liiguvad koormatud veokite kogumiskohta, kust pärast koondumist voor tervikuna liigub edasi varustise üleandmiseks pataljoni voorile või temale määratud asukohta.

OP varustise tagavarad tavaliselt asuvad veokeil. Ainult diviisiülema erikorraldusel erijuhtudel luuakse suuremad varustisetagavarad, näiteks kaitseolustikus või pealetungi ettevalmistamisel.

Ootamatuste vältimiseks peab vastav staap, kellele allub OP, aegajalt informeerima OP komandanti sündmustest rindel.

Vahetuspunkti julgestus ja kaitse. Nagu eespool mainitud, vajab OP julgestust ja kaitset õhu- ja maapealse vastase kaitseks. Selle illustratsiooniks esitatakse konkreetne näide diviisi elutarvete punkti (DOP VHS) kaitse organiseerimisest.

Diviisi OP VHS asus Orlovka, h. Minutnõi (vt. skeem) rajoonis. OP komandandi käsutuses olid järgmised jõud ja abinõud:

- a) töömeeskond: 15—20 meest;
- b) liiklemistoimikond: 6—10 meest;
- c) tehnilise side jagu: 5—6 meest;
- d) 2 tangitõrjesuurtüki ja 2 rk;
- e) elutarvete vastuvõtmiseks saabunud rügementide voorirühmad;
- f) OP kaitseks eraldatud ja komandandi käsutusse määratud laskurirühm.

OP komandant kasutas laskurirühma eelpostide ning üksikute vahti- ja vaatluste moodustamiseks, pannes neid välja Bõstraja jõe kahe silla rajooni, h. Minutnõi lõunaservale ja „Männiku“ lõuna- ja lääneservale. Viimasele kahele suunale kui vastase ilmumise võimalikele suundadele pöörati erilist tähelepanu.

Hinnates OP asukohta tangiohu seisukohalt, komandant leidis, et loode suund ei ole eriti ohtlik, sest Bõstraja jõgi suurel määral piirab tankide tegevust ja soine maastik lääne pool „Männiku“ isegi takistab nende teotsemist. OP põhjasaunda kaitseb korpuse staabi poolt organiseeritud tangitõrje Odra dnoje's.

Ohtlikuks suunaks tunnustas komandant „Männikust“ edelasse kulgeva suuna ja „Kitsaoru“ suuna.

OP kaitseks mõtleb komandant kasutada ka rügementide vooriosi. Ta arvestab, et antud hetkel on OP-s kahe rügemendi voorüksused ja igal vooriüksusel on voorikaitseks 1—2 rk. Juba ooteseisukohtades vooriüksused saavad komandandilt oma kaitseloigud:

- ühe vooriüksuse ülesandeks on kaitseda „Sõõrik metsa“ rajooni ja
- teise ülesandeks on — h. Minutnõi kagurajoon.

Pärast ülesande saamist vooriüksuste ülemad peavad asetama antud rajooni positsioonile oma klp. ja organiseerima vaatlust neile määratud kaitseloikudes. Ülesanne kehtib vooriüksustele ainult niikaua, kuni

nad viibivad OP-s. Ühe vooriosa lahkudes OP-st antakse saabunud vooriosale uuesti vastav ülesanne.

Oma käsutuses olevatest meestest komandant moodustab ajutisi rühmitusi, määrab neile ülemad ja annab neile vastavad ülesanded. Käesolevas olukorras ta moodustab 3 ajutist jagu à 8—10 meest, ülesandega:

- esimese: silla nr. 2 kaitseks;
- teise: h. Minutnõi idaserva kaitseks;
- kolmanda: jätab oma varru.

Kogu jõudude tegevusse astumine toimub komandandi korraldusel. Vastase suuremate jõudude kallaletungil lakkab varustise ümberlaadimistöö OP-s ja meeskond asub kaitseülesande täitmisele. Pidades silmas, et abi nii ruttu pole loota, tuleb oma jõududega visalt vastu panna ja vastast kauem kinni pidada.

Toodud näites õhukaitse oli organiseeritud järgmiselt:

- ÖKP olid välja pandud kõrg 109,5, „Männiku“ lõunaserval ja h. Minutnõi idaserval
- lähim õk-suurtükkide asukoht — kõrg. 125,5 (korpuse staabi kaitseks), mis kaitseb ka OP rajooni;
- pealeselle komandant otsustas töömeeskonnast eraldada osa mehi madalalt lendavate lennukite tõrjeks.

Silmas pidades, et OP meeskond komandandi käsutuses on väike, eriti veel mootorvoori üksuste puhul, peetakse tarvilikuks OP kõvendamiseks vähemalt ühe laskurirühma määramist, vastasel korral komandant ei suuda kaitsta oma jõududega OP rajooni.

Kokku võttes OP komandant tema käsutuses olevate jõududega peab kayakindlalt organiseerima punkti visa kaitset ja paremal juhul purustama kallaletungivad vastase lähemad osad.

J. V.

Jõuvankrijuhtide psühhotehnilise katsetuse süsteem Inglismaal.

(„The Lancet“ — aprill 1934.)

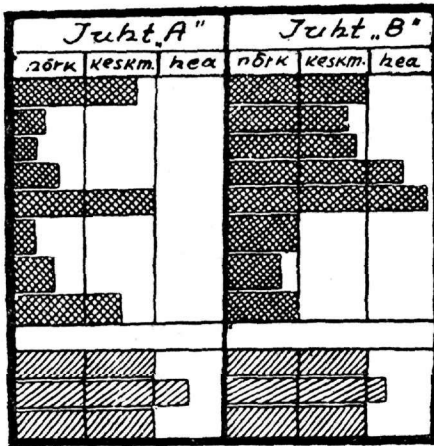
Jõuvankrijuhtide psühhotehnilise katsetuse süsteem Inglismaal on välja töötatud rahvusliku tööpsühholoogia instituudi poolt. Katsed teostatakse seeria psühhofüsioloogiliste testide ja tegevus-

ülesannete abil. Katse testideseeria koosneb 8 alast:

1. reageerimisvälde (valguse ärritavusega),
2. tähelepanu püsivus (valguse ärritavuse negat. mõjuga),

3. valvsus — (tähelepanu juhtimisega demonstreeritava filmi üksikasjule),
4. nägemise teravus,
5. nägemise koordinatsioon,
6. kauguse suhteline hinnang (rõnga- ja ellipsikujuliste kujude suuruse kindlaksmääramine, mis selgitab defekte),
7. võrdlev hinnang lähedaste ja kaugemate asjade suurusest,
8. kiiruse hinnang kahest eri kiirusega liikuvast asjast.

Testide hinnangu tulemusist koostatakse isiksuse profiil kolme-pallisel süsteemil: hea, keskmine ja nõrk.

Maimitud testide ja tegevusülesannete katsetustulemustel rahvuslik tööpsühholoogia instituut kinnitab juhikandidaadi kõlblikkust. Nii näiteks juht „A“ võib olla päris hea juht heal teestikul, kuid tema valvsus on nõrk, ta on hajameelne ja ta nägemine on puudulik, mispärast ta kuulub sellaste juhtide hulka, kes ohtlikust olukorrast saab aru liiga hilja. Kuna nõrgad tagajärjed kauguste ja asjade võrdleva suuruse hindamisel segavad orienteerumist masina juhtimisel kitsal teestikul või kitsikus olukorras, siis juht „A“ kuulub halvemate juhtide hulka.

Juht „B“ on paremaid juhte. 7 aasta kestel oli temal aimult üks õnnetusjuhtum. Tema psühhofüsioloogilised omadused ei ole just eriti hiilgavad, kuid ta on püüdlük ja tema võimeid on arendatud küllalt kõrgele.

Töö-tegevusala võimeid katsetatakse paigalseisvas masinas, mis varustatud ebariilike juhtimisseadistega, et nende käsitlemisel ükski katsealune ei oleks nendega tuttav (kohanenud). Katsealustele antakse 10 minutit aega masina seadise tundmaõppimiseks. Tähtendatud aja möödumisel kästakse katsealust juhtida masinat näidatud teed mööda. Ekraanil kirteheitja reflekteerib kõik teestikul ettetulevad peripeetiad, nii et iga vähem kui viga on kohe nähtav. Erilist tähelepanu osutatakse õigeile pöördeile.

Tee punkteeritud joonega näitab hea juhi võimeid ja ühtlane joon halva juhi

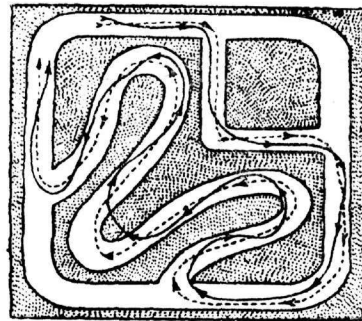
Tegevuse hinne.

reageerimisvälde,
tähelepanu püsivus,
valvsus,
nägemise teravus,
nägemise koordinatsioon,
kauguse suhteline hinnang,
hinnang asjade võrdlevast suurusest,
liikumiskiiruse hinnang.

Psühhofüsioloogilised testid:

kindlus,
käitumine teel,
juhtimine.

võimeid. Skeemist nähtub, et ka hea juht on ühte nurka riivanud.

Maintakse, et see juht, kes eestoodud katsetusel saanud hea hinnangu, ei põhjusta õnnetusi, kuid halva hinnangu saanud juht põhjustab sageli õnnetusjuhtumeid.

A. K-sar.

Mootorveokite süstematiseerimine.

(„Revue d'Artillerie“ — veebruar 1939)

Motoriseerimine on kaasajal juba tunnitud sõjavägedesse niir suure ulatuses, et suur moodne sõjavägi ei ole mõeldav ega saa teostada, ilma et oleks lahendatud 3 tähtsat probleemi mootorveokite alal, nimelt: valmistamine, parandamine ja varustamine põletis-määrdeainetega.

Neist kaks esimest probleemi, eriti aga just teine, ei ole lahendatavad muudu, kui ainult võimalikult ulatusliku standardimisega.

Need, kes uurinud Maailmasõja kogemusi mootorveokite kasutamise alal, on kõik tulnud lõpuks sellele järeldusele, et standardimine on vajalik; tuleb vähendada tüüpide arvu. Kuid mida näeme tegelikus elus? Igaüks on mootorveokite konstrueerimise ja soetamise alal talitanud täiesti oma äranägemise ja heaksarvamise kohaselt. Tagajärjeks on, et vajadusel praegu tegevusse astuda, armeed oleksid varustatud mootorveokitega, millede tüüpide arv ulatub kaugemale üle tuhande.

Küsimuse tähtsust rõhutavad eriti ilmekalt äsjased sündmused.

Saksa sõjajõudude liikumisel Austriasse Viini suunas tuli ilmsiks, et 24 tunni möödumisel oli rike tõttu maha jäänud mootorveokite arv, vaatamata headele teedele, 10—30%, vastavalt saadud andmetele.

Oletame siiski, et ainult 10%. Kuid seda olukorda ei saa võrrelda sõjaolukorraga ja pole kahtlust, et viimasel juhul see % tõuseb ööpäeva möödudes või vähemalt esimese ürituse kestusel kuni 30-ni, lahingumasinatel aga — kuni 50-ni.

Kuidas siis on võimalik sel juhul olukorda parandada, kui mootorveokite tüüpe on üle 1000 ja neile vajalike tagavaraosade nomenklatuur sisaldab mitmeid miljoneid artikleid?

Järelilikult siin peitub küsimus „olla või mitte olla“? Ja kui tahame selles küsimuses lahendust leida, siis selleks on ainult üks võimalus — vähendada mootorveokite tüüpide arvu.

Peab ütlema, et olukord praegu on sel alal soodsam kui see oli 20 aasta eest, arvesse võttes sõjaväe tarviduse osatähtsuse suurenemist mootorveokite turgudel ja konstruktsioonide võrdlemisi küllaldast stabiilsust.

Saksamaal ongi juba mitu aastat tagasi võetud tarvitamisele kindlad mootorveokite tüübid. Kuigi nende omadused võib-olla ei küüni just meie (s. o. prantslaste, ref.) omade tasemini, mida aga vaja on veel alles tõestada, siiski see on vaid teisejärgu tähtsusega küsimus. Palju olulisem on evida keskmise headusega mootorveokeid — milliseid saab hoida kasutamiskõlvulistena ja tarbe korral hõlpsasti asendada, kui suurepärase omadustega mootorveokeid — millede asendamine ja parandamine on seotud suurte raskustega ja milliseid tuleb kraavi maha jätta seepärast, et puuduvad vajalikud tagavaraosad.

Üldjoontes saksa sõjaväes saab olema sõja korral 4 tüüpi soomusautosid (2 kerget ja 2 rasket), 2 tüüpi tanke, 2 liiki traktoreid (üks 4-tn., teine 18-tn.) ja väheldane arv mootorrataste tüüpe. Mis puutub aga veoautodesse, siis praegu on realiseerimisel nende väljakujunemine alljärgneva 4-ja tüübi kohaselt, mis kõik võivad liikuda ka väljaspool teid:

- nelja veorattaga tüüp, kandejõuga 800 kg, ette nähtud sideveokina;
- nelja veorattaga tüüp, kandejõuga 1500 kg — kergeveoautona;
- kuue veorattaga tüüp, kandejõuga 3500 kg ja
- kaheksa veorattaga tüüp, kandejõuga 5000 kg;

kaks viimast tüüpi on ette nähtud raskeveoautodena materjalide veoks.

Neid saksa saavutisi autor hindab väga tähelepanuväärivaks ja, võrreldes prantslaste kavatsusi sel alal, jõuab järgmisele looptulemusele.

Mootorveokeid üldiselt võib jaotada kahte suurde kategooriasse:

- eriotstarbelised, (mis on kasutatavad ainult sõjaväes, nagu: tangid, soomusautod, maastikuautod jne.);
- üldtarvitavad.

Esimese kategooria mootorveokite tüüpide püramine ei peaks tekitama riigile raskusi ja autor teeb ettepaneku piirduda siin üldjoontes 12 tüübiga, kusjuures paljudel tüüpidel võivad olla standarditud osadekomplektid, nagu mootorid, rattad, käigukastid jne. Maimitud tüüpe autor iseloomustab järgmiselt:

1. — sideauto (maastikuauto ratastel),
2. — kerge veoauto „
3. — keskmine veoauto „
4. — raske veoauto „
5. — kerge veoauto lülikveoga,
6. — keskmine veoauto „
7. — raske veoauto „
8. — kerge tank,
9. — keskmine tank,
10. — raske tank,
11. — kerge varustamisauto,
12. — raske traktor teedel liikumiseks.

Soomusautod seejuures kuuluksid tüüpide 2, 3, 7 ja 8 juurde ja tangivastane iseliikuv relv tüüp 11 juurde.

Teise kategooria mootorveokeid on aga juba raskem viia kindla süsteemi alla. Kuid riigikaitse huvides peab siiski ka siin piirama leidurite ja konstruktorite fantaasiat. Nii näiteks tuleks kõigepealt vähendada turismituude tüüpe, lubades toota vaid mõnda uuemat ja enam levinumat tüüpi.

Veoautodest jätkuks 5 liigist ($1\frac{1}{2}$ —2 t, $3\frac{1}{2}$ t, 5 t, $7\frac{1}{2}$ t. ja 10—12 t), igas maksimaalselt 3—4 uuemat tüüpi, seega kokku 15—20 tüüpi.

Muidugi, see kõik on teostatav vaid riigivõimu poolt, algul vastavate seaduste kehtimapanemisega ja hiljem soodustuste andmisega nii konstruktoritele kui ka tarvitajatele.

Mootorveokite tüüpide piiramise kohta on toodud ka vastuväiteid. Neist olulisemad on:

1. Tehnika arengu tõttu ühtlustüübid vananevad ruttu ja tuleb luua uus süsteem, mis aga läheb väga kalliks maksmaks.

See on liiga pealiskaudne väide. Relvade kohta näiteks keegi ei tule välja sellase väitega, kuigi olukord nende suhtes on palju tõsisem. Relvad kuluvad rahu ajal vähe ja uue relvasüsteemi loomisega tuleb kolikambrisse heita võib-olla päris kasutamata materjalosa (mob. tagavara). Mootorveokid aga kuluvad kiiresti ja perioodilise vahetamisega (eriotstarbelised m-veokid) kulub kogu süsteem ca 1,5 aastakümne kestusel ja vajab niikuinii uuendamist. Seejuures ca 10-ne aasta kestel üks süsteem esineb mobilisatsioonitagaravana ja ülejäänud 5-e aasta kestel õppevarustisena. Nii on võimalik osaliselt uuele süsteemile üle minna näiteks iga 5 aasta tagant ja nii kujuneb välja täiesti odav ja süstemaatiline moderniseerimine.

2. Ühtlustüüpide kasutami-

selevõtmine piirab konstruktorite algatusi ja pidurdab progressi.

Ka see on kaalumata väide. Katsestamine ja uurimine võib kesta vahetpidamata, kuid massiline valmistamine toimub vaid teatavate perioodide järel, mil valitakse välja parimad tüübid. Sellega välditakse ka ebaõnnestumised, mis on pahanduseks nii tarvitajale kui ka konstruktorile enesele. Pealegi on võimalik sel teel tsentraliseerida uurimis- ja katsetamistöid, mis nii kulude mõttes kui ka tagajärgede poolest on palju kasulikum hajutatud olukorrast.

3. Ühtlustüüpide valmistamine läheb tootjale kalliks.

See väide on küll paikapidav, kuid ainult algul ja nende tootjate suhtes, kellede sisseseade ei võimalda vastava tüübi valmistamist ilma töövahendite täiendamiseta. Kuid et sellega seoses on kaalul riiklikud ja rahvuslikud huvid, siis peab riik siin abistama, vähemalt algul. Lõppude-lõpuks jääb standardimine siiski ökonoomsemaks kui see oleks vastupidisel juhul.

Kokkuvõttes seega ülepääsmatuid raskusi mootorsõidukite süstematiseerimisel ei ole. Ja kui neid ka oleks — riigikaitse huvid nõuavad ohvreid nii riigilt kui ka konstruktoritelt, leiduritelt, vahetalitajatelt ja tarvitajatelt.

POOLA.

„Bellona“ — september-oktoober 1938.

Suurtükiväe tulemanöövri piirid. Major dipl. M. Jurkiewicz. — Kaasaja lahingus suurtükiväe tulemanöövrit korraldab taktikaline juht — samal alusel nagu ta kokkukõlastab ning suunab ka jalaväe, ratsaväe, tankide, lennukiväe, pioneride jne. tegevust. Kuid tihti neil juhtidel pole selget ettekujutust, mida suurtükivägi tegelikult suudab täita ja mida ta ka kõige parema tahtmise juures ei saa täita. Sageli nõutakse kiiret ja tabavat tuld suurtükisüsteemide maksimaalsete võimeteeni küündivatele kaugustele. Kuid selle täitmine pole nii lihtne, sest: a) maksimaalsetele kaugustele saab tulistada ainult teatavat liiki laskemoonaga ja kõige suurema laenguga; b) mürske, millega on võimalik kätte saada maksimaalset kaugust, on patareides kasutada vaid piiratud arvul (75-mm kal. tarvis näiteks 10% üldisest arvust); c) minimaalne laskekaugus kõigub 2000—2600 m-ni, kusjuures ka selleks ettenähtud laskemoonaga on vähe (75-mm tarvis 20% üldi-

sest arvust). See on esimeseks takistuseks tule manöövriks, mis eriti 75-mm kaljuures on kaunis kitsapiirilise ja kõigub 2000—5000 m vahel. Kiiresti, n-ü. hetkeliselt suudab avada tule ainult 75-mm kahur ja sedagi ainult keskmistele ja lähedatele kaugustele; 155-mm haubits nõuab selleks juba 2—3 min. Kui aga näiteks rännakul lennuk kutsub välja suurtükitule avamise 7—8 km kaugel oleva märgi pihta, siis 75-mm kahur nõuab selleks 10—20 min. aega, sest suure tõstenurga puhul tuleb aluse saba sisse kaevata. Seda tuleb teha ka teiste kaliibriga, mis aga on scotud suurema või vähema ajakuluga. Laskekiirus saavutatakse meeskonna hea väljaõppega ja materjalosa vastupidavusega, kusjuures alati tuleb meeles pidada, et mida suuremat kiirust saavutame laskmisel, seda pikem peab olema ajavahemik, mil suurtükk peab „puhkama“ pärast laskmist. Nii näiteks, kui 75-mm kahurist tulistatakse eeskirjaga lubatud maksimaalse kiirusega, s. o. 8 lasku 2 min. vältusel, siis niisuguseid tulepurskeid võib olla, ilma erilise kahjuta relvale, 7 tk. tunnis = 14 min. 46 min. peab seega kahur puhkama. Suurematele kaugustele pole kiirtule andmine tihti üldse võimalik, sest see nõuaks maksimaalseid laenguid, millised aga rikuivad suurtükirauda. Nii siis: mida suurem kaugus, seda väiksem laskekiirus. Seda peavad arvestama kõik taktikalised juhid, kui nad ei taha rikkuda kallihinnaliste suurtükide materjalosa. Hajumine on palju suurem suurte kui keskmistel või lähedatel kaugustel. Nii näiteks 3 min. maksimaalse kiirusega tuli 75-mm kahurist annab järgmisi tagajärgi: 3000 m peale 24 mürsku 240 m² maa-alale ehk 1 lask 10 m²-le; 8000 m-le samasugune arv mürske, tulistatuna samades tingimustes, hajub aga juba 9000 m²-le ehk 1 lask 400 m² kohta. Nõutavate tagajärgede saavutamiseks peaks seega suurendama mürskude arvu, tulistavate torude hulka või jälle andma rohkem aega laskeülesande täitmiseks, millisel juhul aga kaoks tulega saavutatav töötamatus element. Siit järeldused: 1) suurtüki praktiline maksimaalne laskekäugus on tegelikult palju vähem kui see on antud lasketabelites ja selle saavutamiseks ette nähtud laskemoona arv on tavaliselt kaunis piiratud; 2) tuleavamine suurematele kaugustele nõuab palju aega; 3) laskekiirus kaugemate märkide pihta langeb tunduvalt; 4) mida suuremal kaugusel märk, seda suuremat arvu torusid ning laskemoona on vaja selle hävitamiseks. Suurtükitule manöövrikiirus antud tege-

vusribas oleneb: materjalosa omadustest, maastikuvormidest ja pinnasest ning juhtimise organisatsioonist. Tulepositsioonile asetatud suurtükk võib paigast liigutamata külvata paremale ja vasakule keskmiselt 50 kaugusetuhandendikku, kokku 100 tuht., mis praktiliselt annab: 3 km — 300 m; 5 km — 500 m, 8 km — 800 m jne., millest jätkub õieti ainult ühe märgi tulistamiseks. Tule ülekandmiseks mõnele teisele märgile tuleb suurtükk aga juba paigast nihutada, mis aga nõuab ühes uuesti sihtipanemisega hulga aega, eriti mida suurem on kaliiber ja mida kaugemal kõrval asub uus märk endisest. Laskesuuna muutmisel 45° ja rohkem suurtükid ei saa üldse enam tulistada endistelt kohtadelt, vaid nad tuleb, v. a. vahest äärmise suurtükk, hoopis ümber paigutada, sest vastasel korral nad segaksid üksteist laskmisel. Kusagil metsaserval, aias või majade vahel positsioonil asuv patareil 60—80° suuna muutmisel tuleb aga täiesti uuele positsioonile viia. Suurtükiväejuht saab anda tulekäsklusi ainult vaatluspunktilt, mis tihti asub paljude km kaugusel juhtivast üksusest, olles ühendatud viimasega ja tuldnõudva jalaväe juhiga telefoni, raadio või lennuki abil. Kui delikaatsed on kõik need sidevahendid ja kui tihti nad lakkavad ühel või teisel põhjusel töötamast see on üldiselt teada, mispärast ei tule pahaks panna, kui tihti suurtükituli antakse hiline misega või teda ei tule üldsegi. Nii siis suurtükitule manööverdandisel peab arvesse võtma: 1) mida laiemal on märgid, seda rohkem läheb aega neile tule üle kandmiseks; 2) tulemanööver peab olema aegsasti ette valmistatud, sest ainult siis ta võib teostada kiiresti ja otstarbekalt. Raskeimaks küsimuseks on suurtükiväe tuletagajärgede hindamine rahuaaja õppetöös. Jalavägi teotseb tule ja liikumisega, suurtükivägi aga ainult tulega. Kuigi ka jalaväe tuletagajärgi on rahuaaja oludes raske hinnata, siis ometi mõne pataljoni olemasolu lahinguväljal näiteks on teguriks, mida juht ja vastane peavad konkreetset arvestama. Suurtükituli aga, kui see pole antud lahingumürskudega ja tõeliste lahingumärkide pihta, pole reaalselt hinnatav. Kui siis mõnel patareil soodsetes oludes korda läheb pärast vastava ülesande saamist 10 min. jooksul tuli avada, siis hakatakse seda nõudma ka kõikidelt teistelt, vaatamata missugustes oludes neil tuleb töötada. Ei tule nõuda imetegusid suurtükiväelastelt rahuaaja õppeväljadel, et mitte pettuda neis pärastpoole tõelistes lahingulukordades.

Kk.

Jutustus Vabadussõjast.

Mida endal ei ole – võta vaenlaselt.

K. Matisoo.

Pärast raskeid lahinguid 1919. a. algul Petseri taga, kus meie polgu II pataljoni vahetuseta ligemale kuu aega punaste ägedaid rünnakuid tagasi löi, pidime vaenlase suure ülekaalu ees taanduma Petseri-Irboska maantee rindelõigust loode suunas üle Petseri-Vastseliina maantee Kilitina-Ostrovka rindejoonele. Selle kiire ja hädapärase taandumise järel langes ka Petseri linn vaenlase kätte.

See kaotus oli küll masendav, kuid paratamatu. Kogu meie 2. Polk, alates Aidu murdelahinguga kodumaast vabastamise retke, polnud sõja algusest saati saanud päevagi puhkust, mis pärast roodud olid äärmiselt kurnatud ja kokku kuivanud. Peale selle kannatasid mehed ülimal määral kehakatte ja jalatsite puudust. Sõja alguses kodunt kaasavõetud riidest ja jalanõudest olid pika sõjatee kestel järele jäänud ainult „varemed“, mis kuigi palju ei kaitsnud kehaliikmeid hilisest rõske ja muutliku ilmastiku mõju eest. Eriti jalatsid olid peagu kogu meeskonnal niivõrra lagunenud, et varbad paljudel olid otsemas kontaktis raudkülma vee ja lumelobjakuga. Mõistagi, et see asjaolu surus tihti alla meeste meeleolu, kuid viha, mis lahingutes punaste vastu oli juba verre kasvanud, sundis mehi olema alati löögivalmis ja hoidma püssi seda kindlamini käes.

Uuele rindejoonele asumise järel võttis rooduülem kogu oma jõu ja nõu kokku selleks, et hankida meestele korralikumad kehakatted ja jalatsid. Punased, korraldades tasapisi oma pealetungi ettevalmistusi, andsid selleks ka omalt poolt lahkesti paar päeva aega. Et varustise puudus aga oli üldine kogu sõjaväes, siis ei suudetud rahuldada nõudmisi nii ruttu kui vaja oluks ja varustis, mis rindele jõudis, kadus kui tilk merre.

Meie 5. roodu meestest said ainult mõned uute saabaste õnnelikeks omanikeks. Need värsked saapaomanikud jalutasid sageli veelompides, katsetades demonstratiivselt saabaste veepidavust. Peale muu hea ja halva andsid need demonstratsioonid tulemuse, et viletsate jalatsite omanikud otsustasid oma pilgud pöörata vaenlase varustisele. Enamik relvi oli saadud

ju vaenlaselt; eks siis ka muud varustist või samuti nendelt saada.

Varsti algasidki uued lahingud. Vastane, tiivustatud oma ajutisest edust, hakkas uuesti arendama pealetungi. Kuid ta korduvad rünnakud löödi alati tagasi. Ridu koondades asus meie pataljon koguni vastu pealetungile. Usvada ja Ulanova külade all arenesid vihased lahingud. Vastasele saabus vahetpidamata abivägesid, kelle murdmiseks meie vähearvulised ja väsimusest nõrked rühmad pidid välja panema oma viimse jõu. Õige suureks abiks tollal olid polgu paremal tiival tegutsevate soomlaste ägedad rünnakud, mis sundisid vaenlase rindejuhatust viima osa vägesid Vastseliina alla, vähendades seega vaenlase kümnekordset ülekaalu rinde keskosas, seega ka meie roodu vastas — Ulanovas ja Usvadas. Märtsikuu lõpus ja aprillikuu alguses edenes seetõttu ka meie roodu pealetung jõudsasti, mille tulemusena aprillikuu teisel nädalal jõudisime Petseri-Pangevitsa maanteele Aristova külla. Pärast küla valutamist jäime seekord peatuma, et vähe hinge tagasi tõmmata. Mõõdunud lahingutes saadi küll jällegi suur hulk sõjasaaki relvade ja muu lahingubarustise näol, kuid vaenlase riidevarustise vöörid ja laod olid kõik kaugel tagalas, nii et pealetungi ajal ei sattunud ühtki neist meie kätte.

Kuid, kus häda kõige suurem, seal abi kõige lähem. Akuutset küsimust aitas lahendada ühel õhtul meie piilkonna poolt tabatud vaenlase sõdur, kes peale sõjaliste uudiste jutustas, et vastasasuvasse Troitskoje mõisa olevat mahta jäänud nende polgu esijärgu vöör, kus muu varustise hulgas leiduvat ka sooje riideid, pesu ja... saapaid. Kui rooduülem oli peamiselt huvitatud värsketest andmetest vastase kohta, siis meeskonda aga huvitas esmajoones jutt varustusvöörist. Hilisõhtul moodustatigi agaramatest meestest luuresalk, kes allohvitser Kanariku juhatusel otsustas minna Troitskojessa — saabaste järele.

Aristova ja vasakul seisva Poljana küla otsejoonelt algas lõunasse suunduv metsamaastik, mis ulatus peagu Pangevitsa-Račevo maanteeeni. Troitskoje mõis asus selle metsamassiivi keskkohas. Kuna hilju-

tisel taandumisel punaväe peaosad taandusid Panikovitši ja Račevo mõisade suunas, siis võis uskuda, et metsarikkale vahe- maale neid vähe peatuma jäi ja et seal ole- masolevadki väesalgad taandumise hoos korraldamata olid. Seda oletust kinnitasid meie luureteated ja ka äsja kuulnud jutus- tus. Kui varustusvoori kohalviibimine õige oli, siis ei nõudnud suuri ja ülepääsmatuid raskusi kavatsetav voori osaline „natsio- naliseerimine“, eriti saabaste osas.

Pimeduse laskudes alustas viiemeheline luuresalk oma riskantset „saapajahti“, nagu osavõtjate poolt alustatavat retke nimetati. Külalt väljuti ida suunas, et Karlova ja Ulanova külade vahel asuva paksu võsas- tiku kaudu pääseda ringi Troitskoje mõisa t a h a. Enne teeasumist kõrvaldati rõivas- telt kõik välistunnused, et tarbe korral esi- neda eksinud punastena.

Hanereas, paarisammuliste vahedega, algasid mehed liikumist. Ümberringi valit- sev vaikus tekitas ebamugava tunde ja oli kuidagi võõrastav. Liikuda lahingumüra vaenlase poole — see oli endiste kogemus- te järgi meelepärasem ja loomulikum. Kuid sõda ei hooli tunnetest. Nüüdki tuli leppi- da ka harjumata vaikusega.

Loovides paksus võsastikus, noorte män- ni- ja kuusepõõsaste vahel, mehed jõudsid ühegi vahejuhtumusega Troitskoje taga asu- vasse suurde Prudištše metsa, kust metsa- teed mööda hakkasid tagantpoolt liginema Troitskojele, s. o. sihtkohta.

Metsatee esimesele käänakule jõudes mehed kuulsid eespoolt kostvat jutukõma. Kohe hüpati üle kraavi põõsastesse ja jääd i ootama tundmatuid teekäijaid. Varsti ilmu- sid need nähtavale. Oli kaks punameest, kes püssideta, kuid suurte pampudega, omavahel kangesti vaieldes, liikusid kiirel sammul tahapoole.

Luurajad, ühegi kokkurääkimiseta ja ettevalmistuseta, mõistsid sõnadeta mis teha. Punamehed, peidukohani jõudnud, hü- pati välgukiirusel põõsastest välja ja... minut hiljem olid jutukad punamehed van- gistatud. Liiga neile siiski ei tehtud, sest need lihtsemeelsed vene „seltsimehed“ pa- lusid härdasti halastust. Ja kes seda neile keelaski? Luurajad tahtsid ju ainult saada saapaid, mitte punameeste hinge ega elü. Just seepärast ka sobiski varsti mõistlik jutupuhumine poolte vahel. Koos mindi teest eemale metsa alla, kus tehti ühiselt piipu ja esitati punameestele küsimusi olukorra kohta Troitskojes.

Punamehed olid üsna jutukad ja, nagu näha võis, avameelsed. „Oleme polgu voo-

rist,“ seletasid nad teineteise võidu, „meie vankri ees sai hobune surma, nii et jäime jalameesteks. Neljahobuseline voor tuleb meile varsti järele. Käsk anti üle kolida Juntsova külla, siit umbes 5 versta taga- poole. Vooris on viis meest, kõik teised jäid maha Troitskojesse asendama rivimehi, kel- ledest paljud teadmata kadunud on ja kül- lap vist lihtselt jalga lasksid. Hommikuks oodatakse mõisa abivägesid.“

Pikalt ja laialt kõnelesid punamehed endi taandumisest ja kõige selle juures kirusid komissare, kes neid jällegi vägisi sunnivad sõdima „Saksamaa“ vastu.

„Viis aastat järjest teenime sõjaväes. Milleks? Varem öeldi, et sõdime tsaari ja usu eest, aga nüüd? Maad on meile lubatud ja rahu, aga, näed, ei saa ikka veel ei seda ega teist.“

Siis... äkki hakkas kostuma teel vank- rite sõidumürin. Luurajad jätsid ühe mehe punameestega juttu jätkama, kuna nelja- kesi jooksid teele, et kinni pidada möödu- vat voori.

Vaevalt ilmus voor käänaku kohal näh- tavale, kui kahelt poolt teed suunati esime- sel vankril istuvate punaste peale ähvarda- vad püssitorud.

„Seis! Käed üles!“

Punased, kaks samasugust vanemaealst voorisõdurit, alistusid käsklusele vähemagi vastupanuta. Ka järgmistel vankritel istu- vad punaväelased tulid peagu omal alga- tusel esimese vankri juurde, kus rahulikult jäid ootama järgnevaid „sünnmusi“.

„Sünnmused“ aga polnud kuigi keeruli- sed. Meie luurajad, saanud teada, et voo- ris peale peremeheta püsside ja hobuse- toidu on ka sooja pesu, vateeritud pükse, tallanahka ja kümmekond paari uusi saa- paid, käskisid punastel ruttu pakid valmis- tada, võtta selga kõik kõlblik ja kaasa- viimist vääriv varandus ning asuda siis rännakuks ritta. Kuna ka hobused vankrite ees olid ratsutamiseks kõlblikud, siis ra- kendati need lahti, ja neli luurajat sai hoo- bilt ratsameesteks. Allohvitser Kanarik kõi- ge ees, tema järel kandamite all ähkivad punased, taga värsked ratsamehed, nii lii- kus imelik killavoor Prudištše metsa ja seal tuldud teed tagasi — Aristova külla.

Võsastiku serval oli ootamatu kokku- põrge vaenlase vahipostiga, kes, kuuldes põõsastikus liikuva salga müdinat, avas ratsameeste pihta tule. Viiest püssist vastu- tantud kogupauk aga oli seevõrra mõjuv, et vahisõdur jäi kohe vaikseks.

Külaelsele legendikule jõudes löid luu-

rajad julgesti lahti vahetult improviseeritud laulu:

Siin on saapad ja tallanahad,
pesu, püksid ning punanahad...

Oi, oi, oi hullu, igapäev saab nalja...

Varsti ühines selle lauluga kogu Aris-tova küla „garnison“. Oli ka põhjust lau-luks ja lõbuks. Hommikul sai palju varbaid ja ka muid kehaosi endale korraliku „kesta“ ja katte. Kaasatoodud punamehi kostitati ohtralt käepärast leiduva toitude paremi-kuga. Koos nendega prooviti ka vanu vene-aegeid laulegi.

Juriidilisi küsimusi.

Toim. kolonel E. Leithammel.

1. Küsimus: Kas on võimalik ülemus-liku võimuga karistada Sõjamineisteriumis ja sõjaväes teenivaid riigiteenijaid ja riigitöölisi vähemate ülesastumiste eest? Kui ja, siis kellele kuulub säärane karis-tamise õigus.

Vastus: Distiplinaarseadustiku (RT 1934, 81, 679; 1935, 76, 649) § 1 ja 29 selgesõnaliste eeskirjade järgi võib sellele seaduse alusel karistada samas eriti loet-letud riigi- ja omavalitsusteenistusalaste väärtegade eest kõiki riigi- ja omavalit-susteenijaid, välja arvatud kohtu- ja poliit-eiametkonna ametnikud ja teenijad. Seejuures riigiteenija karistamise õiguse üldreeglina evivad riigiteenijat ametisse nimetav ülem ja temast kõrgemad ülemad. Kuna loetletud eeskiri ei lülita välja Dist-iplinaarseadustiku alt Sõjamineisteriumis ja sõjaväes teenivaid riigiteenijaid, siis tuleb asuda seisukohale, et ka viimaseid on võimalik karistada mainitud seadustiku alusel ametisse nimetava ja kui ka kõrge-mate ülemate võimuga.

Riigitöölise karistamiseks ülemusliku võimuga puudub seni seaduslik alus.

2. Küsimus: Missuguse liigi järgi on ohvitser õigustatud saama lähetuspäeva-rahha siseriigilise lähetuse puhul, mis on toimunud linnast linna peatusega kuni 40 päeva? Kas tuleb antud juhul esimese kuu eest arvestada lähetuspäevarahha I liigi järgi ning ülejäänud 10 päeva eest III liigi järgi või tuleb kogu 40 päeva eest lähetuspäevarahha arvestada III liigi järgi?

Vastus: Vaata 1938. a. „Sõduris“ nr. 33/34 lahendus 2, lhk. 855.

3. Küsimus: Kas väeosa on õigustatud soetama endale autot järeelmaksuga, kavat-sedes võlgujäävat summat tasuda tulevi-kus tekkivatest üldsäästsummadest?

Vastus eitav. Väeosa majapidamise seadluse (RT 1934, 9, 69) § 284 järgi võib majandusülem tungiva vajaduse pu-hul teha kulusid uue eelarveaasta üldsääst-summade arvel enne eelarve kava kinni-tamist kuni ühe kaheteistkümnendiku osani möödunud aasta eelarve või eelseisva aasta säästsummade eelarve kava vastavate jao-tuste summadest sellekohaselt, kumb neist osutub väiksemaks. Kulused, mis ei esine-nud eelmise aasta eelarves, võib algatada ainult eelarve kinnitamisel. Seega kuluti-sed üldsäästsummade arvel on lubatud ainult üksi olemasoleva üldsäästsummade krediidi piirides.

Neil põhjustel tuleb asuda seisukohale, et auto soetamine järeelmaksuga tulevikus saadavate üldsäästsummade arvel on kee-latud.

— lu —

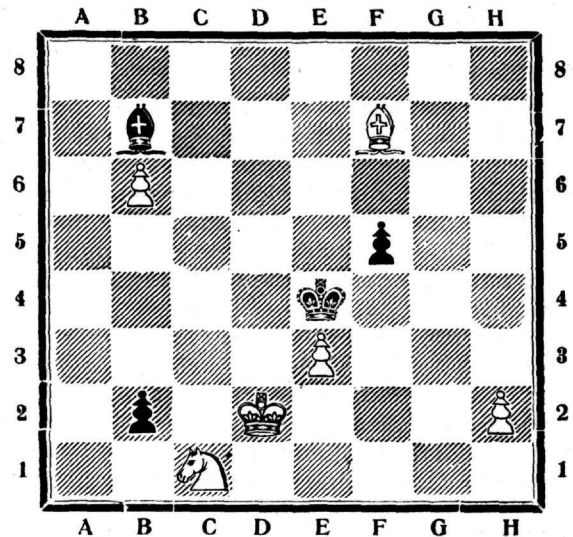
MALE.

Toimetaja K. Rootare.

Ülesanne nr. 8.

Koostanud: S. M. Kaminer.

Mustad.

Valged.

Valged algavad ja võidavad. Lahendus järg-mises malenurgas.

Ülesande nr. 7 lahendus.

1. Ra4—c5+ Kb7—c6 2. d6—d7! Oc8:d7 3. Rc5—d3 Oc1—g5! 4. Rd3—e5+ Kc6—6d 5. Re5—f7+ Kd6—e6 6. Rf7:g5+ Ke6—f6 7. Rg5—h7+ Kf6:g6 8. Rh7—f8+ Kg6—f7 9. Rf8:d7 ja valged võidavad.

Vastutavtoimetaja major Alfred Luts. Tegevtoimetaja kapten Martin Nurk.

Bensiinikulutus alla 7 liitrit 100. km. pealt, nagu see katsetel selgunud. Lisaks sellele on Ford Eifel igas suhtes kõrgeklassiline auto kergete autode sarjas — võimas, ruumikas ja limusiin-jooneline. — Sooritage proovisõit!

Voliline Ford esindus

A/s. A. ROSENWALD & Co.
TARTU SUUR TURG 8

Nahatööstuse aktsiaselts
„E. M. Usvansky ja Pojad“

Tartus Kaluri 45.

Kevadhooajaks

väga rikkalikus valikus moodsates mustrites ja värvides daamide käekotte, reisikohvreid, kunstkäsitöid odavate hindadega suures valikus

soovitab

O. SÖMERMAA.

Tallinn, Harju tän. 34 Tartu, Suurturg 4
Pärnus, K. Lorenzi äri, Rüütli 41

Suitsetage tervishoidlikult...

Denicotea- Pits (Filter)

kaitseb teie kurku, kopse ja hambaid.

Esindus:

A-S Proviisor Julius Lill-Tartu

TARTU LINNAPANK

Tartus, Raekojas. Telefonid 2-32 ja 11-32.

Aktiva.		Ärised 31. detsembril 1938. a.	Passiva.	
	Kr.		Kr.	
Kassa	92.514.—	Põhikapital	324.546.38	
Hoiuarved	617.907.60	Tagavarakapital	66.763.35	
Väärtpaberid	390.866.37	Amortisatsioonikapital	12.679.85	
Väärtused	9.790.57	Hoiusummad	5.579.889.59	
Diskonteeritud vekslid	4.006.218.25	Võlad teistes krediitasutistes	196.712.10	
Tähtajalised laenud	103.850.—	Korrespondendid	91.747.67	
Kontokorrent laenud	1.123.350.53	Väljaantud garantiid	93.041.50	
Korrespondendid	117.418.01	Mitmesugused kreditorid	2.000.—	
Garantii deebitorid	93.041.50	Tuleva aasta tulud	48.960.31	
Mitmesugused deebitorid	2.000.—	Muud passivad	69.756.43	
Vallasvara	17.294.15	Puhaskasu	102.951.22	
Tuleva aasta kulud	4.458.96			
Muud aktivad	10.338.46			
	<u>Kokku: 6.589.048.40</u>		<u>Kokku: 6.589.048.40</u>	

Kulud.		1938. aasta kulude-tulude aruanne.	Tulud.	
	Kr.		Kr.	
Valitsemise- ja ärikulud	114.735.54	Saadud protsendid, komisjon ja porto	418.438.21	
Makstud protsendid, komisjon ja porto	195.287.74	Mitmesugused tulud	10.499.44	
Mitmesugused kulud	15.963.15			
Puhaskasu	102.951.22			
	<u>Kokku: 428.937.65</u>		<u>Kokku: 428.937.65</u>	

RET-NEON.

Teatame, et oleme O.-Ü. Raadio-Elektrotehnika Tehase (RET) tegevuskava täiendanud **neon-valgustusseadmete** valmistamisega.

Tugedes oma täiuslikult sisustatud tehase varustusele ning **kogenud tehnilistele eriteadlastele**, oleme võimelised pakkuma sellel alal **uusima** ja **parimat**.

Töö eest täielik vastutus; **soodsad maksutingimused**.

Järelepärimistega ja tellimistega palume pöörduda otse tehase kontorisse, **Reimanni 9, tehase keskjaam telef. 316-31**

Meie valmistame ka kavandeid ja eelarveid.

Austavalt

O.-Ü. RAADIO-ELEKTROTEHNIKA TEHAS (RET)

Õlles leidub

RIKKALIKULT ORGANISMILE
KASULIKKE AINEID!

Hea õlu on tee tervisele!

ALECOO

Õlled: Pilsen
Gladiátor, TõmmuHiid.

Vajades head panni-
nõudke ainult firma

Tav

TERASPLEKKPANNI,
mis on kvaliteedilt
PARIM PARIMATEST,
ning seejuures oda-
vam välismaa omast.

Aedvilja-, lille- ja põllumajanduslikke

SEEMNEID

PUUKOOLIST

viljapuid, marjapöösaid,
ilupuid ja -pöösaid, roose
j. n. e.

„ERIKA“ U-d. TÕNISSON & Co

Tartus, Suurturg nr. 2, telef. 7-79

Osakond: Viljandis, Tallinna t. 5.

1.50 / 226591086

POSTIMEES

Iga päev ilmuv suupäevaleht. – Põhjalikem informatsioon kodu- ja välismaa sündmusist. – Haaravad kirjutised, huvitavad eriosakonnad.

LASTELEHT

Eesti laste lemmikajakiri

Parimad kaastöölised. – Võluv sisu, palju pilte ja mõistatusi. – Ilmub 2 korda kuus. Üksiknumber 20 senti.

„Lasteleht“ on Haridusministeeriumi poolt soovitatud koolidele ja raamatukogudele.

RAAMATUKAUPLUS

TARTUS, SUURTURG 16. TELEFON 2-50.

SOODSAIM JA TÄIELIKEM OSTUKOHT
KÕIGILE NOORTELE.

E. K-Ü. „POSTIMEES“

Tartus, Üikooli 21/23. Te. ef. 65, 80 ja 14-65